

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

**ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ- ΣΥΡΙΑΣ, ΤΟΥΡΚΙΑΣ- ΙΡΑΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ
ΣΤΟ ΔΟΓΜΑ ΝΤΑΒΟΥΤΟΓΛΟΥ.**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Χ. ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΜΑΡΙΑ ΡΕΜΗ

A.M. 1211M098

ΑΘΗΝΑ 2013

*Στον Περικλή, τη Τζωρτζίνα και το Στάθη,
για τη συνεχή ενθάρρυνση και υποστήριξη..*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	5
1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
2.ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΒΑΘΟΥΣ.....	7
Α. ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΤΑ- ΚΕΜΑΛΙΣΜΟ ΤΟΥ ΟΖΑΛ (ÖZAL) ΣΤΟΝ ΝΕΟ- ΟΘΩΜΑΝΙΣΜΟ ΤΟΥ ΝΤΑΒΟΥΤΟΓΛΟΥ (DANUTOGLU).....	7
Β. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Adalet ve Kalkinma Partisi- ΑΚΡ).	9
Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΒΑΘΟΣ, ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΗΔΕΝΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ.....	12
3. ΤΟΥΡΚΟ- ΣΥΡΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΜΑΛΥΝΣΗ ΣΤΗ ΡΗΞΗ.....	15
Α. ΟΙ ΣΥΣΤΗΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '90 – Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΚΟΥΡΔΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΤΟΥ ΤΙΓΡΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΦΡΑΤΗ.....	16
Β. Η ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΚΡ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΣΑΝΤ.....	21
Γ. Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΕΙΝΩΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	25
4. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ-ΙΡΑΝ: ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ ΓΙΑ ΤΟ Β. ΙΡΑΚ ΣΤΗΝ ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΑΦΥΠΝΙΣΗ.	31
Α. ΟΙ ΕΝΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΑΝ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '90.	32
Β. Η ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 2000.	37
Γ. ΤΟΥΡΚΟ- ΙΡΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ.	44
5. ΟΙ ΝΕΟ-ΟΘΩΜΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΚΥΡΑΣ ΤΙΘΕΝΤΑΙ ΥΠΟ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ.....	51
Α. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.	52
Β. ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΠΑΙΚΤΩΝ (ΙΡΑΝ, ΡΩΣΙΑ, ΙΡΑΚ).	54
Γ. ΟΙ ΕΠΙΠΛΟΚΕΣ ΤΟΥ ΚΟΥΡΔΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ.	57
Δ. ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΜΑΧΕΣ ΩΣ ΑΠΕΙΛΗ ΣΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΟΡΑΜΑ.....	60
Ε. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΑΔΥΝΑΤΕΙ ΝΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΙ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΤΗΝ ΣΥΡΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	63
6. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	67

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.

Σκοπός της ανά χείρας ερευνητικής εργασίας είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων στην εφαρμογή του δόγματος Νταβούτογλου των τελευταίων εξελίξεων των σχέσεων της Τουρκίας με την Συρία και το Ιράν. Το βασικό επιχείρημα που παρουσιάζεται είναι πως η επιδείνωση των σχέσεων της Άγκυρας με την Δαμασκό και την Τεχεράνη θέτουν σοβαρά εμπόδια στην εφαρμογή του δόγματος του Στρατηγικού Βάθους. Η υλοποίηση των νέο οθωμανικών αντιλήψεων του Νταβούτογλου, η οποία στοχεύει στην γεωπολιτική ενδυνάμωση της Τουρκίας, προϋποθέτει την αλλαγή του προσανατολισμού της εξωτερικής της πολιτικής της χώρας από την Δύση στην Ανατολή, δίνοντας έμφαση στην κοινή θρησκεία, πολιτισμό και γεωγραφία της Μέσης Ανατολής. Τα παραπάνω στοιχεία καθιστούν την Μέση Ανατολή ένα ενιαίο γεωπολιτικό χώρο στον οποίο η Τουρκία μπορεί να παίξει κυρίαρχο ρόλο με την προϋπόθεση πως θα δημιουργήσει στενές σχέσεις με τις χώρες τις περιοχής που θα βασίζονται στον αμοιβαίο σεβασμό στην τήρηση του Διεθνούς Δικαίου και την ειρηνική επίλυση των μεταξύ τους προβλημάτων. Παρά την πρόσκαιρη βελτίωση των σχέσεων της Τουρκίας με τη Συρία και το Ιράν, ύστερα από την άνοδο του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης στην εξουσία, οι εντάσεις που προκάλεσε η λεγόμενη Αραβική Άνοιξη σε διάφορες χώρες του Αραβικού κόσμου και ιδιαίτερα στη Συρία, έθεσαν σε δοκιμασία τις επιδιώξεις της Άγκυρας να χτίσει σχέσεις καλής γειτονίας με τους γείτονές της. Οι παραπάνω εξελίξεις έχουν ως αποτέλεσμα όχι μόνο την ακύρωση στην πράξη της πολιτικής των μηδενικών προβλημάτων αλλά και την ταυτόχρονη αποκάλυψη πως η Τουρκία αδυνατεί να παίξει τον σταθεροποιητικό ρόλο που επιθυμούσε στην περιοχή ενοποιώντας τον μουσουλμανικό κόσμο, χωρίς την συμβολή των ΗΠΑ.

ABSTRACT.

The aim of the research project is to investigate the impact of the latest developments in Turkey's relations with Syria and Iran on the application of the Davutoglu doctrine. The main argument presented is that the deterioration of relations between Ankara and Damascus and Tehran pose serious obstacles to the implementation of the strategic depth doctrine. The implementation of Davutoglu's new Ottoman perceptions, which aims at strengthening Turkey's geopolitical position, requires the reorientation of Turkish foreign policy from the West to the East, emphasizing the common religion, culture and geography of the Middle East. These elements make the Middle East a single geopolitical area in which Turkey can play a dominant role, provided that it will establish close relations- based on mutual respect as for the implementation of international law and the peaceful resolution of their problems- with its neighbours in the region. Despite the temporary improvement of Turkey's relations with Syria and Iran, after the rise of the Justice and Development Party to power, the tensions caused by the so-called Arab Spring in several countries of the Arab world, especially in Syria, put a strain on Ankara's aspirations to establish good relations with its neighbors. Not only have these developments resulted in nullifying the zero problems policy but at the same time they indicate that Turkey is unable to play a stabilizing role in unifying the Muslim world without the U.S.A support .

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Με την άνοδο στην εξουσία του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP- Adalet ve Kalkinma Partisi), η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια πιο ενεργή και γεωγραφικά πιο διαδεδομένη εξωτερική πολιτική. Ως η συνέχεια της πολιτικής ακτιβισμού του Τουργκούτ Οζάλ (Turgut Özal), η τουρκική εξωτερική πολιτική έχει εξελιχθεί από μια επικεντρωμένη στην ασφάλεια πολιτική κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου σε μια πιο δυναμική και πολυδιάστατη προσέγγιση.¹

Πνευματικός αρχιτέκτονας της νέας εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας θεωρείται ο νυν Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου (Ahmet Davutoğlu). Σύμφωνα με τον Νταβούτογλου, η Τουρκία κατέχει *στρατηγικό βάθος* λόγω της ιστορίας της και της γεωγραφικής της θέσης, γεγονός που την καθιστά ικανή να ασκεί επιρροή στη Μέση Ανατολή και ως εκ τούτου να διεκδικεί το ρόλο ενός παγκόσμιου στρατηγικού παίκτη. Για να το πετύχει αυτό στηρίζεται στην άσκηση *ήπιας ισχύος* στις χώρες της Μέσης Ανατολής και στην *πολιτική των μηδενικών προβλημάτων* με τους γείτονες.

Ωστόσο, οι πρόσφατες εξελίξεις στην περιοχή υπονομεύουν την εφαρμογή του δόγματος του στρατηγικού βάθους και θέτουν συγκεκριμένες προκλήσεις στην πρακτική εφαρμογή του. Το ξέσπασμα των αραβικών εξεγέρσεων και η επιδείνωση των σχέσεων της Τουρκίας με τη Συρία και το Ιράν θέτουν περιορισμούς στην εφαρμογή της νέο-οθωμανικής εξωτερικής πολιτικής του Νταβούτογλου καθώς παρατηρείται μια μείωση της τουρκικής *ήπιας ισχύος* στην περιοχή και μια *προβληματική πολιτική με τους γείτονες*.

Στην παρούσα εργασία θα γίνει μια προσπάθεια διερεύνησης του κατά πόσο η επιδείνωση των σχέσεων Τουρκίας- Συρίας- Ιράν επηρεάζουν το δόγμα Νταβούτογλου. Το βασικό επιχείρημα είναι ότι όντως υπάρχουν επιπτώσεις στο δόγμα κατά την πρακτική εφαρμογή του. Για το λόγο αυτό στο πρώτο κεφάλαιο θα εξεταστούν τα χαρακτηριστικά και οι θεωρητικές προεκτάσεις του δόγματος του *στρατηγικού βάθους*, ενώ στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο αντίστοιχα μέσα από την εργαλειακή χρήση της ιστορίας θα εξεταστεί η διαχρονική εξέλιξη των σχέσεων Τουρκίας- Συρίας και Τουρκίας- Ιράν με εστίαση στον μεταξύ τους ανταγωνισμό μετά το ξέσπασμα των αραβικών εξεγέρσεων. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναλυθούν οι τρόποι με τους οποίους οι ανωτέρω εξελίξεις δυσχεραίνουν τις προθέσεις της Τουρκίας να επιβάλει το νέο οθωμανικό της όραμα.

¹ Öztürk A., 2009, «The Domestic Context of Turkey's Changing Foreign Policy Toward the Middle East and the Caspian Region», *German Development Institute*, τεύχ. 10, σ.30.

2.ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΒΑΘΟΥΣ.

A. ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΤΑ- ΚΕΜΑΛΙΣΜΟ ΤΟΥ ΟΖΑΛ (ÖZAL) ΣΤΟΝ ΝΕΟ- ΟΘΩΜΑΝΙΣΜΟ ΤΟΥ ΝΤΑΒΟΥΤΟΓΛΟΥ (DAVUTOGLU).

Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία ήταν ένα από τα πρώτα κράτη που έσπευσαν να αναδείξουν τον για δεκαετίες συμπιεσμένο αναθεωρητισμό τους μέσα από την υιοθέτηση μαξιμαλιστικών στόχων αναφορικά με τη θέση της στη μετα- διπολική ισορροπία ισχύος.² Εκφραστής της νέο- μαξιμαλιστικής αυτής κατεύθυνσης ήταν ο τούρκος πρωθυπουργός και μετέπειτα πρόεδρος της Τουρκίας Χαλίλ Τουργκούτ Οζάλ (Halil Turgut Özal). Οι εκσυγχρονιστικές επιλογές του ως προς την ανάδειξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε κυρίαρχο μοχλό της τουρκικής οικονομίας έδωσε την ευκαιρία στα ισλαμικά στοιχεία να απεγκλωβισθούν από έναν εχθρικό προς τα ίδια κεμαλικό κρατισμό και να αρχίσουν να συγκεντρώνουν πολιτική και οικονομική ισχύ στους κόλπους τους.

Σε επίπεδο εσωτερικού συστήματος είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 παρατηρείται μια άνοδος της ισλαμικής ρητορικής στην πολιτική ζωή της χώρας- άνοδος του πολιτικού Ισλάμ. Σύμφωνα με τον Hugh Poulton μια από τις αιτίες του φαινομένου εντοπίζεται στο γεγονός πως ο εκσυγχρονισμός, ο οποίος προωθήθηκε από τους οπαδούς του κεμαλισμού, είχε μερικές φορές αποτελέσματα που οι τελευταίοι δεν είχαν καταφέρει να προβλέψουν. Αυτό ήταν ιδιαίτερα εμφανές κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης του Τουργκούτ Οζάλ. Με την πρωτοβουλία του για την διεύρυνση των ορίων της ιδιωτικής πρωτοβουλίας δόθηκαν νέες ευκαιρίες στις ισλαμιστικές επιχειρήσεις να διαφημίσουν και να προωθήσουν τα πάσης φύσεως προϊόντα τους και μέσω αυτής της ιδεολογίας τους.³

Αλλά και σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής η Τουρκία εγκαταλείπει την κεμαλική εμμονή περί μιας διαρκώς προσανατολισμένης υψηλής στρατηγικής στις δυτικές εξελίξεις. Την πρώτη περίοδο του τέλους του Ψυχρού πολέμου τοποθετούνται τα θεμέλια αναβίωσης του παντουρανικού οράματος και της οριστικής υπέρβασης της κεμαλικής σχολής σκέψης. Χαρακτηριστικό στοιχείο του γεγονότος αυτού αποτελεί ένα ιστορικό γεγονός που έλαβε χώρα στην Τουρκία στα τέλη Οκτωβρίου του 1992. Ο τότε Πρόεδρος της Τουρκίας Τουργκούτ Οζάλ

² Για μια χαρακτηριστική ανάλυση εξωτερικής πολιτικής με έκδηλα τα σημάδια του τουρκικού αναθεωρητισμού βλ. Onis Z., Yilmaz S., 2009, «Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey During the AKP Era», *Turkish Studies*, τόμ. 10, τεύχ. 1, σ. 7- 24.

³ Poulton H., 1999, *Ημίψηλο, Γκρίζος Λύκος και Ημισέληνος: Ο τουρκικός εθνικισμός και η Δημοκρατία της Τουρκίας*, μτφ. Πέππα Ε., Οδυσσέας, Αθήνα, σ. 255.

υποδέχθηκε στην τουρκική πρωτεύουσα τους πέντε Προέδρους των νεοπαγών κρατών της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου, των οποίων οι πληθυσμοί θεωρούνται τουρκογενείς. Εκεί ο Τούρκος Πρόεδρος σε μια μοναδική εκδήλωση παντουρκικού, παντουρανικού παροξυσμού μίλησε για το τουρκικό κράτος που θα εκτείνεται πλέον όχι μόνο μεταξύ Βοσπόρου και Ιρανικών συνόρων αλλά μεταξύ Αδριατικής και κινεζικών τειχών.⁴

Μπορεί να υποστηριχθεί λοιπόν ότι τα κύρια υλικά οικοδόμησης της σύγχρονης μετακεμαλικής νέο- οθωμανικής τουρκικής υψηλής στρατηγικής, όπως αυτά αναδεικνύονται σε θεωρητικό επίπεδο από τον πανεπιστημιακό και Υπουργό Εξωτερικών Νταβούτογλου⁵ και εφαρμόζονται στο πλαίσιο της τουρκικής υψηλής στρατηγικής, παρήχθησαν στην πρώιμη μεταψυχροπολεμική περίοδο του Τουργκούτ Οζάλ. Το στοιχείο αυτό είναι πολύ σημαντικό ως προς το να γίνει κατανοητή με γενικούς όρους η νέο- οθωμανική ηγεμονική συμπεριφορά της Τουρκίας. Σύμφωνα με τον επίκουρο καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Σπυρίδωνα Λίτσα, «ο νέο-οθωμανισμός που διαπερνά τη συμπεριφορά της Τουρκίας στα υποσυστήματα της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής Ασίας και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης δεν είναι απλώς και μόνο μια πολιτική έμπνευση της στιγμής από το κυβερνών Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης. Επίσης, δεν αποτελεί μια ιδεολογική εμμονή του Ερντογάν και του κλειστού πυρήνα του αξιωματούχων του κόμματός του. Αντιθέτως, αποτελεί την εφαρμογή της σύγχρονης υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, μέσα από την προσμέτρηση των νέων στρατηγικών δεδομένων και πολιτικών ευκαιριών που δημιουργούνται για τα κράτη από την ανάδυση μιας νέας πολυπολικής αποτύπωσης των συστημικών δεδομένων στη διεθνή αρένα».⁶

Το *Στρατηγικό βάθος* του Νταβούτογλου είναι μια πρόταση υλοποίησης μέρους των ηγεμονικών επιδιώξεων της Τουρκίας μέσω της ανάδειξης της ήπιας ισχύος σε βασικό εργαλείο πολιτικής εφαρμογής. Μια πρόταση άσκησης πολιτικής που γρήγορα έγινε αποδεκτή από τα ανώτατα ηγετικά κλιμάκια της τουρκικής πολιτικής σκηνής όπως αποδεικνύει άρθρο του ίδιου του Προέδρου Αμπντουλάχ Γκιούλ (Abdullah Güll) που εμφανώς επηρεασμένος από τις θέσεις Νταβούτογλου περί ήπιας ισχύος γράφει σχετικά: «Η ξεχωριστή ιστορική, πολιτική

⁴ Γιαλλουρίδης Χ., Λαγγίδης Α., 2010, *Μετακεμαλισμός*, Σιδέρης, Αθήνα, σ. 41.

⁵ Όπως ο ίδιος αναλύει σχετικά με τη νέα τουρκική αντίληψη περί της θέσης του κράτους στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα : «είναι αδύνατο για την Τουρκία, η οποία δημιουργήθηκε στη βάση του ιστορικού και γεωπολιτικού παρελθόντος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και υπεισήλθε στην κληρονομιά της, να διανοηθεί και να σχεδιάσει την άμυνά της αποκλειστικά στο πλαίσιο των συνόρων που κατέχει». Νταβούτογλου Α., 2010, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*, μτφ. Ραπτόπουλος Ν., επιμ. Σαρρής Ν., Ποιότητα, Αθήνα, σ. 83.

⁶ Λίτσας Ν. Σ., «Η θεωρία της ήπιας ισχύος στο πλαίσιο των νέο- οθωμανικών προσανατολισμών: Μια ενδοσκόπηση στο Στρατηγικό βάθος», στο Κουσκουβέλης Η., Λίτσας Σ., 2013, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Ποιότητα, Αθήνα, σ. 215-16.

και κοινωνική εμπειρία της Τουρκίας μας υποχρεώνει να αναλάβουμε το ρόλο και την ευθύνη της προώθησης της ειρήνης και της ασφάλειας».⁷ Με άλλα λόγια, ο τουρκικός νέο-οθωμανισμός δεν αποκτά υπόσταση μέσα από το *Στρατηγικό βάθος* αλλά το εν λόγω έργο του σημερινού Υπουργού Εξωτερικών προσφέρει μια μεθοδολογική πρόταση ενίσχυσης της συγκεκριμένης πολιτικής μέσω της ήπιας ισχύος. Ο Νταβούτογλου σχετικά με την παράμετρο της ήπιας ισχύος και πως αυτή εφαρμόζεται στις διάφορες παραμέτρους εξέλιξης ενός κοινωνικού συνόλου αναλύει:

Ο πολιτισμός αποτελείται από ψυχολογικά, κοινωνιολογικά και οικονομικά στοιχεία τα οποία εδράζονται επί ενός κόσμου αξιών που παράγονται από ένα συγκεκριμένο ανθρώπινο στοιχείο (πληθυσμός) σε ένα συγκεκριμένο χώρο (γεωγραφία) και σε ένα δεδομένο χρονικό διάστημα (ιστορία) με την ταυτότητα που κατέχει και την αίσθηση του ανήκειν. Έτσι νοούμενος ο πολιτισμός αποτελεί το σημαντικότερο στοιχείο που συνδέει τα σταθερά δεδομένα της ισχύος στα δυναμικά δεδομένα. Το στοιχείο αυτό εξασφαλίζει, από τη μία, την εκδήλωση των σταθερών δεδομένων στο πλαίσιο της τρέχουσας διαδικασίας, ενώ παίζει, από την άλλη, τον ρόλο του βασικού κινήτρου που κινεί τα δυναμικά δεδομένα.⁸

B. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Adalet ve Kalkinma Partisi- AKP).

Για να γίνει η θεώρηση της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθεί το AKP από το 2002 και εντεύθεν, θα πρέπει να συγκριθεί με τις «παραδοσιακές θεμελιώδεις αρχές και στόχους» της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, που θεωρείται ότι είναι ο εκδυτικισμός, ο καθεστωτισμός-στατικότητα και η διεθνής νομιμοποίηση.⁹ Όσον αφορά τον εκδυτικισμό, η Τουρκία παραδοσιακά ακολούθησε μια πολιτική προσανατολισμένη προς τη Δυτική Ευρώπη, αφού αυτό επέβαλε η διεθνοπολιτική της θέση, η οθωμανική ιστορία και η ιδεολογική δομή της τουρκικής Δημοκρατίας από το 1923 και εντεύθεν. Σε σχέση με τη δεύτερη αρχή, οι συνεχείς

⁷ Gull A., 2004, "Turkey's Role in a Changing Middle East Environment", *Mediterranean Quarterly*, , τόμ. 15, τεύχ. 1, σ. 3.

⁸ Νταβούτογλου Α., 2010, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*, μτφ. Ραπτόπουλος Ν., επιμ. Σαρκής Ν., Ποιότητα, Αθήνα, σ. 57.

⁹ Oran B., 2004, *Türk Dis Politikasi, Kurtulus Savasindan Gunumuze Olgular, Belgeler, Yorumlar (Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική. Παράγοντες, Έγγραφα και Ερμηνείες από τον πόλεμο της Απελευθέρωσης έως σήμερα)*, İletişim Yayınları, Κωνσταντινούπολη, σ. 46- 53.

κίνδυνοι που πηγάζουν από το ασταθές διεθνοπολιτικό περιβάλλον και που αναγκάζουν την Τουρκία να κινείται σε τεντωμένο σκοινί και να αντιμετωπίζει προκλήσεις που μπορεί να την αναδείξουν σε στρατηγικό κράτος μέσου μεγέθους αλλά και να την οδηγήσουν στον διαμελισμό, την υποχρεώνουν να παραμένει πιστή στην αρχή «Ειρήνη στον Κόσμο», η οποία εξασφαλίζει τον καθεστωτισμό- στατικότητα.¹⁰

Τέλος, όσον αφορά την τήρηση της διεθνούς νομιμότητας που αποτελεί την τρίτη θεμελιώδη αρχή, η Τουρκία, ακριβώς επειδή είναι ένα κράτος μεσαίου μεγέθους και δεν μπορεί να επιβάλει το δικό της δίκαιο, έχει ανάγκη του διεθνούς δικαίου που επιβάλλεται από την κυρίαρχη δύναμη. Γι' αυτό σε περιπτώσεις που πρέπει να ασκήσει πολιτική εκτός διεθνούς δικαίου είναι απαραίτητη η συναίνεση της ηγεμονικής δύναμης, όπως έγινε στην περίπτωση του Σαντζακίου της Αλεξανδρέττας κατά την οποία η Τουρκία, αφού προηγουμένως συνεννοήθηκε με τη Γαλλία, πήρε την άδεια και της Αγγλίας για να το προσαρτήσει στα εδάφη της.

Όταν ανέλαβε το ΑΚΡ την εξουσία, η διεθνής θέση της Τουρκίας ήταν κακή. Εκτός από τις ΗΠΑ, επί της ουσίας δεν διατηρούσε καλές σχέσεις με καμία άλλη χώρα και αυτό την καθιστούσε ευάλωτη στις βουλές της Ουάσιγκτον, όπως για παράδειγμα, τη συναίνεση της Άγκυρας για την ίδρυση κουρδικού κράτους στο Βόρειο Ιράκ, που οδήγησε στην άρνηση της Τουρκίας να συμμετέχει στην εισβολή με μεγάλο κόστος στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις. Την ίδια περίοδο οι σχέσεις της Τουρκίας με τους Άραβες δεν ήταν καλές, όπως και με την Ευρώπη, κυρίως λόγω της άρνησης της να κάνει πειστικά βήματα εκδημοκρατισμού αλλά και λόγω μιας σειράς άλλων θεμάτων όπως, το Κυπριακό, το Αρμενικό και το Κουρδικό.

Η κυβέρνηση του ΑΚΡ ειδικά μετά την ανάληψη των καθηκόντων του Νταβούτογλου ως επικεφαλής της τουρκικής διπλωματίας, χωρίς να παραβιάσει τις παραπάνω αρχές, επιχείρησε να προσδώσει μια εξωστρέφεια στην τουρκική εξωτερική πολιτική αναπτύσσοντας και προσπαθώντας να εφαρμόσει το δόγμα του *Στρατηγικού βάθους* και την αρχή της πολιτικής των *μηδενικών προβλημάτων*¹¹ με τις γειτονικές χώρες. Η αρχή αυτή είχε ως στόχο την ανάδειξη του ηγεμονικού ρόλου της Τουρκίας μέσα από την φαινομενική εξομάλυνση των σχέσεων με όλες τις γειτονικές χώρες, χωρίς όμως να γίνει επί της ουσίας κάποια κίνηση από πλευράς της για την πραγματική επίλυση των υφιστάμενων προβλημάτων.

¹⁰ Η Τουρκία τήρησε με ευλάβεια το στόχο αυτό με εξαίρεση την περίπτωση της Αλεξανδρέττας και της Κύπρου.

¹¹ Davutoglu A., 2010, «Turkey's Zero-Problems Foreign Policy», *Foreign Policy*, http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy

Το δόγμα του *Στρατηγικού βάθους* του Νταβούτογλου τονίζει τη γεωστρατηγική θέση της Τουρκίας, τους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους της και τους πολιτισμικούς της δεσμούς που ενισχύθηκαν από την κοινή της ιστορία με τους λαούς της Μέσης Ανατολής, των Βαλκανίων, του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας. Παρά το γεγονός ότι η στρατηγική σκέψη του Νταβούτογλου περιστρέφεται γύρω από την γεωπολιτική θέση της Τουρκίας, αυτή συμπληρώνεται και με άλλα στοιχεία όπως η *ήπια ισχύς* και η ανάληψη ενεργών προσπαθειών για την επίλυση προβλημάτων με μια προσέγγιση αμοιβαίου κέρδους (win-win) και με ειρηνικά μέσα.¹² Έτσι η Τουρκία, με τους πολιτιστικούς και ιστορικούς δεσμούς της με τις γύρω περιοχές, ιδιαίτερα του παλαιού Οθωμανικού γεωπολιτικού χώρου και με τη δυνατότητα της προβολής της *ήπιας ισχύος* της όπως οι δημοκρατικοί θεσμοί της και η αυξανόμενη οικονομία της αγοράς της θα μπορούσε να ακολουθήσει μια ενεργή εξωτερική πολιτική για την προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή.

Με λίγα λόγια, η Τουρκία έχει *στρατηγικό βάθος* και *ήπια ισχύ* που απορρέουν από την γεωπολιτική της θέση, τους πολιτιστικούς και ιστορικούς της δεσμούς, την οικονομική δυναμική της και τους δημοκρατικούς της θεσμούς. Λόγω της μουσουλμανικής της ταυτότητας, η Τουρκία έχει επίσης ένα δυναμικό ρόλο στον ισλαμικό κόσμο, πέρα από τα πρώην οθωμανικά εδάφη προς την Ινδονησία, τη Μαλαισία, το Πακιστάν και το Αφγανιστάν. Ως εκ τούτου, η Τουρκία μπορεί να διαδραματίσει έναν ενεργό ρόλο, με μια αρμονική και ολοκληρωμένη προσέγγιση εξωτερικής πολιτικής σε μια τεράστια γεωγραφική περιοχή και να διεκδικήσει κεντρικό ρόλο στη διεθνή πολιτική σκηνή. Η Τουρκία, αντί να εξαρτάται μόνο από την δυτική συμμαχία, θα πρέπει να ενεργεί ως αυτόνομος δρών, και θα πρέπει να ενισχύσει τις σχέσεις της με άλλες δυνάμεις, όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Ινδία, χωρίς να εγκαταλείψει τους δεσμούς της με τη Δύση. Με άλλα λόγια, η Τουρκία ως κεντρικός δρών δεν θα πρέπει να αρκεστεί σε ένα περιφερειακό ρόλο, αλλά θα πρέπει να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο σε πολλές περιοχές και να συνειδητοποιήσει την παγκόσμια στρατηγική σημασία της.

Σύμφωνα με τον Νταβούτογλου τρεις είναι οι μεθοδολογικές και πέντε οι λειτουργικές αρχές που διέπουν την τουρκική εξωτερική πολιτική. Μεταξύ των μεθοδολογικών είναι : μια ολοκληρωμένη και οραματιστική (visionary) προσέγγιση στα διεθνή ζητήματα, η άσκηση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής σε ένα σταθερό και συστηματικό πλαίσιο σε παγκόσμιο επίπεδο και ένα νέο διπλωματικό ύφος στη διάδοση της *ήπιας ισχύος* της Τουρκίας στην περιοχή. Οι λειτουργικές αρχές περιλαμβάνουν την ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και

¹² <http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>

δημοκρατίας, μηδενικά προβλήματα στις σχέσεις με τους γείτονες, προληπτική ειρηνική διπλωματία, προσήλωση σε μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική και συμβατές παγκόσμιες σχέσεις με ενεργό συμμετοχή σε παγκόσμια ζητήματα σε όλους τους διεθνείς οργανισμούς.¹³

Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΒΑΘΟΣ, ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΗΔΕΝΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ.

Ο Νταβούτογλου βασίζει ένα μεγάλο μέρος της υλοποίησης της μεταψυχροπολεμικής υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας στην ήπια ισχύ και πιο συγκεκριμένα προτάσσει τη διάσταση του πολιτισμού ως κύριο πυλώνα εφαρμογής της τουρκικής ήπιας ισχύος. Ο πολιτισμός για τον πνευματικό αρχιτέκτονα της νέο- οθωμανικής εξωτερικής πολιτικής αποτελεί συστατικό στοιχείο ενίσχυσης, διατήρησης ή δημιουργίας συνθηκών θετικού επηρεασμού εθνικών κοινωνιών και των πολιτικών τους ελίτ υπέρ της Τουρκίας. Ο πολιτισμός, αφορά το Ισλάμ ως μέσο οικοδόμησης αίσθησης του ανήκειν προς μουσουλμανικές μειονότητες ή πλειονότητες στο εσωτερικό άλλων κρατών. Ο Νταβούτογλου σχετικά αναλύει:

Κάθε τέμενος που γκρεμίζεται στα Βαλκάνια, κάθε ισλαμικός θεσμός που εκλείπει, κάθε εθνικό στοιχείο που εξαφανίζεται από πολιτισμική άποψη αποτελούν και έναν θεμέλιο λίθο ο οποίος αφαιρείται από την επιρροή που μπορεί να ασκήσει η Τουρκία σε αυτή την περιοχή πέρα των συνόρων της.¹⁴

Και συνεχίζει στο ίδιο πνεύμα:

Στο νομικό αυτό πλαίσιο η Τουρκία πρέπει να επιδιώκει συνεχώς την εξασφάλιση εγγυήσεων που θα τις παρέχουν το δικαίωμα παρέμβασης στα ζητήματα που αφορούν τις μουσουλμανικές μειονότητες των Βαλκανίων.¹⁵

Ένα άλλο στοιχείο στη μεθοδολογία εφαρμογής πολιτικών ήπιας ισχύος είναι ο λεγόμενος γεωπολιτισμικός παράγοντας. Η Τουρκία τόσο λόγω της γεωγραφικής της θέσης όσο και εξαιτίας των πολιτισμικών της χαρακτηριστικών προωθεί και προβάλλει έναν νέο ρόλο για την ίδια ως γέφυρα μεταξύ Δύσης και Ισλάμ. Ένας τέτοιος ρόλος, όπως μπορεί να γίνει κατανοητό, αυξάνει κατακόρυφα τη σπουδαιότητα της Τουρκίας στη διεθνοσυστημική

¹³ Davutoglu A., 2010, «Turkey's Zero-Problems Foreign Policy», *Foreign Policy*, http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy

¹⁴ Νταβούτογλου Α., 2010, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*, μτφ. Ραπτόπουλος Ν., επιμ. Σαρρής Ν., Ποιότητα, Αθήνα, σ. 103.

¹⁵ Νταβούτογλου Α., 2010, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*, μτφ. Ραπτόπουλος Ν., επιμ. Σαρρής Ν., Ποιότητα, Αθήνα, σ. 200- 201.

ισορροπία ισχύος αλλά και τη χρησιμότητά της για τις ΗΠΑ ως κράτος- καταλύτης εξελίξεων. Ο Νταβούτογλου σχετικά αναλύει:

Μία από τις μεγαλύτερες συνεισφορές που μπορεί να κάνει η Τουρκία στον παγκόσμιο πολιτισμό με αφειρητά την εμπειρία που έχει αποκομίσει από τον ίδιο της τον πολιτισμό είναι να επιχειρήσει ένα νέο πολιτισμικό άνοιγμα καθιστώντας άκυρη την παγίδα της γεωπολιτισμικής της απόρριψης.¹⁶ Αυτός ο πολυδιάστατος γεωπολιτισμικός χαρακτήρας του οθωμανικού κράτους και την ιστορική βάση του διηπειρωτικού γεωπολιτισμικού ρόλου της Τουρκίας. Η Τουρκία... μπορεί να αποτελέσει και πάλι, εφόσον θα κατέχει το βάρος της ιστορικής αυτής κληρονομιάς, την πλούσια γεωπολιτισμική υποδομή της ενδιάμεσης διηπειρωτικής περιοχής και παράγοντα εμπλουτισμού.¹⁷

Για να καταστεί όμως εφικτή η πολιτική της ανάδειξης της γεωπολιτισμικής υπεραξίας της Τουρκίας, ο Νταβούτογλου προκρίνει την αρχή των *μηδενικών προβλημάτων* με τα όμορα κράτη. Η συγκεκριμένη πολιτική έχει ως στόχο την άμβλυνση των σημαντικότερων σημείων τριβής μεταξύ της Τουρκίας και των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας. Μέσα από μια τέτοια διαδικασία η Τουρκία θα έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει πολιτικές *ήπιας ισχύος* δίχως την πίεση της αντιπαλότητας που προκύπτει μέσα από ένα πλαίσιο διακρατικών διαφορών.¹⁸ Σύμφωνα με θεωρητικούς των Διεθνών Σχέσεων, με την προώθηση και εφαρμογή της πολιτικής των *μηδενικών προβλημάτων* αναδεικνύεται ο θεωρητικός πυρήνας της πολιτικής στόχευσης του Νταβούτογλου. Σχετικά με την ανωτέρω αξίωση ο Σ. Λίτσας αναφέρει ότι, «Η αρχή των *μηδενικών προβλημάτων* δεν αναδεικνύει την ανάγκη επίλυσης των πολιτικών και στρατηγικών προβλημάτων μεταξύ Τουρκίας και των άλλων κρατών αλλά τη σταδιακή απομάκρυνση του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης γύρω από ζητήματα που μπορούν να ακυρώσουν τη δυναμική της ήπιας ισχύος που επιθυμεί να εφαρμόσει η Άγκυρα».¹⁹

Επομένως μπορεί να υποστηριχθεί ότι η συγκεκριμένη πολιτική δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια εφαρμογή διεθνοπολιτικών «δημόσιων σχέσεων» που λαμβάνουν χώρα και

¹⁶ Νταβούτογλου Αχμέτ, 2010, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*, μφ. Ραπτόπουλος Ν., επιμ. Σαρρής Ν., Ποιότητα, Αθήνα, σ. 221.

¹⁷ Νταβούτογλου Αχμέτ, 2010, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*, μφ. Ραπτόπουλος Ν., επιμ. Σαρρής Ν., Ποιότητα, Αθήνα, σ. 303.

¹⁸ Balci A., Mis N., 2008, «Turkey's Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy?», *Turkish Studies*, τόμ. 9, τεύχ. 3, σ. 387- 406.

¹⁹ Λίτσας Ν. Σ., «Η θεωρία της ήπιας ισχύος στο πλαίσιο των νέο- οθωμανικών προσανατολισμών: Μια ενδοσκόπηση στο Στρατηγικό βάθος», στο Κουσκουβέλης Η., Λίτσας Σ., 2013, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Ποιότητα, Αθήνα, σ. 219.

υλοποιούνται ώστε να μην καταπέφτει στο κενό η επιδίωξη της Τουρκίας να προβάλει ως μια πολιτική δύναμη που δεν επενδύει πλέον στους μηχανισμούς απειλής ή χρήσης βίας για να προασπίζει τα πολιτικά της συμφέροντα αλλά σε πολιτικές ήπιας ισχύος. Μια πολιτική που στη διάσταση των *μηδενικών προβλημάτων* , έχει πλέον αποτύχει στο μεγαλύτερο μέρος της.²⁰

²⁰ Kouskouvelis I. I., 2013, «The Problem with Turkey's "Zero Problems": Turkey, Past and Future», *The Middle East Quarterly*, τόμ. XX, τεύχ. 1, σ. 47- 56.

3. ΤΟΥΡΚΟ- ΣΥΡΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΜΑΛΥΝΣΗ ΣΤΗ ΡΗΞΗ.

Οι σχέσεις Τουρκίας- Συρίας δεν υπήρξαν ποτέ θερμές τον περασμένο αιώνα, αλλά αντιθέτως έχουν περάσει από μια περίοδο ταραχών και εντάσεων. Οι δύο χώρες βρίσκονταν σε αντίπαλα στρατόπεδα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και έπρεπε να διαχειριστούν τα προβλήματα που αφορούσαν τις διμερείς τους σχέσεις όπως την κληρονομιά του Οθωμανικού παρελθόντος, τις στερεότυπες εικόνες που είχαν η μία για την άλλη²¹, το ζήτημα της προσάρτησης της Αλεξανδρέττας²² και το ζήτημα της οικειοποίησης των υδάτων των ποταμών Ευφράτη και Τίγρη²³. Το κουρδικό ζήτημα προστέθηκε, τη δεκαετία του 1980, στα προβλήματα που ταλάνιζαν τις σχέσεις των δύο χωρών καθώς η αυτονομιστική κουρδική οργάνωση του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (PKK) βρήκε καταφύγιο στη Συρία και στην κυριαρχούμενη από συριακό πληθυσμό κοιλάδα του Μπέκα (Bekaa) στο Λίβανο. Οι τρομοκρατικές ενέργειες του PKK που κυρίως επιχειρούσε από τη Συρία υπό την καθοδήγηση του ηγέτη του Αμπντουλάχ Οτζαλάν (Abdullah Ocalan) αποτέλεσαν τον πιο σημαντικό λόγο

²¹ Οι σχέσεις μεταξύ Συρίας και Τουρκίας δεν θα μπορούσαν να αναλυθούν και να γίνουν κατανοητές χωρίς την ιστορική τους αναφορά στα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Διεπόμενες από την Κωνσταντινούπολη για περισσότερους από τέσσερις αιώνες, οι σχέσεις Συρίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχαν επηρεαστεί από αλλαγές στο εσωτερικό της τελευταίας ιδιαίτερα στα τελευταία χρόνια ζωής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η αύξηση του αραβικού εθνικισμού στις συριακές επαρχίες τις τελευταίες δεκαετίες της αυτοκρατορίας συνέβαλε στη διαμόρφωση των αντιλήψεων σε κάθε πλευρά. Αυτές οι αντιλήψεις ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου λόγω της συμμαχίας των Αράβων με τις δυνάμεις Αντάντ που μάχονταν ενάντια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το γεγονός αυτό συνέβαλε στο να αποτυπωθεί σε πολλούς Τούρκους η ιδέα ότι οι Άραβες είναι αναξιόπιστοι, ενώ από την άλλη πλευρά ότι η υπανάπτυξη στον αραβικό κόσμο ήταν αποτέλεσμα της μακροχρόνιας οθωμανικής κυριαρχίας επί των αραβικών εδαφών- μία άποψη η οποία διαιωνίζεται μέχρι σήμερα σε κάποιο βαθμό. Για λεπτομέρειες βλέπε., Aras B., Koni H., 2002, "Turkish- Syrian Relations Revisited", *Arab Studies Quarterly*, τόμ. 24, τεύχ. 2, σ. 47-60.

²² Η Τουρκία επωφελούμενη από τις προετοιμασίες των αντιτιθέμενων δυνάμεων για την είσοδο στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, κατάφερε να προσαρτήσει το Σαντζακίον της Αλεξανδρέττας. Το 1936 η Γαλλία έθεσε τέλος στο καθεστώς προστασίας που είχε επί της Συρίας και του Λιβάνου. Η Τουρκία θεώρησε ότι η εξέλιξη αυτή άνοιγε την πόρτα για ενσωμάτωση του Σαντζακίου της Αλεξανδρέττας, που μέχρι τότε ήταν υπό την προστασία της Γαλλίας, στη Συρία και προσέφυγε στην ΚτΕ, ζητώντας τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για να αποφασίσουν οι κάτοικοι του Σαντζακίου για την τύχη τους. Η ΚτΕ εξασφάλισε το διάλογο μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας, ο οποίος κατέληξε στη συμφωνία ίδρυσης ενός ανεξάρτητου κράτους στα όρια του Σαντζακίου. Μετά από την εν λόγω συμφωνία, στις 2 Οκτωβρίου 1938, με πρώτο και τελευταίο Πρόεδρο τον Ταυφούρ Σοκμέν (Tayfur Sokmen) ιδρύθηκε το ανεξάρτητο κράτος της Αντιόχειας (Hatay). Όμως, ο απώτερος στόχος της Τουρκίας ήταν η προσάρτηση του Σαντζακίου στο έδαφός της. Έτσι, σε μια στιγμή που η Ευρώπη ήταν απασχολημένη με τον μεγάλο προ των πυλών πόλεμο, μεθόδευσε την υπογραφή συμφωνίας με τη Γαλλία (23 Ιουνίου 1939), με την οποία δινόταν η δυνατότητα στο Σαντζακίο να ενωθεί με την Τουρκία. Στις 29 Ιουνίου 1939 η Βουλή της Αλεξανδρέττας αποφάσισε την ένωση με την τουρκική Δημοκρατία και η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση στη συνέχεια έκανε δεκτή την ως άνω απόφαση. Αργότερα με νόμο ιδρύθηκε ο νομός Αντιοχείας (Hatay ili).

²³ Κύρια πηγή τριβών μεταξύ Τουρκίας- Συρίας είναι η εκμετάλλευση εκ μέρους της Τουρκίας και η επακόλουθη απομείωση των υδάτων των ποταμών Ευφράτη και Τίγρη λόγω του περιφνημου φράγματος (GAP- Σχέδιο Ανάπτυξης της Νοτιανατολικής Ανατολίας). Με τη διαμάχη αυτή σχετίζεται και η διαφορά της Συρίας με την Τουρκία αναφορικά με την υποστήριξη της πρώτης στους Κούρδους (PKK) αλλά και σε Αρμένιους (ASALA- Αρμενικός Μυστικός στρατός για την Απελευθέρωση της Αρμενίας) και σε τουρκικές εξτρεμιστικές αριστερές ομάδες (DEV- SOL). Για λεπτομέρειες βλέπε., Muslih M., 1996, "Syria and Turkey: Uneasy Relations", στο Barkey J.H., 1996, *Reluctant Neighbor: Turkey's Role in the Middle East*, United States Institute of Peace Press, Ουάσιγκτον, σελ., 113-129.

κλιμάκωσης των εντάσεων στις σχέσεις των δύο χωρών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Την ίδια περίοδο το ζήτημα των υδάτων του Τίγρη και του Ευφράτη συνδέθηκε επίσης με το ζήτημα της τρομοκρατίας του PKK.²⁴

Αργότερα, η άνοδος του AKP στην κυβέρνηση το 2002, καθώς και η μεταβολή της δυναμικής και των ισορροπιών ισχύος στη Μέση Ανατολή λόγω του πόλεμου στο Ιράκ το 2003, επηρέασαν σημαντικά τις σχέσεις των δύο χωρών. Μέχρι την έναρξη της συριακής εξέγερσης τον Ιανουάριο του 2011, οι σχέσεις Συρίας-Τουρκίας φαίνονταν να είναι το καλύτερο παράδειγμα της πολιτικής των *μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες*. Ενώ οι δύο χώρες είχαν έρθει στα πρόθυρα του πολέμου το 1998, αργότερα τα δύο κράτη ανέπτυξαν όλο και στενότερες οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις. Παρ' όλα αυτά, μετά από μια σειρά αποτυχημένων προσπαθειών της Τουρκίας να μεσολαβήσει προκειμένου να βρεθεί μια συμβιβαστική λύση στη συριακή κρίση, οι σχέσεις των δύο χωρών επιδεινώθηκαν ραγδαία καθώς η Τουρκία μετατράπηκε σε βασικό υποστηρικτή των συριακών δυνάμεων της αντιπολίτευσης που βρήκαν ασφαλές καταφύγιο στα σύνορά της με τη Συρία. Καθώς η εξέγερση έχει μετατραπεί σε έναν ανοικτό εμφύλιο πόλεμο, η Τουρκία κατηγορείται για τη συμμετοχή της σε θρησκευτικές δραστηριότητες μέσω της εμφανούς υποστήριξης της για τη συριακή Μουσουλμανική Αδελφότητα. Έτσι, εκλαμβάνεται όλο και περισσότερο ως ένα συστατικό στοιχείο παρά ως ένα μέρος της λύσης στη συριακή σύγκρουση.

A. ΟΙ ΣΥΣΤΗΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '90 – Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΚΟΥΡΔΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΤΟΥ ΤΙΓΡΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΦΡΑΤΗ.

Η λήξη του Ψυχρού Πολέμου και η κατάρρευση του διπολικού συστήματος έφερε στο προσκήνιο τις συγκρούσεις στις σχέσεις των δύο χωρών, καθιστώντας τα θέματα ασφάλειας και το ζήτημα των υδάτων κυρίαρχα. Συρία και η Τουρκία κλειδώθηκαν σε ένα δίλημμα ασφάλειας και κατέφυγαν σε συμμαχίες προκειμένου να το ξεπεράσουν. Ωστόσο, η κάθε τους απόφαση οδήγησε σε μεγαλύτερη ανασφάλεια και συνεπώς σε ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η Συρία βρέθηκε σε ένα στρατηγικά μειονεκτικό περιβάλλον. Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του διπολισμού

²⁴ Χαρακτηριστικές ήταν οι δηλώσεις στην εφημερίδα *Hurriyet*, το 1995 του τότε Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Ντενίζ Μπαϊκάλ (Deniz Baykal): «Η Συρία ως γειτονική χώρα θα πρέπει να σταματήσει να αποτελεί έδρα τρομοκρατικών οργανώσεων. Μπορεί να θεωρηθεί ότι τα χέρια που είναι βαμμένα με το αίμα της τρομοκρατίας μπορούν να ξεπλυθούν με περισσότερο 'νερό'. Ωστόσο, η Τουρκία δεν πρόκειται ποτέ να διαπραγματευτεί τη χρήση του τρόμου για χάρη του νερού». *Hurriyet*, Δεκ. 31, 1995.

σήμαινε όχι μόνο το τέλος της σοβιετικής βοήθειας - κυρίως στρατιωτικές ενισχύσεις - στη Συρία, αλλά και την εξάλειψη του περιθωρίου ελιγμών της. Το συριακό καθεστώς αντιλήφθηκε ορθά αυτό το νέο στρατηγικό περιβάλλον και χρησιμοποίησε την Κρίση του Περσικού Κόλπου του 1990 προκειμένου να αναθεωρήσει τη θέση του στην περιφερειακή ισορροπία δυνάμεων. Έτσι, η Συρία έγινε μέρος της -υπό αμερικανικής ηγεσίας- συμμαχίας κατά του Ιράκ και τελικά συμφώνησε να συμμετάσχει στη Διάσκεψη Ειρήνης της Μαδρίτης. Αυτή ήταν η αρχή μιας "Δύσκολης ισορροπίας"²⁵ στις σχέσεις Συρίας- ΗΠΑ.

Στην Τουρκία, από την άλλη πλευρά, η μετά τον Ψυχρό Πόλεμο αισιοδοξία ήταν βραχύβια και σύντομα αντικαταστάθηκε από την αβεβαιότητα που οφειλόταν σε εσωτερικές και εξωτερικές προκλήσεις ασφαλείας. Περιτριγυρισμένο από περιοχές που μαστίζονταν από συγκρούσεις, το τουρκικό καθεστώς αντιμετώπιζε επίσης σοβαρές εσωτερικές προκλήσεις λόγω της αυξανόμενης ισχύος της ρητορικής του πολιτικού Ισλάμ και του κουρδικού εθνικισμού. Η άρνηση του NATO να εξετάσει, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, την προστασία της Τουρκίας από μια πιθανή επίθεση, κατά τη διάρκεια της κρίσης του Κόλπου το 1990 και η απόρριψη του αιτήματος της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΕ το 1997 δημιούργησε έντονο εκνευρισμό στο εσωτερικό της χώρας και οδήγησε στην αμφισβήτηση του δυτικού προσανατολισμού της. Παρά το γεγονός ότι οι σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ φαινόταν καλές και οι δύο χώρες έκαναν λόγο για μια "στρατηγική συνεργασία", το ζήτημα του Ιράκ διάβρωσε τις σχέσεις των δύο χωρών, καθώς αυξάνονταν οι ανησυχίες της Άγκυρας για μια πιθανή διάλυση του Ιράκ και τη δημιουργία ενός κουρδικού κράτους.²⁶ Ως αποτέλεσμα των αυξανόμενων αντιλήψεων περί απειλών κατά της Τουρκίας σε σχέση με τη Μέση Ανατολή, η Άγκυρα ξεκίνησε μια πολιτική ενεργού συμμετοχής στην περιοχή και έτσι έγινε ένας σημαντικός περιφερειακός δρών.

Οι διμερείς σχέσεις μεταξύ Συρίας και Τουρκίας επλήγησαν από αυτούς τους μετασχηματισμούς στο νέο διεθνές και περιφερειακό στρατηγικό περιβάλλον καθώς και από το πώς οι δύο χώρες οραματίζονταν τους ρόλους τους σε αυτό το πλαίσιο.²⁷ Πιο συγκεκριμένα

²⁵ ICG Middle East Report, 2004, "Identity Crisis: Israel and Its Arab Citizens", τεύχ. 25, σ.2.

²⁶ Altunisik M., 2004, "Turkish-American Security Relations: The Middle East Dimension", στο Aydın M., Erhan Ç., 2004, *Turkish-American Relations: Past, Present and Future*, Routledge, Λονδίνο, σ. 151-180.

²⁷ Η στρατηγική της Συρίας βασιζόταν από τη μια πλευρά στην διατήρηση της ειρηνευτικής της διαδικασίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες και από την άλλη στην ενδυνάμωση των συμμαχιών της με κάποιες περιφερειακές δυνάμεις στην Μέση Ανατολή. Η Συρία έδωσε έμφαση στις σχέσεις της με την Αίγυπτο και τη Σαουδική Αραβία, ενισχύοντας δηλαδή τον άξονα που είχε ιδρυθεί κατά τη διάρκεια της κρίσης στον Κόλπο, ενώ συνέχισε να προωθεί και να ενδυναμώνει τους δεσμούς της με το Ιράν, το οποίο ήταν τώρα διεθνώς πιο απομονωμένο λόγω

οι σχέσεις των δύο χωρών επιδεινώθηκαν σταδιακά λόγω των κατηγοριών της Τουρκίας απέναντι στην υποστήριξη του ΡΚΚ από τη Συρία και της σκληρής κριτικής της Συρίας απέναντι στην τουρκική πολιτική των υδάτων του Τίγρη και του Ευφράτη.

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80 η στρατηγική της Τουρκίας απέναντι στη Συρία βασιζόταν σε μέσα *σκληρής ισχύος*²⁸, προσέγγιση που διαμορφώθηκε κυρίως λόγω της υποστήριξης και προστασίας του ΡΚΚ από την πλευρά της Δαμασκού. Το ΡΚΚ αποτελούσε σημαντική πρόκληση για την εδαφική ακεραιότητα της Τουρκίας, ενώ για τη Συρία αποτελούσε ένα ισχυρό εργαλείο εξισορρόπησης απέναντι στην Τουρκία. Σε μια προσπάθεια της Τουρκίας για τον τερματισμό της συριακής στήριξης της ένοπλης αυτονομιστικής οργάνωσης, την οποία η Άγκυρα πολεμούσε για δεκαετίες, η κυβέρνηση εκτέλεσε μια σειρά στρατηγικών εξαναγκασμού²⁹ κατά της Συρίας, μία φορά το 1987³⁰ και τρεις φορές κατά τη διάρκεια της

της πολιτικής της ανάσχεσης (containment) από την πλευρά των ΗΠΑ. Η Δαμασκός συνέχισε να αντιλαμβάνεται την Τουρκία σαν απειλή και αισθανόταν άβολα με την αυξανόμενη εμπλοκή της δεύτερης στη Μέση Ανατολή. Σχετικά βλέπε., Hinnebusch R., 2002, "The Foreign Policy of Syria", στο Hinnebusch R., Ehteshami A., 2002, *The Foreign Policies of Middle East States: The Middle East in the International System*, Lynne Rienner, Λονδίνο, σ.159.

Σε απάντηση, η Συρία υιοθέτησε τη στρατηγική της εξισορρόπησης (power-balancing) εναντίον της Τουρκίας. Οι αυξανόμενες σχέσεις της Συρίας με την Αρμενία, την Ελλάδα και το Ιράν θεωρήθηκαν από την Τουρκία ως προσπάθειες εγκλωβισμού της τελευταίας. Το γεγονός αυτό συνέβαλε στην απόφαση της Τουρκίας να υπογράψει μια στρατιωτική συμφωνία με το Ισραήλ, τον Απρίλιο του 1996, καθώς και η Τουρκία και το Ισραήλ μοιράζονταν μια κοινή αντίληψη απειλής αναφορικά με την υποστήριξη της Συρίας σε «τρομοκρατικές» ομάδες. Μέσω αυτής της ευθυγράμμισης με το Ισραήλ, η Τουρκία στόχευε όχι μόνο να αποτρέψει τη Συρία, αλλά και να αποκτήσει την ισραηλινή στρατιωτική τεχνολογία και να εξασφαλίσει την υποστήριξη των φιλο-ισραηλινών λόμπι στην Ουάσιγκτον προκειμένου να αντιμετωπίσει το αρμενικό και ελληνικό λόμπι στις ΗΠΑ. Για λεπτομέρειες βλέπε., Mufti M., 1998, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", *Middle East Journal*, τόμ. 52, τεύχ. 1, σ. 34-5.

²⁸ Σκληρή ισχύς είναι η χρήση στρατιωτικών και οικονομικών μέσων προκειμένου να επηρεαστεί η συμπεριφορά ή τα συμφέροντα άλλων πολιτικών οργάνων. Αυτή η μορφή της πολιτικής ισχύος είναι συχνά επιθετική, και είναι πιο αποτελεσματική όταν επιβάλλεται από ένα πολιτικό όργανο πάνω σε ένα άλλο μικρότερης στρατιωτικής και / ή οικονομικής δύναμης. Η σκληρή ισχύς έρχεται σε αντίθεση με την *ήπια ισχύ*, η οποία προέρχεται από τη διπλωματία, τον πολιτισμό και την ιστορία. Σύμφωνα με τον Joseph Nye, *σκληρή ισχύς* είναι «η δυνατότητα να χρησιμοποιούνται τα καρότα και οι ράβδοι της οικονομικής και στρατιωτικής δύναμης ενός κράτους προκειμένου να αναγκαστεί το κράτος-στόχος να ακολουθήσει τη θέλησή του πρώτου». Τα «καρότα» είναι κίνητρα, όπως η μείωση των εμπορικών φραγμών, η προσφορά μιας συμμαχίας ή η υπόσχεση στρατιωτικής προστασίας. Από την άλλη πλευρά, οι «ράβδοι» είναι απειλές, συμπεριλαμβανομένων της χρήσης διπλωματίας εξαναγκασμού, της απειλής στρατιωτικής επέμβασης, ή της εφαρμογής οικονομικών κυρώσεων. Στην ουσία η ήπια ισχύς αντικαθιστά ως μέθοδο τη σκληρή ισχύ δίχως όμως να μεταβάλλει και τον τελικό στόχο που δεν είναι άλλος από την δορυφοροποίηση ή την παγίδευση του κράτους στόχου σε μια διαρκή σχέση μη βίαιης επιβολής και εθελούσιας υποτέλειας. Στην εφαρμογή της ήπιας ισχύος δεν υφίσταται χρήση βίας ως μέθοδος επίτευξης του πολιτικού στόχου της επικυριαρχίας του ενός παράγοντα έναντι του άλλου. Σχετικά βλέπε., Nye S. J., 1990, "Soft Power", *Foreign Affairs*, τεύχ. 80, σ. 153- 71. Βλέπε επίσης το μεταγενέστερο έργο του ίδιου Nye S. J., 2004, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, Νέα Υόρκη, σ. 7- 10.

²⁹ Για μια αναλυτική παρουσίαση του ρόλου της διπλωματίας εξαναγκασμού στην τουρκική εξωτερική πολιτική βλέπε Aksu F., 2008, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi (Η Διπλωματία Εξαναγκασμού στην Τουρκική Εξωτερική Πολιτική)*, Bağlam Yayınları, Κωνσταντινούπολη.

δεκαετίας του '90. Και οι τέσσερις προσπάθειες απέτυχαν. Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια του 1987, μια άλλη προσπάθεια εξαναγκασμού απέτυχε όταν η Άγκυρα δεν πραγματοποίησε απειλές για αντίποινα στη Συρία λόγω υπόθαλψης του PKK. Η πίεση οδήγησε τελικά σε μια βραχύβια συμφωνία σύμφωνα με την οποία η Δαμασκός συμφώνησε να προβεί στην εκκαθάριση του στρατοπέδου εκπαίδευσης Ain al- Hilweh των ανταρτών του PKK. Όμως, οι φορείς χάραξης της τουρκικής πολιτικής απέτυχαν να λάβουν πιο αυστηρά μέτρα όταν το 1993 η Συρία επέτρεψε στο PKK να ανοίξει ένα κέντρο εκπαίδευσης 1.000 ανταρτών³¹. Τέλος το 1996, μια τρίτη προσπάθεια εξαναγκασμού³² της Συρίας δεν ήταν επιτυχής λόγω της απροσδόκητης έκρηξης της κρίσης των Ιμίων με την Ελλάδα³³.

Δεδομένου ότι οι προσπάθειες να βρεθεί μια διπλωματική λύση για την επίλυση του ζητήματος της συριακής υποστήριξης του PKK απέτυχαν, το 1998 η τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε να υιοθετήσει μια πιο σκληρή στάση απέναντι στη Συρία.³⁴ Τα προβλήματα είχαν κλιμακωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε στις 30 Σεπτεμβρίου 1998, το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας επικύρωσε ένα σχέδιο δράσης κατά της Συρίας το οποίο προτάθηκε από τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Χουσεΐν Κιβρίκογλου (Hüseyin Kivricoglu) και ως αποτέλεσμα είχε την

³⁰ Το 1987, ο πρωθυπουργός Τουρκούτ Οζάλ αποφάσισε να χρησιμοποιήσει τον έλεγχο των υδάτινων πηγών του Τίγρη και του Ευφράτη ως διαπραγματευτικό χαρτί κατά της Συρίας. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του στη Δαμασκό, ενώ η τουρκική πλευρά απαιτήσε από τη Συρία να σταματήσει να υποστηρίζει το PKK, οι Σύριοι διεκδίκησαν μια συμφωνία που θα οδηγούσε στην κοινή χρήση των υδάτων του Ευφράτη. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο που υπεγράφη κατά τη διάρκεια αυτής της επίσκεψης, η Τουρκία συμφώνησε να απελευθερώσει 500 κυβικά μέτρα νερού ανά δευτερόλεπτο στη Συρία. Επίσης κατά τη διάρκεια της επίσκεψης υπεγράφη ένα Πρωτόκολλο Ασφαλείας το οποίο προέβλεπε την αποτροπή δραστηριοτήτων και από τις δύο πλευρές και το δικαίωμα στην έκδοση ατόμων που θεωρούνταν ύποπτα για επαναστατικές δράσεις. Με το πρωτόκολλο του 1987, το ζήτημα των υδάτων και τα θέματα ασφάλειας - κυρίως το ζήτημα του PKK – συνδέθηκαν μεταξύ τους στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Ωστόσο, παρά το πρωτόκολλο, οι επιθέσεις του PKK από τη συριακή πλευρά συνεχίστηκαν. Παράλληλα, η Συρία άρχισε να φέρνει όλο και περισσότερο το ζήτημα του νερού σε μια παναραβική ατζέντα. Σχετικά βλέπε Altunışık M., Tür Ö., 2006, "From Distant Neighbors to Partners? Changing Syrian-Turkish Relations", *Security Dialogue*, τόμ. 37, τεύχ. 2, σελ. 221.

³¹ Özcan Ali N., 1999, *PKK Tarihi, Ideolojisi ve Yöntem (Η Ιστορία, η Ιδεολογία και οι Μέθοδοι του PKK)*, ASAM, Άγκυρα, σ. 246-52.

³² Τον Ιανουάριο του 1996, το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών απέστειλε υπόμνημα προς τη Δαμασκό, ζητώντας από τη Συρία να σταματήσει να υποστηρίζει το PKK. Η Τουρκία δήλωσε ότι αν η Συρία δεν έπραττε ως ανωτέρω τότε η πρώτη θα ασκούσε το δικαίωμα της να ανταποκριθεί με οποιοδήποτε μέσο θεωρούσε κατάλληλο τη συγκεκριμένη στιγμή. Η Συρία δεν απάντησε στο αίτημα της Τουρκίας με αποτέλεσμα οι σχέσεις των δύο χωρών να παγώσουν. Το ίδιο έτος, η Συρία εξαπέλυσε επίθεση κατά των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών με την κατηγορία της συνεργασίας τους με τους Τουρκομάνους σε μια προσπάθεια δολοφονίας του Χαφέζ αλ Άσσαντ (Hafez al- Assad) και του βομβαρδισμού κρησφύγετων του PKK. Σχετικά βλέπε Altunışık M., 2004, "Redefinition of Turkish Security Policies in the Middle East After the Cold War", στο Karaosmanoğlu A., Taşhan S., 2004, *The Europeanisation of Turkey's Security Policy: Prospects and Pitfalls*, Foreign Policy Institute, Άγκυρα, σ. 222 και Olson R., 1997, "Turkey-Syria Relations Since the Gulf War: Kurds and Water", *Middle East Policy* τόμ.5, τεύχ. 2, σ. 192.

³³ Aras D., 2012, «The Syrian Uprising: Turkish-Syrian Relations Go Downhill», *Middle East Quarterly*, τόμ. XIX, τεύχ. 2, σ. 41- 50.

³⁴ Aykan B. M., 1999, «The Turkish-Syrian Crisis of October 1998: A Turkish View», *Middle East Policy*, 1999, τόμ. 6, τεύχ. 4, σ. 177.

επιπλέον κινητοποίηση 10.000 στρατευμάτων κατά μήκος των τουρκοσυριακών συνόρων³⁵. Σε ομιλία του την επόμενη ημέρα, ο Κιβρίκογλου δήλωσε ότι «μια κατάσταση ακήρυχτου πολέμου» προϋπήρχε μεταξύ Τουρκίας και Συρίας. Την ίδια ημέρα, ο Πρόεδρος Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ (Süleyman Demirel) , στην εναρκτήρια ομιλία του στο Κοινοβούλιο δήλωσε ότι εξαντλούνταν η υπομονή της Τουρκίας και ότι η Συρία θα έπρεπε να ζει με τις συνέπειες της στήριξης της για το ΡΚΚ.³⁶Αργότερα η τουρκική κυβέρνηση εξέδωσε ένα τελεσίγραφο προς την συριακή κυβέρνηση. Το αποτέλεσμα ήταν μια πλήρης επιτυχία για την Τουρκία: Η Δαμασκός υπέκυψε στις τουρκικές πιέσεις³⁷ απελαύνοντας τον Κούρδο ηγέτη Αμπντουλάχ Οτζαλάν και παύοντας τις δραστηριότητες του ΡΚΚ στο έδαφός της σύμφωνα με τη συμφωνία των Αδάνων που υπεγράφη στις 20 Οκτωβρίου 1998.

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών πήραν μια νέα τροπή μετά την Συμφωνία των Αδάνων. Μέχρι το 2000, μπορούμε να μιλάμε για μια περίοδο οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των σχέσεων των δύο χωρών. Η τουρκική πλευρά ήθελε κυρίως να δει το βαθμό στον οποίο θα μπορούσε να εμπιστευθεί τη Συρία και σε ποιο βαθμό η Συρία θα συμμορφωνόταν με τη συνθήκη. Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκαν τακτικές συνεδριάσεις από την Κοινή Επιτροπή για την Ασφάλεια που αποτελείται από στρατιωτικούς αξιωματούχους και των δύο πλευρών και υπήρξε μια αύξηση στις διπλωματικές επισκέψεις σε διάφορα επίπεδα. Η συμμετοχή του Προέδρου της Τουρκίας Αχμέτ Νετζιζνέτ Σέζερ (Ahmet Necdet Sezer) στην τελετή της κηδείας του Σύριου Προέδρου Χαφέζ αλ Άσσαντ (Hafiz al-Asad) τον Ιούνιο του 2000 ενίσχυσε συμβολικά τις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών³⁸. Μετά το θάνατο του Άσσαντ, η Άγκυρα εξέφρασε την ικανοποίησή της με την άνοδο του γιου του Μπασάρ αλ Άσσαντ (Bashar al-Asad) στον προεδρικό θώκο της Συρίας, ιδιαίτερα για το ενδιαφέρον του τελευταίου στην ανάπτυξη πολιτικών και οικονομικών σχέσεων με την Τουρκία.

³⁵ Βλέπε Yetkin M., 2004. *Kürt Kaparı: Şam'dan İmralı'ya Öcalan (Η Παγίδα των Κούρδων: Ο Οτσαλάν από τη Δαμασκό στο Ιμραλί)*, Remzi Kitabevi, Κωνσταντινούπολη, σ. 86-8.

³⁶ Altunışık M., Tür Ö., 2006, "From Distant Neighbors to Partners? Changing Syrian-Turkish Relations", *Security Dialogue*, τόμ. 37, τεύχ. 2, σελ. 226, *Milliyet*, Οκτ. 2, 1998.

³⁷ Ο λόγος για τον οποίο η Συρία υποχώρησε και απέλασε τον Οτζαλάν ήταν ότι θεωρούσε ότι δεν είχε άλλη επιλογή από το παραδοθεί στις τουρκικές απαιτήσεις, όντας αβοήθητη και αδύναμη μπροστά στην τουρκική στρατιωτική ισχύ. Λαμβάνοντας υπόψη τη στρατιωτική αδυναμία της Συρίας και την εντατική συνεργασία Τουρκίας- Ισραήλ τη δεδομένη στιγμή, η ανωτέρω συμπεριφορά της Συρίας δεν ήταν ηθελημένη, αλλά αναγκαία. Για λεπτομέρειες σχετικά με την εξωτερική πολιτική της Συρίας πριν και μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Αδάνων βλέπε Lawson F. H., 2009, "The Beginning of a Beautiful Friendship: Syrian Turkish Relations since 1998" στο Lawson F. H., 2009, *Demystifying Syria*, London Middle East Institute SOAS, Λονδίνο, σ. 184-5.

³⁸ *The Turkish Daily News*, Ιούν. 13, 2000, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=sezer-to-attend-al-assads-funeral-2000-06-13>, πρόσβαση την 1/8/2013.

Β. Η ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΚΡ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΣΑΝΤ.

Το νέο στρατηγικό περιβάλλον που αναδύθηκε στη Μ. Ανατολή μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και της αμερικανικής εισβολής στο Ιράκ, καθώς και η άνοδος του ΑΚΡ³⁹ στην εξουσία το 2002 συνέβαλαν στην επαναπροσέγγιση των δύο χωρών. Ο αντίκτυπος που είχε ο πόλεμος στο Ιράκ δημιούργησε ένα ευνοϊκό περιβάλλον που έφερε τις δύο χώρες κοντά μέσω της δημιουργίας κοινών ζητημάτων ασφαλείας. Η Συρία ανησυχούσε για τη μοίρα της εντός των σχεδίων των ΗΠΑ που σχεδίαζαν να αναδιαμορφώσουν τη Μέση Ανατολή. Σύμφωνα με τον Hinnebusch: «Η κατάληψη του Ιράκ από τις ΗΠΑ απειλεί την ίδια την επιβίωση του καθεστώτος της Συρίας»⁴⁰. Τα αυξανόμενα αντιαμερικανικά αισθήματα και στις δύο χώρες, αλλά το πιο σημαντικό η ανησυχία και των δύο χωρών για το κουρδικό ζήτημα και τις επιπτώσεις μιας ενδεχόμενης δημιουργίας ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στο βόρειο Ιράκ ως αποτέλεσμα της αμερικανικής εισβολής οδήγησε στην εμβάθυνση των μεταξύ τους σχέσεων.⁴¹

Στο πλαίσιο των όλο και αυξανόμενων αντιαμερικανικών αισθημάτων, οι δύο χώρες αναθέρμαναν τις σχέσεις τους με πολλούς τρόπους⁴². Τον Ιούλιο του 2004, ο ηγέτης του ΑΚΡ Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Recep Tayyip Erdoğan) συναντήθηκε με τον τότε Πρωθυπουργό της

³⁹Μια μεγάλη ένδειξη της στροφής στην εξωτερική πολιτική της Άγκυρας ήταν η ανοιχτή διαφωνία της με την προσέγγιση της Ουάσιγκτον απέναντι στη Δαμασκό, η οποία συνέβαλε σε μια έκδηλη χειροτέρευση των αμερικανοτουρκικών σχέσεων. Το γεγονός αυτό έγινε πιο εμφανές μετά την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ το 2003 όπου τα στρατηγικά συμφέροντα της Άγκυρας και της Δαμασκού –καθώς και της Τεχεράνης- ταυτίστηκαν σε πολλά ζητήματα. Σχετικά βλέπε Aras D., 2012, “The Syrian Uprising: Turkish-Syrian Relations Go Downhill”, *Middle East Quarterly*, τόμ. XIX, τεύχ. 2, σ. 41- 50.

⁴⁰ Hinnebusch R., 2006, “Syria: Defying the Hegemon”, στο Fawn R., Hinnebusch R., 2006, *The Iraq War: Causes and consequences*, Lynne Rienner, Λονδίνο, σ. 129.

⁴¹ Εκτός των ανωτέρω, η κοινή ανησυχία για τις πολιτικές των κυβερνήσεων του Ισραήλ απέναντι στο Παλαιστινιακό ζήτημα συνέβαλε επίσης στην σύσφιξη των σχέσεων Τουρκίας- Συρίας. Είναι πολύ χαρακτηριστικό το ενδιαφέρον που επιδεικνύει η ισλαμική κυβέρνηση του ΑΚΡ στο Παλαιστινιακό. Οι πρώτες τριβές εμφανίστηκαν λίγο μετά την αναρρίχηση του ΑΚΡ στην εξουσία. Το καλοκαίρι του 2004 ο Πρωθυπουργός Ερντογάν είχε κατακρίνει με αυστηρό τρόπο τη στάση των Ισραηλινών απέναντι στους Παλαιστίνιους, κατηγορώντας το Ισραήλ για «κρατική τρομοκρατία». Οι πρώτες αυτές εντάσεις που πέρασαν σχεδόν απαρατήρητες έλαβαν διαστάσεις λίγα χρόνια αργότερα κυρίως μετά τις αποτυχημένες προσπάθειες διαμεσολάβησης της Τουρκίας στις προσπάθειες ομαλοποίησης των σχέσεων μεταξύ Συρίας- Ισραήλ την περίοδο 2007-8. Η εν λόγω ένταση κορυφώθηκε, τελικά, με το γνωστό φραστικό επεισόδιο μεταξύ του Ερντογάν και του ισραηλινού Προέδρου Σιμόν Πέρες στο Νταβός τον Ιανουάριο του 2009. Η οριστική ρήξη, όμως, επήλθε το Μάιο του 2010 με την κρίση που προκλήθηκε με την πολύνεκρη επέμβαση των Ισραηλινών στη νηοπομπή Μαβί Μαρμαρά (Mavi Marmara) με προορισμό τη Γάζα.

⁴² Οι δύο χώρες υπέγραψαν ακόμη συμφωνίες για κοινή στρατιωτική εκπαίδευση. Η συμφωνία υπεγράφη τον Ιούνιο του 2002 κατά την επίσκεψη του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Στρατού της Συρίας Χασάν αλ-Τουρκομάνι (Hassan al-Turkmani), η πρώτη τέτοια επίσκεψη σε τέτοιο επίπεδο. Η συμφωνία περιελάμβανε την αμοιβαία ανταλλαγή στρατιωτικού προσωπικού, αμοιβαίες προσκλήσεις για παρακολούθηση εξομοιώσεων μαχών σε τακτικό επίπεδο και αμοιβαία στρατιωτική εκπαίδευση. Βλέπε Mufti M., 2002 “Turkish-Syrian Rapprochement: Causes and Consequences”, *Policy Watch*, τεύχ. 630.

Συρίας Ναζί Ότρι (Naji Otri), ενώ αρνήθηκε να συναντηθεί με τον τότε υπουργό Εργασίας και Εμπορίου του Ισραήλ, Εχούντ Ολμέρτ (Ehud Olmert) ο οποίος είχε επισκεφθεί την Άγκυρα την ίδια μέρα.⁴³ Τον Απρίλιο του 2005, ο Πρόεδρος Σέζερ⁴⁴ αρνήθηκε να ακυρώσει το προγραμματισμένο του ταξίδι στη Συρία⁴⁵, ενώ ο Λίβανος βρισκόταν στη μέση της βραχύβιας Επανάστασης των Κέδρων, παίρνοντας το ρίσκο να έρθει σε ανοικτή αντιπαράθεση με τη Δύση. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τον πιο σημαντικό της σύμμαχο, τις ΗΠΑ, ήταν ακόμα τεταμένες όταν η Ουάσιγκτον επέκρινε την Άγκυρα για το ότι βλάπτει τις διεθνείς προσπάθειες προκειμένου να αναγκαστεί η Συρία να αποχωρήσει από το Λίβανο, τόσο πολύ έτσι ώστε ο αμερικανός Πρόεδρος Μπους απεκάλεσε την πολιτική της Άγκυρας «απαράδεκτη».⁴⁶ Αυτό, ωστόσο, δεν απέτρεψε τον Ερντογάν από το να συνοδέψει τον Άσαντ τον Αύγουστο του 2008, όταν ο τελευταίος συναντήθηκε με το Γάλλο πρόεδρο Νικολά Σαρκοζί (Nicholas Sarkozy) και τον Σείχη του Κατάρ Χαμάντ Μπιν Χαλίφα αλ Τάνι (Hamad Bin Khalifa al-Thani) στη Δαμασκό προκειμένου να συζητήσουν για την ειρηνευτική διαδικασία με το Ισραήλ.⁴⁷

Οι σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και της Συρίας εδραιώθηκαν περαιτέρω μέσα από την προσωπική φιλία του Ερντογάν με τον Άσαντ, η επίσκεψη του οποίου στην Άγκυρα το 2004 ήταν η πρώτη για έναν Σύριο Πρόεδρο τα τελευταία εξήντα οκτώ χρόνια. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του, ο Άσαντ επισήμανε την ύπαρξη κοινών αντιλήψεων απειλής κατά της Συρίας και της Τουρκίας σε σχέση με το Ιράκ.⁴⁸⁴⁹ Αναφερόμενος σε προηγούμενες τουρκικές δηλώσεις ότι η δημιουργία ενός κουρδικού κράτους θα είναι απαράδεκτη και ως εκ τούτου θα αποτελεί κόκκινη γραμμή για την Τουρκία, ο Άσαντ δήλωσε ότι «ένα κουρδικό κράτος θα

⁴³ "Turkish- Syrian Relations: The Erdogan Legacy", Today's Zaman, Oct. 31, 2008, <http://www.todayzaman.com/news-157456-turkish-syrian-relations-the-erdogan-legacy.html>, πρόσβαση την 1/8/2013.

⁴⁴ Η επίσκεψη του Τούρκου Προέδρου Αχμέτ Νετζιντέτ Σεζέρ (Ahmet Necdet Sezer), τον Απρίλιο του 2005 ήταν ιδιαίτερα σημαντική για τις σχέσεις των δύο χωρών, κυρίως για τη συριακή πλευρά, καθώς πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο διεθνούς πίεσης για τη Συρία λόγω των γεγονότων στο Λίβανο. Η επίσκεψη του Τούρκου Προέδρου τόνισε περαιτέρω την υποστήριξη της Άγκυρας προς τη Δαμασκό σε μια τόσο σημαντική στιγμή. Παρά το γεγονός ότι δεν προέκυψαν κάποιου είδους συμφωνίες κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, η κίνηση αυτή ήταν ενδεικτική της θέλησης της Τουρκίας να εμβαθύνει τις σχέσεις της με τη Συρία.

⁴⁵ Σε μια περίοδο που οι ΗΠΑ ασκούσαν πιέσεις στη Συρία και προσπαθούσαν να απομονώσουν διεθνώς τη χώρα μετά τη δολοφονία του πρώην Πρωθυπουργού του Λιβάνου Ραφίκ Χαρίρι (Rafik Hariri), η επικείμενη επίσκεψη του Τούρκου Προέδρου έγινε κάτω από τον εξονυχιστικό έλεγχο αμερικανικής κυβέρνησης.

⁴⁶ Aras D., 2012, "The Syrian Uprising: Turkish-Syrian Relations Go Downhill", *Middle East Quarterly*, τόμ. XIX, τεύχ. 2, σ. 43, *Milliyet*, Μαί. 12, 2005.

⁴⁷ Moubayed S., 2008, "Turkish-Syrian Relations: The Erdogan Legacy", *SETA Policy Brief*, τεύχ. 25, σελ. 7.

⁴⁸ Η Συρία άρχισε να καταδικάζει ανοιχτά το PKK ως τρομοκρατική οργάνωση. Για παράδειγμα, η Δαμασκό χαρακτήρισε την επίθεση του PKK επίθεση σε τρένο τον Ιούνιο του 2005 ως «ειδεχθή τρομοκρατική πράξη». Βλέπε *Middle East News Agency (MENA)*, Ιούλ. 2, 2005.

⁴⁹ Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης συζητήθηκαν και οικονομικά θέματα. Οι δύο πλευρές συμφώνησαν να λειτουργήσει προξενείο στην περιοχή του Gaziantep και σε άλλες όμορες τουρκικές επαρχίες προκειμένου να διευκολυνθεί η διεξαγωγή του εμπορίου στις παραμεθόριες περιοχές. Τέλος, συμφωνήθηκε η αποναρκοθέτηση στα όμορα εδάφη προκειμένου να επιτραπούν οι βιολογικές καλλιέργειες.

παραβίαζε και τη δική μας κόκκινη γραμμή».⁵⁰ Επιπλέον, εκτός από τις τριμερείς συναντήσεις μεταξύ Τουρκίας- Συρίας- Ιράν, η Συρία έγινε μέρος της «Πρωτοβουλίας των Γειτόνων του Ιράκ- Iraq's Neighbors Initiative», πρωτοβουλία που ξεκίνησε από την Τουρκία.

Οι σχέσεις των δύο χωρών έφθασαν σε άλλο επίπεδο με την επίσκεψη του Πρωθυπουργού Ερντογάν στην Συρία το Δεκέμβριο του 2004. Η επίσκεψη ήταν σημαντική λόγω της έναρξης των διαπραγματεύσεων για το ζήτημα των υδάτων και της υπογραφής μιας Συμφωνίας Ελεύθερων Συναλλαγών (Free Trade Agreement) ⁵¹ μεταξύ των δύο χωρών. Όσον αφορά το θέμα των υδάτων αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι ότι το πρόβλημα της κατανομής των υδάτων των δύο ποταμών έμεινε πίσω και άρχισε να θεωρείται ως ένα τεχνικό ζήτημα.⁵² Ο Ερντογάν είπε ότι η Συρία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει περισσότερο νερό από τον ποταμό Τίγρη για τις αυξημένες ανάγκες του πληθυσμού της, ενώ κατά τη διάρκεια της συνέντευξης Τύπου δήλωσε: «Από τώρα και στο εξής έχουμε συμφωνήσει. Έχουμε στόχο την ανάπτυξη και τη συνεργασία. Τα άλλα θέματα έχουν ξεχαστεί»⁵³.

Στο πλαίσιο της υιοθέτησης της νέας πολιτικής του ΑΚΠ ο ρόλος της Τουρκίας ως διαμεσολαβητή στη διαμάχη μεταξύ Ισραήλ και Συρίας για τα Υψίπεδα του Γκόλαν (Golan Heights) ήρθε στην ημερήσια διάταξη το 2004. Οι διαπραγματεύσεις όμως που ξεκίνησαν και συνεχίστηκαν υπό τουρκική μεσολάβηση σταμάτησαν μετά το "One Minute" σόου του πρωθυπουργού Ερντογάν στο Νταβός το 2009⁵⁴. Η προσπάθεια διαμεσολάβησης ήταν ιδιαίτερα σημαντική καθώς αποδείκνυε το επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ Συρίας και Τουρκίας.

⁵⁰ Συνέντευξη του Μπασάρ αλ- Άσσαντ στο CNN Turk, Ιάν. 8, 2004, http://www.cnntrk.com/arama/haber_detay.asp?PID=00319&haberID=85700. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁵¹ Μετά την εφαρμογή της Συμφωνίας Ελεύθερων Συναλλαγών αυξήθηκε όχι μόνο το επίπεδο του εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών, αλλά και υπήρξε σημαντικός αριθμός επενδύσεων από τουρκικές επιχειρήσεις κυρίως στην περιοχή του Χαλεπίου, καθώς και πολυάριθμα από κοινού έργα υποδομής.

⁵² Σχετικά με το ζήτημα του νερού η Aysegül Kibaroglu αναφέρει: «Η αντίληψη σχετικά με το ζήτημα των υδάτων φαίνεται να μετατοπίζεται από αντιλήψεις περί απειλής και θεμάτων κυριαρχίας σε θέματα διακυβερνητικών δικτύων- intergovernmental networks-, που θα εξυπηρετούσαν τη δημιουργία νέων ευκαιριών για την επίτευξη λύσεων αμοιβαίου οφέλους». Βλέπε Kibaroglu A., 2004, "Socioeconomic Development and Benefit Sharing in the Euphrates-Tigris River Basin", φύλλο εργασίας που παρουσιάστηκε στο 2^ο Ισραηλινο- Παλαιστινιακό Διεθνές Συνέδριο, Άγκυρα, Τουρκία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ipcri.org/watconf/papers/aysegu.pdf>.

⁵³ "Ekonomik Partner Olduk (Γίναμε Οικονομικοί Εταίροι)", *Hurriyet*, Δέκ. 23, 2004 στο <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=283376>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁵⁴ Ο Τούρκος Πρωθυπουργός Ερντογάν επέκρινε δριμύτητα τις πολιτικές του Ισραήλ στη Γάζα στο συνέδριο του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ στο Νταβός της Ελβετίας στις αρχές του 2009. Αφού το κοινό χειροκρότησε τον Ισραηλινό Πρωθυπουργό Πέρες, ο Ερντογάν είπε: «Θεωρώ ότι είναι πολύ λυπηρό το γεγονός ότι οι άνθρωποι χειροκροτούν ό, τι είπατε. Σκοτώσατε ανθρώπους. . Και νομίζω ότι αυτό είναι πολύ λάθος».

Εάν οι διαπραγματεύσεις επαναλαμβάνονταν, η Συρία έβλεπε την Τουρκία ως έναν αξιόπιστο εταίρο στην όλη διαδικασία.⁵⁵

Επιπλέον, η Τουρκία έπαιξε μεσολαβητικό ρόλο στις ταραγμένες σχέσεις της Συρίας με το Ιράκ μετά από μια σειρά βομβαρδισμών στην Πράσινη Ζώνη στη Βαγδάτη τον Αύγουστο του 2009⁵⁶. Την περίοδο που ακολούθησε, η Τουρκία έφερε τους Υπουργούς Εξωτερικών του Ιράκ και της Συρίας στην Κωνσταντινούπολη. Η Τουρκία πρότεινε στις δύο χώρες τη δημιουργία ενός τριμερούς μηχανισμού ασφαλείας των συνόρων. Ο μηχανισμός αυτός θα είχε ως στόχο την καταπολέμηση του PKK, της Αλ-Κάιντα και των δυνάμεων του κόμματος Μπάαθ στο Ιράκ.⁵⁷ Η ένταση χαλάρωσε κατά την επόμενη περίοδο ως αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας.

Οι σχέσεις των δύο χωρών πέρασαν σε μια νέα φάση με την κατάργηση της βίζας. Η απόφαση για την άρση ελήφθη κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης των δύο χωρών το Σεπτέμβριο του 2009. Η συνάντηση αυτή ήταν καταλυτική για τις σχέσεις, καθώς προώθησε τη συνεργασία των δύο χωρών σε ένα επίπεδο οικονομικής ολοκλήρωσης. Ήταν επίσης κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης αυτής που οι δύο χώρες αποφάνθηκαν για τη δημιουργία ενός Συμβουλίου Στρατηγικής Συνεργασίας (Syrian-Turkish High Level Strategic Cooperation Council) που σκοπό είχε την προώθηση της πολυεπίπεδης συνεργασίας⁵⁸. Όσον αφορά την άρση της βίζας, ο υπουργός Εξωτερικών Davutoğlu, δήλωσε: «Θα ήθελα να απευθυνθώ στο

⁵⁵ "Esad: Turkiyesiz Masaya Oturmayiz (Ασσαντ: Χωρίς την Τουρκία δεν Καθόμαστε στο Τραπέζι- των διαπραγματεύσεων-)", *AKŞAM*, Μάι. 18, 2009, http://aksam.mediator.com/2009/05/18/haber/siyaset/1941/turkiyesiz_masaya_oturmayiz.html. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁵⁶ Η κυβέρνηση Μαλίκι κατηγορήσε τη Συρία για τους βομβαρδισμούς και θεώρησε υπεύθυνη τη Δαμασκό για την υποστήριξη τρομοκρατικών ενεργειών που σκοπό έχουν την αποσταθεροποίηση των εσωτερικών δομών του Ιράκ. Απόρροια του γεγονότος αυτού ήταν η ανάκληση Ιρακινού πρεσβευτή.

⁵⁷ Ergan, Uğur: "Turkiye-Suriye arasında Üçlü Mekanizma Kurulacak (Θα θεσπιστεί Τριμερής Μηχανισμός ανάμεσα στην Τουρκία και τη Συρία)", *Hurriyet*, Σεπτ. 17, 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/12498595.asp>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁵⁸ Οι συναποτελούντες υπουργοί του Συμβουλίου Στρατηγικής Συνεργασίας συναντήθηκαν τον οκτώβριο του 2009 στο Χαλέπι της Συρίας και στο Gaziantep της Τουρκίας σε μια προσπάθεια για τη βελτίωση των διμερών σχέσεων σε όλους τους τομείς. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης τα δύο συμβαλλόμενα μέρη εργάστηκαν πάνω σε σχεδόν σαράντα πρωτόκολλα και συμφωνίες. Ένα από τα πρωτόκολλα προέβλεπε την επέκταση της συμφωνίας Ελεύθερων Συναλλαγών προκειμένου να περιλαμβάνει το εμπόριο στον τομέα των υπηρεσιών. Αναφορικά με τους καινούργιους τομείς συνεργασίας, δόθηκε μεγάλη έμφαση στον τομέα της ενέργειας και συγκεκριμένα στον τομέα του φυσικού αερίου. Επίσης υπήρξε κάποια πρόοδος όσον αφορά το ζήτημα των υδάτων. Η συμφωνία για την κατασκευή φράγματος στον ποταμό Άσι (Asi River) με την επωνυμία «Φράγμα Φιλίας του Ποταμού Άσι» (Asi Friendship Dam) δείχνει τις φιλικές προθέσεις των δύο χωρών για την από κοινού διαχείριση των υδάτων. Σχετικά βλέπε., ανακοίνωση του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, Οκτ. 13, 2009.

λαό της Συρίας. Η Τουρκία είναι η δεύτερη χώρα σας και ο τουρκικός λαός σας περιμένει με ανοιχτές αγκάλες χωρίς βίζα».⁵⁹

Η άρση των θεωρήσεων θεωρείται ως η υλοποίηση του πρώτου σταδίου της ενοποίησης μεταξύ των δύο χωρών. Η "πλαστικότητα" των συνόρων μεταξύ των δύο χωρών άρχισε να υπογραμμίζεται όλο και περισσότερο κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του υπουργού Εξωτερικών Davutoğlu: «καταργούμε τα σύνορα τα οποία ήταν τεχνητά και γινόμαστε ο λαός μιας ενδοχώρας. Μετατρέπουμε την οικονομική συνεργασία σε μια οικονομική ενότητα. Ελπίζουμε ότι αυτό θα είναι ένα πρότυπο για όλους τους γείτονές μας».⁶⁰ Τα πράγματα εξελίχτηκαν ακόμα καλύτερα με την ανακοίνωση τον Ιούνιο του 2010 μιας «οικονομικής ένωσης» μεταξύ Τουρκίας, Συρίας, Λιβάνου και Ιορδανίας που αποτέλεσε ένα επιπλέον βήμα προς την οικονομική ενοποίηση των δύο χωρών.

Γ. Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΕΙΝΩΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.

Οι φιλόδοξες αυτές πολιτικές αμφισβητήθηκαν από τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, τις μαζικές διαδηλώσεις κατά των αυταρχικών καθεστώτων της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Αυτές οι κινητοποιήσεις ξεκίνησαν σε μια εποχή κατά την οποία η κυβέρνηση του ΑΚΡ είχε εδραιώσει τις καλύτερες πολιτικές, οικονομικές και στρατηγικές σχέσεις με τα ηγετικά στελέχη πολλών χωρών της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Όταν οι εξεγέρσεις ξεκίνησαν, το ΑΚΡ βρέθηκε σε αδιέξοδο: έπρεπε να επιλέξει μεταξύ των καθεστώτων και των εξεγερθέντων στους δρόμους.

Αν και πολλοί άμαχοι έχασαν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια αυτών των κινητοποιήσεων, η ρητορική του ΑΚΡ ως απάντηση δεν ήταν τόσο έντονη όσο θα μπορούσε να είναι. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την έντονη κριτική απέναντι στο ΑΚΡ ως προς την απαλή και προσεκτική του

⁵⁹ "Turkiye ile Suriye Arasında Vize Kalktı (Αίρεται η Βίζα ανάμεσα στην Τουρκία και τη Συρία)", *CNN TURK*, Σεπτ. 17, 2009, <http://www.cnn.com/2009/turkiye/09/16/turkiye.ile.suriye.arasinda.vize.kalkti/543804.0/index.html>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁶⁰ Gurcanlı Zeynep, "Turkiye-Suriye için Fransız-Alman Modeli (Γαλλογερμανικό μοντέλο για Τουρκία και Συρία)", *Hürriyet*, Οκτ. 13, 2009, <http://www.euractiv.com.tr/3/article/turkiye-suriye-icin-fransiz-alman-modeli-007345>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

ρητορική απέναντι στις δολοφονίες αμάχων από μουσουλμάνους ηγέτες.⁶¹ Ύστερα, το AKP ενίσχυσε την υποστήριξή του για τις εξεγερθείσες μουσουλμανικές μάζες καθώς οι διαμαρτυρίες είχαν εξαπλωθεί σε όλη την περιοχή και οι κυβερνήσεις της Δύσης έκαναν σαφέστερη τη θέση τους. Στη συνέχεια, ωστόσο, το AKP αντιμετώπισε άλλο ένα δίλημμα: να υποστηρίξει ή όχι την επιχείρηση του NATO στη Λιβύη. Αρχικά ο πρωθυπουργός ο Ερντογάν χαρακτήρισε την επιχείρηση του NATO ως περιττή και ανοησία (*saçmalık*), αν και μετά από ένα μήνα, δήλωσε την υποστήριξή του για αυτήν. Επιπλέον, πέντε τουρκικά πολεμικά πλοία και ένα υποβρύχιο έλαβαν μέρος στην επιχείρηση, προκειμένου να εμποτεύουν το εμπόριο των Ηνωμένων Εθνών.⁶²

Όταν τα κινήματα διαμαρτυρίας άρχισαν να εξαπλώνονται στους δρόμους της Συρίας, οι τούρκοι ηγέτες προσπάθησαν αρχικά να πείσουν το καθεστώς Άσαντ να προβεί σε μεταρρυθμίσεις του πολιτικού συστήματος και ήταν αισιόδοξοι ότι οι θέσεις τους θα λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη. Ο Ερντογάν μάλιστα, αρχικά συνέχισε την υποστήριξη του απέναντι στον Assad, αποκαλώντας τον ως «ένας καλός φίλος που αγαπήθηκε από τους ανθρώπους του».⁶³ Υπήρχαν ακόμη κάποιες φήμες, οι οποίες διαψεύδονταν σθεναρά από Τούρκους αξιωματούχους, ότι ο πρώτος αποστάτης από το συριακό στρατό, Hussein Harmoush, εκδιώχθηκε από την Τουρκία και παραδόθηκε στους Σύριους αξιωματούχους.⁶⁴ Ωστόσο, σε αντίθεση με την περίπτωση της Λιβύης αυτή τη φορά, η Άγκυρα άλλαξε τη θέση της γρήγορα καθώς ο Σύριος Πρόεδρος Άσαντ επέμεινε στη διατήρηση του καθεστώτος του. Ως εκ τούτου, από τον Ιούνιο του 2011, τρεις μήνες μετά την έναρξη των συριακών εξεγέρσεων η Τουρκία άρχισε να υιοθετεί μια πιο σκληρή γραμμή απέναντι στο συριακό καθεστώς⁶⁵.

Από το καλοκαίρι του 2011 και μετά, η Τουρκία έγινε ένας από τους κύριους υποστηρικτές των συριακών ομάδων της αντιπολίτευσης που συγκροτήθηκαν αρχικά ως το Συριακό Εθνικό Συμβούλιο (Syrian National Council) και στη συνέχεια μετονομάστηκαν και διαμορφώθηκαν ως ο Εθνικός Συνασπισμός των Επαναστατικών Δυνάμεων και των

⁶¹ Semih İdiz, "AKP, Libya ve Suriye konusunda neden duyarsız? (Γιατί αδιαφορεί το AKP απέναντι στα ζητήματα στην Λιβύη και της Συρίας;)," *Milliyet*, Απρ. 24, 2011. <http://www.milliyet.com.tr/akp-libya-ve-suriye-konusunda-neden-duyarsiz/semih-idiz/siyaset/yazardetay/25.04.2011/1381889/default.htm>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁶² Sedat Ergin, "Erdoğan'ın Libya Seyir Defteri, To Λιβυκό Ημερολόγιο του Ερντογάν" *Hürriyet*, Αυγ. 25, 2011. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=18573809&yazarid=308>. Πρόσβαση στην ιστοσελίδα την 1/8/2013.

⁶³ *Al-Ahram*, Μάι. 19-25, 2011.

⁶⁴ "The full story behind the abduction of a defecting officer of the Syrian army", *Al Arabiya*, Σεπ. 19, 2011, <http://www.alarabiya.net/articles/2011/09/19/167663.html>, Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁶⁵ Veysel A., 2012, *Arap Baharı, İsyancılar, Devrimler ve Değişim (Αραβική Άνοιξη, Εξεγέρσεις, Επαναστάσεις και Αλλαγές)* Marmara Kitap Merkezi Yayınları (MKM), Κωνσταντινούπολη, σ. 428.

Δυνάμειν της αντιπολίτευσης της Συρίας (National Coalition of Syrian Revolutionary and Opposition Forces). Ο συνασπισμός των ομάδων της αντιπολίτευσης έχουν ιδρύσει μια μαχητική ομάδα που ονομάζεται Ελεύθερος Συριακός Στρατός (Free Syrian Army) που πραγματοποιεί μια ένοπλη αντίσταση κατά του καθεστώτος Άσαντ. Ήταν σε τουρκικό έδαφος όπου οι ομάδες της αντιπολίτευσης συγκεντρώθηκαν και σχημάτισαν την οργάνωση ομπρέλα⁶⁶.

Σύμφωνα με δημοσιεύματα, η κυβέρνηση της Άγκυρας παρέχει όχι μόνο πολιτική και οικονομική αλλά και στρατιωτική ενίσχυση στους μαχητές της αντιπολίτευσης⁶⁷, αν και η τουρκική κυβέρνηση αρνείται επίμονα αυτές τις αξιώσεις. Οι σχέσεις μεταξύ της Άγκυρας και της Δαμασκού έφθασαν στο ναδίρ τους όταν στις 22 Ιουνίου 2012 ένα τούρκικό jet καταρρίφθηκε από συριακές δυνάμεις. Το περιστατικό αυτό οδήγησε σε μια σκληρή αντίδραση από την τουρκική πλευρά όπως φαίνεται στη δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών Νταβούτογλου ότι κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει τις δυνατότητες της Τουρκίας.⁶⁸ Επιπλέον, η βίαιη αντιπαράθεση μεταξύ των συριακών δυνάμεων ασφαλείας και των ομάδων της αντιπολίτευσης οδήγησε στο θάνατο αρκετών Τούρκων πολιτών που ζουν στην περιοχή των συνόρων. Η συνεχιζόμενη εξάπλωση της βίας στα τουρκικά σύνορα οδήγησε στην αναζήτηση από την πλευρά της Τουρκίας αμυντικών πυραύλων Patriot από τις χώρες μέλη του NATO⁶⁹.

Η αλλαγή στην προσέγγιση της κυβέρνησης του ΑΚΡ προς την Δαμασκό πηγάζει από μια σειρά από λόγους, με επιφανέστερο την επιθυμία της Τουρκίας να δει τη Συριακή

⁶⁶ Η υποστήριξη της συριακής αντιπολίτευσης από την πλευρά της Άγκυρας αποτελεί ένα από τα πιο εμφανή σημάδια της ρήξης η οποία έχει επέλθει στις σχέσεις Τουρκίας- Συρίας. Η τουρκική κυβέρνηση έχει προβεί σε ενέργειες οι οποίες μεγαλώνουν τη ρήξη αυτή όπως, τη δημιουργία στρατοπέδων στην Antakya, πόλη στη νοτιοανατολική Ανατολία που συνορεύει με τη Συρία, όπου φιλοξενούνται χιλιάδες Σύριοι πρόσφυγες που προσπαθούν να ξεφύγουν από τη βίαιη καταστολή της συριακής κυβέρνησης. Σε ένα από αυτά τα στρατόπεδα φιλοξενούνται και αποστατούντες σύριοι στρατιωτικοί αξιωματούχοι. Επιπλέον το στρατόπεδο του Ελεύθερου Συριακού Στρατού προστατεύεται από τούρκους στρατιώτες, ενώ ο διοικητής τους Συνταγματάρχης Ριάντ Άσαντ (Riad Asaad) συνοδεύεται πάντοτε στις μετακινήσεις του από τούρκο αξιωματούχο.

⁶⁷ Veysel A., 2012, *Arap Baharı, İsyandar, Devrimler ve Değişim (Αραβική Άνοιξη, Εξεγέρσεις, Επαναστάσεις και Αλλαγές)* Marmara Kitap Merkezi Yayınları (MKM), Κωνσταντινούπολη, σ. 441.

⁶⁸ "Uçagımız uluslararası sularda vuruldu (Το αεροπλάνο μας χτυπήθηκε σε διεθνή ύδατα)", *HaberTürk*, Ιούν. 24, 2012, <http://www.haberturk.com/dunya/>.

[haber/753370-ucagimiz-uluslararası-sularda-vuruldu](http://www.haber/753370-ucagimiz-uluslararası-sularda-vuruldu). Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁶⁹ Ενώ η φιλία του τούρκου Πρωθυπουργού Ερντογάν και του σύριου Προέδρου Άσαντ έχει φτάσει φαινομενικά στο τέλος της, παρατηρείται μια αναδιάταξη στις σχέσεις Άγκυρας και Ουάσιγκτον. Μετά το ξέσπασμα του συριακού εμφυλίου ο τούρκος Πρωθυπουργός έχει τακτικές επαφές με την κυβέρνηση Ομπάμα καθώς και προσωπικές τηλεφωνικές επαφές με τον αμερικανό Πρόεδρο. Βλέπε σχετικά τον επίσημο ιστότοπο του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης στο <http://www.akparti.org.tr/english/haberler/obama-erdogan-discuss-syria-on-phone/11672>.

Μουσουλμανική Αδελφότητα (Muslim Brotherhood of Syria- SMB) να ανέρχεται στην εξουσία, ή τουλάχιστον να μοιράζεται την εξουσία με το καθεστώς των Αλαουιτών του Άσαντ. Σύμφωνα με έκθεση της Agence France-Presse, κατά τη διάρκεια της μακράς ομιλίας του τούρκου υπουργού Εξωτερικών Νταβούτογλου με τον Άσαντ το Νοέμβριο, ο πρώτος υποστήριξε ότι η Άγκυρα θα υποστήριζε το συριακό καθεστώς αν δίνονταν στη SMB -στην πλειοψηφία της Σουνιτικής κοινότητας της χώρας- τέσσερα μεγάλα υπουργεία. Ζήτησε επίσης από τον Άσαντ να εγκρίνει την επιστροφή της SMB στη Συρία μετά από δεκαετίες εξορίας. Σύμφωνα με πληροφορίες, ο Άσαντ απέρριψε την ιδέα αυτή με την αιτιολογία ότι η Αδελφότητα, ως ένα ισλαμικό κόμμα, ήταν ασυμβίβαστη με τον κοσμικό χαρακτήρα της Συρίας. Παρά το γεγονός ότι το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών αρνήθηκε το γεγονός αυτό, ένας Τούρκος αξιωματούχος ανέφερε ότι το υπουργείο είχε προειδοποιήσει την κυβέρνηση της Συρίας να μοιραστεί την εξουσία και να προβεί σε μεταρρυθμίσεις.⁷⁰

Ενώ η πρόταση του Νταβούτογλου προς τον Άσαντ δεν έχει ακόμη τεκμηριωθεί, η στήριξη της κυβέρνησης του AKP απέναντι στην SMB είναι αδιαμφισβήτητη. Τον Απρίλιο του 2011, η Αδελφότητα οργάνωσε μια διάσκεψη στην Κωνσταντινούπολη, όπου κατήγγειλε το καθεστώς Άσαντ. Τον Ιούνιο του ίδιου έτους, τα μέλη της μαζί με άλλες ομάδες της αντιπολίτευσης υπέγραψαν μια δήλωση στην Τουρκία, η οποία απηύθυνε έκκληση για «την ελευθερία της πίστης, της έκφρασης καθώς και την πρακτική της θρησκείας κάτω από ένα αστικό κράτος»⁷¹. Πράγματι, ο ηγέτης της SMB Μουχαμάντ Ριάντ αλ Σάκφα (Muhammad Riad al-Shaqfa) δήλωσε ότι ο συριακός λαός θα προτιμούσε να δεχτεί μια στρατιωτική επέμβαση από την Τουρκία, παρά από τη Δύση, προκειμένου να προστατευθεί από τις δυνάμεις ασφάλειας του Άσαντ.⁷²

Επιπλέον, εκτός από τον ενστερνισμό μιας παρόμοιας φιλοσοφίας, μια κυβέρνηση που θα στηριζόταν από ένα σουνιτικό ισλαμικό κίνημα στη Συρία θα μπορούσε να βοηθήσει την κυβέρνηση του AKP να εδραιώσει την επιρροή της και την ισχύ της στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική κατά τα επόμενα χρόνια. Κατ' αυτήν την έννοια, ήταν μια θετική εξέλιξη για την τουρκική κυβέρνηση, όταν τέσσερα μέλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και έξι ανεξάρτητοι ισλαμιστές επιλέχθηκαν μεταξύ των δεκαεννέα μελών της Γενικής Γραμματείας

⁷⁰ Agence France-Presse, Σεπ. 29, 2011.

⁷¹ Piotr Zalewski, "Islamic Evolution," *Foreign Policy*, Αυγ. 11, 2011.

http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/08/11/islamic_evolution, Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁷² Reuters, Νοέ. 17, 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/11/17/us-syria-idUSL5E7MD0GZ20111117>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

(General Secretariat) τα ονόματα των οποίων δημοσιεύθηκαν από τη Συριακή Επαναστατική Επιτροπή.⁷³ Η αυξανόμενη επιρροή της Άγκυρας στην περιοχή, αποδείχθηκε κατά τη διάρκεια επισκέψεων του Ερντογάν στην Τυνησία, την Αίγυπτο και τη Λιβύη. Παρά τις επικρίσεις της παρέμβασης του από τους ηγέτες της αιγυπτιακής Μουσουλμανικής Αδελφότητας, το AKP έχει αναδειχθεί ως ένα πρότυπο για τα πολιτικά ισλαμικά κινήματα όπως αποδεικνύεται από την επίσημη υιοθέτηση της γραμμής του AKP από το κόμμα Ανάχνα (Annahda) της Τυνησίας.⁷⁴

Μια αναζωπύρωση του σουνιτικού μπλοκ στη Συρία θα μπορούσε επίσης να λειτουργήσει ανασταλτικά στην ιδεολογική και πολιτική ανάπτυξη της Τεχεράνης στη Μέση Ανατολή, στην "Σιιτική Ημισέληνο" όπως κατονομάστηκε από το βασιλιά Αμπντάλα II της Ιορδανίας το 2003.⁷⁵ Το Ιράν, η Συρία, και η Χεζμπολάχ του Λιβάνου αποτελούν το πιο σημαντικά μέλη της εν λόγω ομάδας, αλλά οι αναταραχές στο Μπαχρέιν και η αυξανόμενη επιρροή της Τεχεράνης στην πλειοψηφικά σιιτική κυβέρνηση του Ιράκ έχουν ανησυχήσει τους σουνίτες ηγέτες της Σαουδικής Αραβίας, του Μπαχρέιν, της Ιορδανίας και του Κατάρ.⁷⁶ Έτσι, στην περίπτωση που η Μουσουλμανική Αδελφότητα ανέλθει στην εξουσία στη Συρία, η Τουρκία ως προστάτης και θεματοφύλακας της θα μπορούσε να αποκτήσει ισχύ έναντι στο μακροχρόνιο αντίπαλο της το Ιράν.

Ίσως ο πιο σημαντικός λόγος για αυτή τη μεταστροφή της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι η ανησυχία της Άγκυρας για το γεγονός ότι το καθεστώς Άσαντ έχει αναζωπυρώσει τις σχέσεις του με τους Κούρδους χορηγώντας τους μια μερική υπηκοότητα και δίνοντάς τους περισσότερα πολιτιστικά δικαιώματα⁷⁷ σε αντάλλαγμα για την υποστήριξή τους για τη Δαμασκό. Υπάρχουν ισχυρισμοί ότι η συριακή κυβέρνηση για μια ακόμη φορά έχει έρθει σε επαφή με το PKK, σε μια προσπάθεια να βρει νέους συμμάχους στο εσωτερικό της Συρίας και, ενδεχομένως με σκοπό να χρησιμοποιήσει αυτήν της την επαφή με το PKK ως αντίποινα κατά της Άγκυρας. Υπήρξαν επίσης φήμες ότι η υποστήριξη της Συρίας ήταν πίσω

⁷³ Barry Rubin, "Obama Administration Does It Again! Empowers Largely Islamist Leadership for Syrian Revolution," GLORIA Center, Herzliya, Οκτ. 22, 2011. <http://www.gloria-center.org/2011/10/scoop-obama-administration-does-it-again-empowers-largely-islamist-leadership-for-syrian-revolution>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁷⁴ Bobby Gosh, "Erdogan's Moment", Νοέ. 28, 2011, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,2099674,00.html>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁷⁵ Edward Luttwak, "Revenge of the Sunnis," *Foreign Policy*, Δεκ. 7, 2011. http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/12/07/revenge_of_the_sunnis. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁷⁶ Davis K. J., Perry M. C., 2007 "Rethinking the War on Terror: Developing a Strategy to Counter Extremist Ideologies," *The Institute for Foreign Policy Analysis and Defense Threat Reduction Agency*, σ. 13-5. Βλέπε στο http://www.ifpa.org/pdf/Rethink_WOT.pdf

⁷⁷ Τα πολιτιστικά αυτά δικαιώματα περιλαμβάνουν: το άνοιγμα κουρδικών σχολείων, την πραγματοποίηση και διοργάνωση συναντήσεων και την πρόσβαση στη χώρα από το Ιράκ.

από τις επιθέσεις του ΡΚΚ τον Οκτώβριο του 2011 που κόστισαν τη ζωή είκοσι τεσσάρων Τούρκων στρατιωτών.⁷⁸ Αν και δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία κατά της Συρίας ο Νταβούτογλου προειδοποίησε ρητά τη Δαμασκό: «ανακαλώντας το παρελθόν, δεν θα έπρεπε καν να σκεφτείτε να παίξετε την κάρτα του ΡΚΚ. Όλοι θα δουν που θα μπορούσε να οδηγήσει μια τέτοια πράξη»⁷⁹ αναφερόμενος στην κρίση του 1998, όταν οι δύο χώρες είχαν έρθει στο χείλος του πολέμου.

⁷⁸Reuters, Οκτ. 19, 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/10/19/us-turkey-kurds-idUSTRE79I0YF20111019>. Πρόσβαση την 1/8/2013.

⁷⁹ Wladimir van Wilgenburg, 2011, "Turkey Is Afraid Syria Will Target Its Kurdish Achilles' Heels," *Terrorism Monitor*, Jamestown Foundation, σ. 3-4, βλέπε http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_009_Issue41_02.pdf

4. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ-ΙΡΑΝ: ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ ΓΙΑ ΤΟ Β. ΙΡΑΚ ΣΤΗΝ ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΑΦΥΠΝΙΣΗ.

Μόλις λίγα χρόνια μετά την επωνυμία της Τουρκίας από αξιωματούχους της κυβέρνησης των ΗΠΑ ως η «δικηγόρος του Ιράν» αναφορικά με το αμφιλεγόμενο πυρηνικό πρόγραμμα του τελευταίου, οι σχέσεις μεταξύ Άγκυρας και Τεχεράνης έχουν επιδεινωθεί. Μεταξύ του 2009 και του 2011, τα άμεσα συμφέροντα της Τουρκίας και του Ιράν ευθυγραμμίστηκαν, προτρέποντας την Άγκυρα να υιοθετήσει την άσκηση μιας πιο διαλλακτικής πολιτικής προς την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Πιο πρόσφατα, ωστόσο, οι εντάσεις που προκύπτουν από την άρνηση του Ιράν όσον αφορά οικονομικές παραχωρήσεις προς την Τουρκία και από το μακροχρόνιο ανταγωνισμό των δύο χωρών για επιρροή σε Ιράκ και Συρία έχουν οδηγήσει στην επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Ιράν.

Η εξάπλωση των αραβικών εξεγέρσεων από την γεωπολιτικά ασήμαντη Τυνησία στην ζωτικής γεωπολιτικά σημασίας Συρία έχει πυροδοτήσει μια σειρά εντάσεων στις σχέσεις Ιράν και Τουρκίας. Οι πρόσφατες αυτές εντάσεις ακολούθησαν μια περίοδο ασυνήθιστης θέρμης που άρχισε περίπου πριν από μια δεκαετία και κορυφώθηκε την περίοδο 2009- 11. Η υποστήριξη της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν καθοδηγήθηκε από την επιθυμία της Τουρκίας να συμβάλει με διπλωματικά μέσα στην επίλυση του συνεχιζόμενου πυρηνικού ζητήματος μεταξύ Τεχεράνης και δυτικού κόσμου, καθώς και από μια ευρύτερη στρατηγική για την περαιτέρω οικονομική ολοκλήρωση της περιοχής.

Αν και φοβούμενη ενός ιρανικού πυρηνικού όπλου, η τουρκική κυβέρνηση υιοθέτησε μια διαφορετική προσέγγιση απέναντι στο ιρανικό ζήτημα από ό, τι οι δυτικοί ομόλογοί της. Η Άγκυρα θεώρησε ότι βραχυπρόθεσμα δεν υπήρχε λόγος ανησυχίας και ότι θα έπρεπε να δοθούν περισσότερες από μια ευκαιρίες στη διπλωματία προκειμένου να είναι επιτυχής. Η Τουρκία ξεκίνησε να ακολουθεί μια διπλή στρατηγική προσέγγισης, τόσο με οικονομικά όσο και με πολιτικά μέσα, με το Ιράν με απώτερο στόχο να πείσει τους μετριοπαθείς του καθεστώτος να είναι πιο διαλλακτικοί με τη διεθνή κοινότητα.⁸⁰

Η τουρκική προσέγγιση αναφορικά με το ιρανικό πυρηνικό ζήτημα θυμίζει τις πολιτικές που ακολούθησε η Τουρκία κατά τη διάρκεια του πολέμου Ιράν-Ιράκ και αντανάκλα τις ευρύτερες τουρκο-ιρανικές σχέσεις. Οι δύο πλευρές είναι πρόθυμες να συνεργαστούν όταν

⁸⁰ Για την προσέγγιση της Τουρκίας στο πυρηνικό ζήτημα του Ιράν βλέπε: Bleek C. P., Stein A., 2012, "Turkey and America Face Iran," *Survival: Global Politics and Strategy*, τόμ. 54, τεύχ. 2, σ. 27-38.

τα συμφέροντα τους ευθυγραμμίζονται, αλλά η συνεργασία αυτή μετριάζεται από την αμοιβαία αναγνώριση του γεγονότος ότι οι δύο χώρες είναι φυσικοί ανταγωνιστές και μάχονται για το μονοπώλιο της επιρροής τους στη Μέση Ανατολή και την Κεντρική Ασία. Η αντιπαλότητα αυτή συνεχίζεται μέχρι σήμερα διαχεόμενη σε άλλες περιοχές στη Μέση Ανατολή. Η Τουρκία και το Ιράν είναι ίσως το καλύτερο παράδειγμα καχύποπτων και αμφιλεγόμενων γειτόνων οι οποίοι, ωστόσο, καταφέρνουν να συνεργάζονται όταν ευθυγραμμίζονται τα συμφέροντα τους.

A. ΟΙ ΕΝΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΑΝ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '90.

Το κενό ισχύος που εμφανίστηκε στο βόρειο τμήμα του Ιράκ μετά τα μέσα της δεκαετίας του '80 επειδή το Ιράκ έχασε την εξουσία του εκεί λόγω του συνεχιζόμενου πολέμου που είχε ξεσπάσει μεταξύ Ιράν-Ιράκ και της Κουρδικής εξέγερσης, προκάλεσε τον τουρκο-ιρανικό ανταγωνισμό. Παρά τη συμφωνία τους για την εδαφική ακεραιότητα του Ιράκ, οι δύο χώρες δεν εμπιστεύονταν η μία την άλλη όσον αφορά το βόρειο Ιράκ, με αποτέλεσμα οι διπλωματικές τους σχέσεις να διακατέχονται από καχυποψία, γεγονός το οποίο έκανε τον ανταγωνισμό μεταξύ των δύο χωρών αναπόφευκτο. Η Τουρκία ένωθε άβολα με την αυξανόμενη επιρροή του Ιράν πάνω στους Κούρδους ηγέτες του βόρειου Ιράκ και στο σιιτικό πληθυσμό του Ιράκ. Κύρια ανησυχία του τουρκικού κράτους ήταν ότι το Ιράν προσέφερε καταφύγιο στα μέλη της πολιτοφυλακής του ΡΚΚ στη σφαίρα επιρροής του στο βόρειο Ιράκ γεγονός το οποίο αποτελούσε παράσταση απειλής για την Τουρκία.

Οι ιρανοί ηγέτες είδαν τις στρατιωτικές επιδρομές της Τουρκίας στο βόρειο Ιράκ καθ' όλη τη δεκαετία του '90 ως δραστηριότητες που απέβλεπαν στην απόκτηση της πλούσιας σε πετρέλαιο περιοχής της Μοσούλης, γεγονός που θα άλλαζε ριζικά την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή εις βάρος του Ιράν.⁸¹ Επιπλέον, η παρουσία της Τουρκίας στο βόρειο Ιράκ, κοντά στις ευαίσθητες κουρδικές και αζέριες περιοχές του Ιράν θα έδινε στην Τουρκία μια ευκαιρία - ενδεχομένως σε συνεργασία με το Ισραήλ και τις ΗΠΑ - να χειραγωγήσει εθνικές διαφωνίες στο Ιράν, και να συμμετάσχει στα πολιτικά των χωρών του Περσικού Κόλπου. Αυτός είναι ο λόγος που το Ιράν αντέδρασε έντονα στις τουρκικές στρατιωτικές επιχειρήσεις στο βόρειο Ιράκ εναντίον του ΡΚΚ και γι 'αυτό, πέρα από τα ζητήματα ασφάλειας που απορρέουν από την ένοπλη αντιπολίτευση κοντά στα σύνορα με το Ιράκ, το Ιράν προσπάθησε

⁸¹Pahlavan H. T., 1996, "Turkish-Iranian Relations; An Iranian View", βλέπε στο Barkey J. H., 1996, *Reluctant Neighbor: Turkey's Role in the Middle East*, US Institute of Peace Press, Ουάσιγκτον, σ. 71-91.

να εμπλακεί στο βόρειο Ιράκ, συνάπτοντας συμμαχίες με τις οργανώσεις των Κούρδων οι οποίες θα ήταν επιζήμιες για την Τουρκία.

Η κινητικότητα των ανταρτών του ΡΚΚ στα σύνορα Τουρκίας-Ιράν-Ιράκ, έθεσαν διαρκή ζητήματα στις τουρκο-ιρανικές σχέσεις. Οι καταγγελίες της Τουρκίας έναντι του Ιράν για την παροχή υποστήριξης στους αντάρτες του ΡΚΚ εμβάθυναν περαιτέρω τα ζητήματα αυτά. Τουρκικές υπηρεσίες πληροφοριών και ασφάλειας έχουν επανειλημμένα ισχυριστεί ότι το Ιράν παρέχει στέγαση, εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη και υλικοτεχνική υποστήριξη στο ΡΚΚ, κυρίως στη δυτική αζερική επαρχία του Ιράν κοντά στα τουρκο-ιρανικά σύνορα. Ωστόσο, το Ιράν ηρνείτο πάντοτε αυτούς τους ισχυρισμούς. Επιπλέον, ανταποκρίθηκε στις συνεχιζόμενες τουρκικές καταγγελίες για τις δραστηριότητες του ΡΚΚ υποστηρίζοντας ότι η Τουρκία θα έπρεπε να καταβάλει μεγαλύτερη προσπάθεια για να σταματήσει τις δραστηριότητες στην επικράτειά της, αντιπολιτευόμενων ιρανικών ομάδων και ιδίως της Mujahedeen-e Khalq.⁸²

Αυτές οι αμοιβαίες καταγγελίες δημιούργησαν πολλές εντάσεις μεταξύ Τουρκίας και Ιράν σε όλη τη δεκαετία του '90. Για παράδειγμα, το 1991 η Τουρκία δέσμευσε ένα σκάφος υπό ιρανική σημαία (Cap Maleas), υπό καθεστώς διαμετακόμισης από τη Βουλγαρία, με την υποψία ότι μετέφερε όπλα για το ΡΚΚ. Ομοίως, τουρκικές διμοιρίες μπήκαν σε ιρανικό έδαφος κατά την καταδίωξη ανταρτών του ΡΚΚ τον Αύγουστο του 1992, παρά την απουσία συμφωνημένης άσκησης μεταξύ Τουρκίας και Ιράν. Άλλο παράδειγμα τριβής μεταξύ Τουρκίας και Ιράν σχετικά με το ΡΚΚ αποτελεί η μαζική τουρκική αεροπορική επιδρομή τον Ιανουάριο του 1994 σε ένα στρατόπεδο του ΡΚΚ στο βόρειο Ιράκ κατά την οποία σκοτώθηκαν εννέα Ιρανοί χωρικοί.⁸³ Η ένταση συνεχίστηκε το Μάιο του 1997 με την τουρκική στρατιωτική επιδρομή στο βόρειο Ιράκ έναντι ανταρτών του ΡΚΚ, κατά την οποία περίπου 7.000 μαχητές του ΡΚΚ διέφυγαν στο Ιράν.⁸⁴

⁸² Οι Μουτζαχεντίν του Λαού του Ιράν ή Μουτζαχεντίν Χάλκ είναι μια ιρανική επαναστατική οργάνωση που συμμετείχε στην Επανάσταση του 1979 που ανέτρεψε τον Σάχη Παχλεβί. Δεν έχει οπλιστεί από το 2003 και αυτό έχει αναγνωριστεί από πολλούς στρατιωτικούς αξιωματούχους των ΗΠΑ καθώς και γερουσιαστές και μέλη του Κογκρέσου. Μετά τον αφοπλισμό, η οργάνωση βρίσκεται υπό την προστασία του στρατού των ΗΠΑ στο πλαίσιο της 4ης Σύμβασης της Γενεύης. Η οργάνωση τελεί υπό καθεστώς εξορίας και αποτελεί ένα κίνημα που υποστηρίζει την ανατροπή της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν.

⁸³ Barkey J. H., 1995, "Iran and Turkey, Confrontation Across An Ideological Divide", στο Rubinstein Z. A., Smolansky O., 1995, *Regional Power Rivalries in the New Eurasia: Russia, Turkey and Iran*, Armonk, Νέα Υόρκη, σ. 67.

⁸⁴ Eralp A., Tur O., 1999, "Iran'la Devrim Sonrası İlişkiler (Οι Σχέσεις με το Ιράν μετά την Επανάσταση)", στο Altunisik B. M., 1999, *Türkiye ve Ortadoğu: Tarih, Kimlik, Güvenlik (Η Τουρκία και η Μέση Ανατολή: Ιστορία, Ταυτότητα, Ασφάλεια)*, Boyut Yay, Κωνσταντινούπολη, σ. 94-95.

Οι σχέσεις Τουρκίας-Ιράν βελτιώθηκαν δραματικά μετά την σύλληψη του ηγέτη του ΡΚΚ Αμπντουλάχ Οτσαλάν το 1998 και την απόφαση του Ιράν για την πάταξη των ανταρτών του ΡΚΚ που επιχειρούσαν από την ιρανική επικράτεια. Η απόφαση του Ιράν να το πράξει αυτό ήταν συνδεδεμένη με την άνοδο της βίαιης συμπεριφοράς των ανταρτών του ΡΚΚ και των συμμαχικών με αυτό ομάδων Κούρδων ανταρτών, οι οποίοι αργότερα θα εδραιωθούν ως το Κόμμα για μια Ελεύθερη Ζωή στο Κουρδιστάν (ΡJAK). Η σύγκλιση των συμφερόντων οδήγησε τελικά τις δυο γειτονικές χώρες να υπογράψουν μια σειρά συμφωνιών που αποσκοπούσαν στην καταπολέμηση αυτών των δύο ομάδων.⁸⁵

Παρά την κάποια πρόοδο, οι εντάσεις ταλάνιζαν ακόμα τις σχέσεις των δύο χωρών. Η Τουρκία συνέχιζε να ισχυρίζεται ότι το Ιράν υποστηρίζει το ΡΚΚ και μια βίαιη και πολύ πιο ριζοσπαστική ομάδα γνωστή ως η Τουρκική Χεζμπολάχ.⁸⁶ Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, εξάρσεις και υψηλές εντάσεις μεταξύ των δύο χωρών ήταν συχνές. Η σκληρή ρητορική και οι αλληλοκατηγορίες μεταξύ των δύο κυβερνήσεων ότι το άλλο μέρος παρενέβαινε στις εσωτερικές υποθέσεις του άλλου και ότι υποστήριζε αποσχιστικές κινήσεις εναντίον του άλλου κορυφώθηκαν με την αποχώρηση των Τούρκων και Ιρανών πρεσβευτών τον Φεβρουάριο του 1997.⁸⁷ Έπειτα από την ανάδειξη των νέων κυβερνήσεων των δύο χωρών, οι δύο γείτονες αποκατέστησαν τις διπλωματικές τους σχέσεις με το διορισμό νέων πρεσβευτών σε Άγκυρα και Τεχεράνη το Μάρτιο του 1998.⁸⁸

Τον Ιούλιο του 1999, η Άγκυρα κατηγορήθηκε για παραβίαση του εναέριου χώρου του Ιράν και για βομβαρδισμούς κατά ιρανικού εδάφους. Η Άγκυρα αρνήθηκε οποιαδήποτε σχεδιασμένη παραβίαση του ιρανικού εναέριου χώρου, αλλά δέχθηκε ότι στην προσπάθεια πάταξης των ανταρτών του ΡΚΚ, μια τέτοια παραβίαση μπορεί και να έχει συμβεί. Επιπλέον, ορισμένοι Ιρανοί αξιωματούχοι κατηγορήσαν την Τουρκία για την υιοθέτηση μιας νέας εχθρικής στρατηγικής κατά του Ιράν, η οποία ενθαρρύνθηκε από τη Δύση. Στις 22 Ιουλίου, συνελήφθησαν στο Ιράν δύο Τούρκοι στρατιώτες με τις κατηγορίες της παράνομης διέλευσης των συνόρων και της κατασκοπείας.⁸⁹ Η Τουρκία με τη σειρά της ισχυρίστηκε ότι μέλη του

⁸⁵Taspinar O., 2008, "Turkey's Middle East Policies: Between Neo-Ottomanism and Kemalism," *Carnegie Papers, Carnegie Endowment for International Peace*, http://www.carnegieendowment.org/files/cmec10_taspinar_final.pdf

⁸⁶ Olson R., 2010, "Turkey-Iran Relations, 1997 to 2000: The Kurdish and Islamist Questions," *Third World Quarterly*, τόμ. 21, τευχ. 5, σελ. 871-90.

⁸⁷ Σχετικά βλέπε Aras B., 2001, "Turkish Foreign Policy towards Iran: Ideology and Foreign Policy in Flux," *Journal of Third World Studies*, τόμ.18, τεύχ.1, σ. 105-24, και Özcan A. N., Özdamar Ö., 2010, "Uneasy Neighbors: Turkish-Iranian Relations Since the 1979 Islamic Revolution," *Middle East Policy*, τόμ. 17, τεύχ. 3, σ. 101-17.

⁸⁸ Sever A., 2000, "Turkey's Stance on 'Dual Containment'", *Journal of South Asia and Middle Eastern Studies*, τόμ. 24., τεύχ.2., σ. 66.

⁸⁹ Olson R., 2000, "Turkey-Iran Relations, 1997 to 2000; the Kurdish and Islamist Questions", *Third World Quarterly*, τόμ. 21, τεύχ. 5, σ. 877-80.

Σώματος των Φρουρών της Επανάστασης του Ιράν (Iranian Revolutionary Guards Corp-IRGC) και οι υποτιθέμενοι σύμμαχοι τους στην Τουρκική Χεζμπολάχ ευθύνονταν για μια σειρά δολοφονιών επιφανών Τούρκων κοσμικών.⁹⁰

Κατόπιν αμοιβαίων ισχυρισμών τον Αύγουστο του 1999, η τουρκο-ιρανική Επιτροπή Υψηλής Ασφάλειας (High Security Commission) τελικά συνεδρίασε στην Άγκυρα και τόσο η Τουρκία όσο και το Ιράν παραδέχθηκαν ότι η βομβιστική ενέργεια ήταν ένα λάθος, και η Τουρκία συναίνεσε στο να καταβάλει αποζημίωση για ζημιές. Παρά τις προαναφερθείσες συγκρούσεις μεταξύ Τουρκίας και Ιράν καθ' όλη τη δεκαετία του '90, τα δύο κράτη μπόρεσαν να συνεργαστούν σε αρκετές περιπτώσεις. Εκτός από την υιοθέτηση ίδιων στάσεων αναφορικά με τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους και τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας του Ιράκ, οι δύο χώρες θέσπισαν κοινούς μηχανισμούς ασφάλειας όπως: η Επιτροπή Υψηλής Ασφάλειας, η Κοινή Επιτροπή Ασφάλειας και υποεπιτροπές Ασφάλειας (High Security Commission, the Joint Security Commission and Security Subcommittees) οι οποίες συνέρχονται τακτικά.⁹¹

Μπορεί να ειπωθεί ότι η Τουρκία βρέθηκε αντιμέτωπη με δύο αντιφατικά στοιχεία στις σχέσεις της με το Ιράν. Ενώ η ιρανική κυβέρνηση και το υπουργείο Εξωτερικών υιοθέτησε μια διαλλακτική στάση και στάση συνεργασίας έναντι της Τουρκίας όσον αφορά θέματα ασφάλειας, η ριζοσπαστική πτέρυγα του ιδεολογικού φάσματος στο Ιράν που εκπροσωπείται από τους Φρουρούς της Επανάστασης (Revolutionary Guards) υιοθέτησε μια συγκρουσιακή γραμμή εναντίον της Τουρκίας.⁹² Οι ριζοσπάστες του Ιράν είδαν το PKK ως ένα χρήσιμο εργαλείο για να αντισταθμιστεί η Τουρκία στον ανταγωνισμό της με το Ιράν ιδίως όσον αφορά το βόρειο Ιράκ και τον Καύκασο.⁹³

⁹⁰ Στο ίδιο, σελ. 871–90.

⁹¹ Akdevelioğlu A., Kürkcüoğlu Ö., 2004 "İran'la İlişkiler (Οι Σχέσεις με το Ιράν)", στο Oran B., 2004, *Türk Dis Politikası, Kurtulus Savasından Günümüze Olgular, Belgeler, Yorumlar (Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική. Παράγοντες, Έγγραφα και Ερμηνείες από τον πόλεμο της Απελευθέρωσης έως σήμερα)*, İletişim Yayınları, Κωνσταντινούπολη, σ. 579- 86.

⁹² Taha Akyol, "Turkiye, İran ve PKK (Η Τουρκία, το Ιράν και το PKK)", Milliyet, Απρ. 5, 2002, <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-iran-ve-pkk/taha-akyol/siyaset/yazardetayarsiv/05.04.2002/48353/default.htm>, Πρόσβαση την 16/7/2013.

⁹³ Τα πλεονεκτήματα της Τουρκίας είχαν ως εξής: Πρώτον, μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ, πέντε από τα έξι νεοανεξαρτηθέντα μουσουλμανικά κράτη (Καζακιστάν, Κιργιστάν, Τατζικιστάν, Ουζμπεκιστάν, Τουρκμενιστάν και Αζερμπαϊτζάν) ήταν τουρκόφωνα. Δεύτερον, η Τουρκία είχε μια πιο δυναμική και πιο ανταγωνιστική οικονομία και την πρόσβαση στα κεφάλαια και την πολιτική στήριξη της Δύσης. Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα του Ιράν ήταν η γεωγραφική του εγγύτητα στην περιοχή, καθώς αποτελούσε για τα κράτη αυτά το κύριο σύνδεσμό τους με τον Περσικό Κόλπο. Τέλος, οι καλές σχέσεις Ιράν- Ρωσίας αποτελούσαν ένα ακόμα σημαντικό πλεονέκτημα. Σχετικά βλέπε., Noruzi N.M., 2000, "Contention of Iran and Turkey in Central Asia and the Caucasus", *Amu Darya*, τόμ.4, τεύχ. 5, σ. 102-35.

Έτσι, ενώ η περίοδος από το 1997 έως το 2000 μαρτυρά τα πιο ταραχώδη γεγονότα στις τουρκο-ιρανικές σχέσεις των τριών τελευταίων δεκαετιών, περιφερειακές, συστημικές και εγχώριες εξελίξεις οδήγησαν στη μείωση των εντάσεων στις σχέσεις των δύο χωρών. Πρώτον, οι πολιτικές συγκρούσεις της ιρανικής ελίτ αυτήν την περίοδο επικεντρώθηκαν στην εσωτερική δυναμική του Ιράν. Από την άλλη πλευρά, η απέλαση του ηγέτη του PKK Αμπντουλάχ Οτζαλάν από τη Συρία το 1998 και η σύλληψή του από την Τουρκία το 1999, πυροδότησε μια σειρά από κουρδικές διαδηλώσεις και αναταραχές σε όλη την περιφέρεια. Όλα αυτά τα γεγονότα οδήγησαν την ιρανική κυβέρνηση να συνειδητοποιήσει την επιρροή που είχε το PKK στους Κούρδους του Ιράν. Φοβούμενο για μια γενική κουρδική κινητοποίηση στην περιοχή και μια αυτονομιστική στο δικό του έδαφος, το Ιράν μείωσε την υποστήριξή του για το PKK σημαντικά.

Η Τεχεράνη ανησύχησε ακόμη περισσότερο μετά τις επιθέσεις της 11/9 για μια πιθανή αμερικανική εισβολή στο Ιράκ, διότι μια τέτοια εισβολή, εάν πραγματοποιείτο σε συνεργασία με την Τουρκία, θα αύξανε τον έλεγχο της Τουρκίας στο Βόρειο Ιράκ και θα μείωνε την επιρροή του Ιράν σε θέματα πολιτικής στην περιφέρεια της Μ. Ανατολής. Επιπλέον, το Ιράν συνειδητοποίησε ότι, ως αποτέλεσμα των επιθέσεων της 11/9, η συνεργασία μεταξύ Τουρκίας-Ισραήλ και οι σχέσεις τους με τις Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ενταθεί.⁹⁴ Επίσης, η αύξηση της στρατιωτικής συνεργασίας και η αυξανόμενη στρατιωτική παρουσία του Ισραήλ στην Τουρκία ενίσχυσε τις ανησυχίες της Τεχεράνης ότι αυτή η συμμαχία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εναντίον του Ιράν.

Λαμβάνοντας όλα αυτά τα στοιχεία υπόψη, το Ιράν αποφάσισε να αναστείλει τις σχέσεις του με το PKK μέχρις ότου περιφερειακές εξελίξεις, όπως η ενδεχόμενη καθοδηγούμενη από τις ΗΠΑ εισβολή στο Ιράκ, γίνονταν σαφέστερες. Η όγδοη κοινή συνεδρίαση της Τουρκοιρανικής Επιτροπής Συνεργασίας για την Ασφάλεια (Commission on Security Cooperation), που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2001, οδήγησε σε διαβεβαιώσεις από το Ιράν ότι θα εμποδίσει το PKK από την εξαπόλυση επιθέσεων στην Τουρκία. Η Τουρκία, επίσης, υποσχέθηκε να σταματήσει την πολιτική υποστήριξη της για το Εθνικό Απελευθερωτικό Κίνημα του Νοτίου Αζερμπαϊτζάν (National Liberation Movement of South Azerbaijan), μια οργάνωση που επιχειρεί στο κράτος του Αζερμπαϊτζάν. Στο Ιράν η εσωτερική πολιτική πάλη μεταξύ του ρεφορμιστή Προέδρου Khatemi και των συντηρητικών

⁹⁴ Olson R., 2002, "Turkey-Iran Relations, 2000-2001," *Middle East Policy*, τόμ. 9, τεύχ. 2.

συνέβαλε επίσης στην προθυμία της Τεχεράνης να μειώσει τις εντάσεις στις σχέσεις της με τους γείτονές της.⁹⁵

B. Η ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 2000.

Στη δεκαετία του 2000 δύο παράγοντες επηρέασαν ιδιαίτερα τις τουρκο-ιρανικές σχέσεις. Πρώτον, το νέο στρατηγικό πλαίσιο που προέκυψε στον απόηχο του πολέμου στο Ιράκ το 2003 το οποίο συνέβαλε στη δημιουργία κοινών αντιλήψεων περί απειλών και συνέβαλε στην επαναπροσέγγιση των δύο χωρών σε θέματα ασφάλειας. Δεύτερον, η γενική εξέλιξη της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Μέση Ανατολή⁹⁶ υπό την κυβέρνηση του ΑΚΡ οδήγησε σε βελτίωση των σχέσεων και με το Ιράν. Ως εκ τούτου η Τουρκία άρχισε να υιοθετεί μια πολιτική δέσμευσης (engagement) και διαλόγου με το Ιράν.

Τόσο οι κυβερνήσεις όσο και η κοινή γνώμη των δύο χωρών αντιτίθεντο σθεναρά στην εισβολή στο Ιράκ. Η Τουρκία πήγε ενάντια στη μακροχρόνια σύμμαχο της ΗΠΑ το Μάρτιο του 2003, όταν το Κοινοβούλιο δεν ενέκρινε τη συμμετοχή της χώρας στον πόλεμο. Τόσο για το Ιράν όσο και για την Τουρκία, η αμερικανική εισβολή σήμαινε το να είναι λιγότερο σε θέση να ασκήσουν επιρροή στο Ιράκ και σε εγχώριες ομάδες, όπως οι Κούρδοι και οι Σίιτες. Επιπλέον, λόγω των δικών τους εγχώριων κουρδικών πληθυσμών, το Ιράν και η Τουρκία έτρεφαν ανησυχίες για τη διάλυση του Ιράκ και την ανάδειξη ενός ανεξάρτητου Κουρδιστάν.⁹⁷ Έτσι το κουρδικό ζήτημα ήταν καταλυτικό στη διαδικασία επαναπροσέγγισης των δύο χωρών ιδιαίτερα στα χρόνια που ακολούθησαν τον πόλεμο του Ιράκ. Όντας πηγή σοβαρής έντασης μεταξύ της Τουρκίας και Ιράν στη δεκαετία του '90 καθώς η κάθε χώρα

⁹⁵ Στο ίδιο.

⁹⁶ Οι πρώτες προσπάθειες της Τουρκίας για την επέκταση της «ήπιας ισχύος» της περιελάμβαναν μια συντονισμένη προσπάθεια προκειμένου να αναδειχθεί η ίδια σε διαμεσολαβητή τόσο της διευθέτησης της διαμάχης μεταξύ Ισραήλ και Συρίας όσο και μεταξύ της ισλαμικής παλαιστινιακής οργάνωσης της Χαμάς (Hamas) και της κοσμικής Φατάχ (Fatah) στα παλαιστινιακά εδάφη. Αν οι συνθήκες για την επίλυση των διαφορών αυτών είχαν τεθεί σε εφαρμογή, η Τουρκία θα μπορούσε να αποδεσμεύσει τη Συρία από την σφαίρα επιρροής του Ιράν και κατά συνέπεια να μετακινήσει το στρατηγικό σημείο εισόδου της Τεχεράνης προς τις χώρες της Λεβάντ (Λίβανος, Συρία, Ιορδανία, Ισραήλ, Παλαιστινιακά εδάφη, Κύπρος, νότιες επαρχίες της Τουρκίας). Επιπλέον, η Τουρκία ανησυχούσε για την σκληροπυρηνική προσέγγιση του Ιράν στη διαμάχη Ισραήλ- Παλαιστίνης, για την υποστήριξη της ισλαμικής οργάνωσης της Χεζμπολάχ (Hezbollah) και ομάδων σιιτών στο Ιράκ. Έτσι, η προσπάθεια διαμεσολάβησης της Τουρκίας στην επίλυση της διαμάχης Ισραήλ- Συρίας αποτελούσε τμήμα μιας γενικότερης σταθεροποιητικής πολιτικής στη Μ. Ανατολή. Αυτή η πολιτική περιελάμβανε μια συντονισμένη προσπάθεια εμπάθθυσης των σχέσεων με τη Συρία και της εποικοδομητικής συνεργασίας με τη Χαμάς. Και στις δύο περιπτώσεις, οι πολιτικές αυτές ανταγωνίζονταν τις συνολικές πολιτικές προσπάθειες του Ιράν στην περιοχή.

⁹⁷ Altunışık M., 2009, "Worldviews and Turkish Foreign Policy in the Middle East," *New Perspectives on Turkey*, τόμ. 40, σ. 169-92.

κατηγορήσε την άλλη για υπόθαλψη τρομοκρατών, από τη δεκαετία του 2000 είχε γίνει ένα ζήτημα που έδωσε ώθηση στο συντονισμό των εξωτερικών πολιτικών των δύο χωρών απέναντι στο Ιράκ και στη συνεργασία για την καταπολέμηση τρομοκρατικών ομάδων.

Οι εξελίξεις στο Ιράκ μετά την εισβολή, ιδίως η αύξηση του ρόλου και της αυτονομίας των Κούρδων του Ιράκ, είχε ισχυρές επιπτώσεις και για τις δύο χώρες. Στην Τουρκία το PKK έπαυσε τη μονομερή κατάπαυση του πυρός που είχε κηρύξει μετά τη σύλληψη του ηγέτη του Αμπντουλάχ Οτζαλάν το 1998 και άρχισε τις επιθέσεις του 2004. Την ίδια χρονιά δημιουργήθηκε στο Ιράν ένα παρακλάδι του PKK, το Κόμμα για μια Ελεύθερη Ζωή στο Κουρδιστάν (Party of Free Life in Kurdistan- PJAK). Στην πραγματικότητα, από τις αρχές του 2005 ο κουρδικός πληθυσμός του βορειοδυτικού Ιράν άρχισε τις διαμαρτυρίες και τις διαδηλώσεις.⁹⁸ Σε απάντηση προς αυτές τις εξελίξεις το Ιράν και η Τουρκία ενέτειναν τη συνεργασία τους εναντίον του PKK και του PJAK. Τα πρώτα σημάδια της αλλαγής της ιρανικής στάσης έγιναν σαφή τον Ιούλιο του 2004 κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Τούρκου Πρωθυπουργού Ερντογάν στην Τεχεράνη. Στο τέλος της επίσκεψης οι δύο χώρες υπέγραψαν ένα μνημόνιο συμφωνίας για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία (Memorandum of Understanding on Security Cooperation)⁹⁹. Μία ορατή συνέπεια του νέου επιπέδου συνεργασίας ήταν η αναζωογόνηση της Τουρκο-ιρανικής Επιτροπής Υψηλής Ασφάλειας, η οποία είχε ιδρυθεί το 1988, αλλά παρέμενε σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματική στα χρόνια που ακολούθησαν.¹⁰⁰

Πέραν του νέου στρατηγικού πλαισίου και των εξελίξεων σε επίπεδο περιφέρειας απόρροιας της αμερικανικής εισβολής στο Ιράκ, οι σχέσεις Τουρκίας- Ιράν βελτιώθηκαν αρκετά από τη γενικότερη πολιτική που ακολούθησε το AKP στην προσέγγιση του με τις χώρες της Μ. Ανατολής. Με επικεφαλής τον πρωθυπουργό Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, το κόμμα AKP διπλασίασε τις διπλωματικές προσπάθειες της Τουρκίας να εμπλακεί εκ νέου στα πολιτικά της Μέσης Ανατολής. Ενώ η απόφαση της Τουρκίας να αναπτύξει περαιτέρω τους

⁹⁸ Brandon J., 2006, "Iran's Kurdish Threat: PJAK", *The Intelligence Summit*, <http://intelligence-summit.blogspot.gr/2006/06/irans-kurdish-threat-pjak.html>.

⁹⁹ Mccurdy D., 2008, "Turkish Iranian Relations: When Opposites Attract", *Turkish Policy Quarterly*, σ. 98.

¹⁰⁰ Η δήλωση που εκδόθηκε μετά τη συνάντηση διακήρυξε ότι: «Η αύξηση ορισμένων τρομοκρατικών κινήματων στην περιοχή ζημιώνουν και τις δυο χώρες, και ο πιο ισχυρός τρόπος για να παταχθεί το παράνομο αυτό πρόβλημα είναι η ανταλλαγή πληροφοριών και η συνεργασία για την ασφάλεια». Για να εξηγήσει περαιτέρω την ιρανική θέση, ο επικεφαλής της ιρανικής αντιπροσωπείας και αναπληρωτής Υπουργός Εσωτερικών Abbas Mohtaj τόνισε ότι «οι δύο χώρες αγωνίζονται και συνεργάζονται μεταξύ τους για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και το Ιράν αντιλαμβάνεται το PKK και το PJAK ως μία ενιαία τρομοκρατική οργάνωση με δύο διαφορετικές ονομασίες. Θέλουμε να αυξηθεί η συνεργασία με την Τουρκία ενάντια στις τρομοκρατικές οργανώσεις», σχετικά βλέπε Mccurdy D., 2008, "Turkish Iranian Relations: When Opposites Attract", *Turkish Policy Quarterly*, σ. 98.

δεσμούς της στην περιοχή άρχισε στη δεκαετία του 1980, η προσέγγιση της Άγκυρας προς το Ιράν εντάθηκε υπό την κυβέρνηση του AKP. Ο υπουργός Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου προασπίστηκε έναν πιο ουσιαστικό ρόλο για την Τουρκία στη Μέση Ανατολή που συνίσταντο στην υιοθέτηση μιας πολιτικής *μηδενικών προβλημάτων* δίνοντας έμφαση στη διακρατική συνεργασία, στην καθιέρωση ζωνών ελεύθερου εμπορίου, στην ελαχιστοποίηση των περιορισμών βίζα, την περαιτέρω ολοκλήρωση των υποδομών και στην προσφορά υπηρεσιών διαμεσολάβησης¹⁰¹. Σε αυτό το πλαίσιο, η σχέση με την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν θεωρήθηκε ότι είναι τόσο μια ευκαιρία και όσο και μια πρόκληση.

Η όλο και πιο ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική της Άγκυρας, η άρνησή της να στηρίζει πλήρως τις πολιτικές των ΗΠΑ στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και η δημόσια ρήξη του πρωθυπουργού Ερντογάν με το Ισραήλ δημιούργησαν ένα ορισμένο ποσοστό καλής θέλησης στο Ιράν. Επιπλέον, η αποφασιστικότητα του AKP να προωθήσει το κόμμα ως ένα πολιτισμικά συντηρητικό πολιτικό κόμμα, με το να υιοθετεί άνετα πολλά από τα ταμπού στην τουρκική κοινωνία, όπως το θέμα της μουσουλμανικής μαντίλας και το ρόλο του στρατού στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική, συγκέντρωσε την περαιτέρω συναίνεση- έγκριση της ιρανικής ηγεσίας.¹⁰² Κατά τη διάρκεια της κορύφωσης της τουρκο-ιρανικής επαναπροσέγγισης, μεγάλα τμήματα της κοινωνίας στο Ιράν θεωρούσαν ότι η Τουρκία ήταν στο στάδιο της επανευθυγράμμισης των στρατηγικών της συμφερόντων και της υλοποίησης πολιτικών ανεξάρτητων από το πολιτικό πλαίσιο που είχε θεσπιστεί από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους δυτικούς της συμμάχους.¹⁰³

Η βελτίωση των διμερών οικονομικών σχέσεων κατά την τελευταία δεκαετία υπήρξε μια άλλη αντανάκλαση της επαναπροσέγγισης των δύο χωρών¹⁰⁴. Είναι αξιοσημείωτο ότι οικονομικές σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και του Ιράν δεν είχαν ποτέ αποκοπεί, παρά τα πολιτικά προβλήματα μεταξύ των δύο κρατών στη δεκαετία του 1980 και 1990. Ωστόσο, οι αμοιβαίες προσπάθειες για περαιτέρω διμερείς οικονομικές σχέσεις μέσω της αύξησης του εμπορίου, των επενδύσεων και της συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας συνέβαλαν στη διαδικασία επαναπροσέγγισης τη δεκαετία του 2000. Για την Τουρκία, η βελτίωση των

¹⁰¹ Kardas S., 2010, "Turkey: Redrawing the Middle East Map or Building Sandcastles," *Middle East Policy*, τόμ. 17, τεύχ. 1, σ. 115-36.

¹⁰² Stein A., Bleek C. P., 2012, «Turkish-Iranian Relations: From "Friends with Benefits" to "It's Complicated"», *Insight Turkey*, τόμ. 14, τεύχ. 4, σελ. 137-50.

¹⁰³ Στο ίδιο.

¹⁰⁴ Uzun S. Ö., 2013, «The "Arab Spring" and Its Effect on Turkish-Iranian Relations», *Ortadoğu Etütleri*, τόμ 4, τεύχ. 2, σ.145-64.

οικονομικών σχέσεων με το Ιράν καθορίστηκε κυρίως από την ανάγκη της για πετρέλαιο και φυσικό αέριο¹⁰⁵. Επιπλέον, η οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας που κατέστησε αναγκαία τη βελτίωση των εμπορικών σχέσεών της με τους γείτονές της και τη συμπεριφορά της ως «κράτος των συναλλαγών»¹⁰⁶ σύμφωνα με το όραμα της εξωτερικής πολιτικής του ΑΚΡ που αναδείκνυε την αναγκαιότητα της οικονομικής αλληλεξάρτησης προς όφελος της περιφερειακής σταθερότητας συνέβαλε στη βελτίωση των διμερών οικονομικών σχέσεων. Για το Ιράν, από την άλλη πλευρά, η βελτίωση των οικονομικών σχέσεων με την Τουρκία σήμαινε ένα μέσο εξόδου του από τη διεθνή απομόνωση εξαιτίας των οικονομικών κυρώσεων των ΗΠΑ και των Ηνωμένων Εθνών.

Επιπλέον η Άγκυρα είδε σαν ευκαιρία να επωφεληθεί από τις διεθνείς κυρώσεις κατά του Ιράν. Οι τουρκικές κυβερνήσεις έχουν μια μακρά ιστορία στη χρησιμοποίηση της οικονομικής απομόνωσης του Ιράν προς όφελός τους και ως εργαλείου για τη μείωση του χρόνιου ελλείμματος συναλλαγών με την Ισλαμική Δημοκρατία.¹⁰⁷ Έτσι η παρατεταμένη δυσαρέσκεια λόγω της αντίληψης του Ιράν ότι η Τουρκία δεν αποτελεί αξιόπιστο εταίρο και ότι ενδιαφέρεται μόνο στο να εξαπατήσει το ίδιο προκειμένου να μεγιστοποιήσει τα οικονομικά της οφέλη¹⁰⁸ σε συνδυασμό με την αδύναμη οικονομία του Ιράν, έχει εμποδίσει την περαιτέρω εμβάθυνση των οικονομικών δεσμών των δύο χωρών. Ενώ το Ιράν παραμένει μια κρίσιμη πηγή ενέργειας για την Τουρκική Δημοκρατία, συνεχείς τουρκικές προσπάθειες για να πειστεί το Ιράν να μειώσει τους δασμούς εισαγωγών του έχουν αποτύχει. Στην κορύφωση της πρόσφατης σύσφιξης των σχέσεων των δύο χωρών, ο Τούρκος Πρόεδρος Αμπντουλάχ Γκιούλ επισκέφθηκε την Τεχεράνη και ζήτησε από τους ιρανούς ομολόγους του την εμβάθυνση του εμπορίου και το άνοιγμα της ιρανικής οικονομίας στις τουρκικές επενδύσεις.¹⁰⁹ Η Τεχεράνη απέρριψε την προσέγγισή του και ισχυρίστηκε ότι η Άγκυρα θα έπρεπε να ευγνωμονεί το Ιράν επειδή η διπλωματική εμπλοκή της Τουρκίας έχει καταστήσει την Άγκυρα έναν πιο ισχυρό περιφερειακή δρών.¹¹⁰

¹⁰⁵ Το Ιράν έχει καταστεί ο μεγαλύτερος προμηθευτής της Τουρκίας σε φυσικό αέριο μετά τη Ρωσία, με το 20% των εισαγωγών φυσικού αερίου της να προέρχονται από το Ιράν.

¹⁰⁶ Kirşici K., 2009, "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State," *New Perspectives on Turkey*, τόμ. 40, σελ. 29-56.

¹⁰⁷ Elliot Hentov, 2011, "Asymmetry of Interest: Turkish-Iranian Relations since 1979", PhD thesis, Princeton University.

¹⁰⁸ Στο ίδιο.

¹⁰⁹ International Crisis Group, 2012, "In Heavy Waters: Iran's Nuclear Program, the Risk of War and Lessons from Turkey", *Middle East Report*, τεύχ. 116, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iran%20Gulf/Iran/116--inheavy-waters-irans-nuclear-program-the-risk-of-war-and-lessons-from-turkey>.

¹¹⁰ Στο ίδιο.

Το πυρηνικό ζήτημα έγινε επίσης ένας σημαντικός παράγοντας για την διαδικασία επαναπροσέγγισης των δύο χωρών. Παρά το γεγονός ότι ανεδείχθη ως ζήτημα στις διμερείς σχέσεις Τουρκίας- Ιράν μετά την αποκάλυψη της παράνομης πυρηνικής δραστηριότητας του Ιράν το 2002 και ήταν αναμενόμενο να προκαλέσει σοβαρές εντάσεις λόγω του υψηλού επιπέδου αμοιβαίας καχυποψίας, το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν δεν εμφανίστηκε ως ένα συγκρουσιακό θέμα στις σχέσεις των δύο χωρών στη δεκαετία του 2000. Επιπλέον, Τουρκία και Ιράν φαίνεται να είναι στην ίδια πλευρά της διαμάχης στη διεθνή σκηνή, με την Τουρκία να υποστηρίζει το δικαίωμα του Ιράν να χρησιμοποιήσει την πυρηνική ενέργεια για ειρηνικούς σκοπούς, και να επικρίνει τις δύο μέτρων και σταθμών αμερικανικές πολιτικές της μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων απέναντι σε Ιράν και Ισραήλ. Οι προσπάθειες της Τουρκίας για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ Ιράν και διεθνούς κοινότητας, η έμφαση που δίνει στις διπλωματικές λύσεις και στην απόρριψη των στρατιωτικών επιθέσεων κατά του Ιράν¹¹¹, καθώς και η αντίθεσή της σε περαιτέρω οικονομικές κυρώσεις - ιδίως στις μονομερείς κυρώσεις που καθοδηγούνται από τις Ηνωμένες Πολιτείες - θεωρούνται ως σημαντικά στοιχεία στη διαδικασία προσέγγισης.

Στις 12 Νοεμβρίου 2008, σε συνέντευξη του στους New York Times ο Τούρκος Πρωθυπουργός Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, δήλωσε ότι η Τουρκία θέλει να χρησιμοποιήσει τον αυξανόμενο ρόλο της στη Μέση Ανατολή για να μεσολαβήσει μεταξύ της νεοεκλεγείσας κυβέρνησης Ομπάμα και του Ιράν.¹¹² Ο Ερντογάν επανέλαβε την προσφορά του αυτή τρεις ημέρες αργότερα σε μια ομιλία του στο Brookings Institution στην Ουάσιγκτον, υποστηρίζοντας ότι η Τουρκία βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση για την διευθέτηση του πυρηνικού ζητήματος του Ιράν, δεδομένης της καλής σχέσης και του αυξανόμενου εμπορίου με το Ιράν, παράλληλα με τους πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς που συνδέουν τις δύο χώρες.¹¹³

¹¹¹ 'Israeli Strike on Iran would be disastrous', *Hurriyet Daily News*, Απρ. 11, 2012, <http://www.hurriyetdailynews.com/israeli-strike-on-iran-would-be-disastrous-turkeys-erdogan-says-.aspx?pageID=238&nid=17349>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹¹² "Turkish Leader Volunteers to be U.S.-Iran Mediator," *New York Times*, Νοέ. 12, 2008, http://www.nytimes.com/2008/11/12/world/europe/12turkey.html?_r=1&sq=TURKEY. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹¹³ Ο Ερντογάν δήλωσε ότι η Τουρκία θα μπορούσε να είναι πολύ χρήσιμη για την επίλυση των διαφορών στις σχέσεις μεταξύ Ιράν και Ηνωμένων Πολιτειών, τόνισε τον νεοαποκτηθέντα ρόλο της Τουρκίας ως διαμεσολαβητή της ειρήνης και είπε ότι δεδομένης της εμπιστοσύνης που έχει δημιουργηθεί με το Ιράν, ήταν στη μοναδική θέση του να διευκολύνει τις συνομιλίες με την Τεχεράνη. Σχετικά βλέπε., "Başbakan ve Brookings (Ο Πρωθυπουργός και το Brookings)," *Sabah*, Νοέ. 17, 2008, <http://www.sabah.com.tr/haber,222D03C2EA724C8B87E3C52486F79896.html>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

Το 2010 η Τουρκία και η Βραζιλία, έπεισαν το Ιράν να αποδεχθεί την συμφωνία ανταλλαγής Ουρανίου τον Μάιο του 2010 ολοκληρώνοντας μια συμφωνία με το Ιράν. Όταν αυτή κατέρρευσε εξαιτίας της αντίθεσης των ΗΠΑ, η Τουρκία άσκησε βέτο στο ψήφισμα 1929 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ ¹¹⁴, με την οποία επιβάλλονταν πρόσθετες κυρώσεις στο Ιράν.¹¹⁵ Όπως χαρακτηριστικά έγραψαν οι Κιμπάρογλου- Τσαλάρ: «εάν πριν από μια δεκαετία είχε επιδείξει το Ιράν παρόμοιες φιλοδοξίες ανάπτυξης πυρηνικών δυνατοτήτων, τότε θα είχε αντιμετωπιστεί με πολύ αρνητικές αντιδράσεις τόσο από την τουρκική κοινή γνώμη όσο και από την τουρκική κυβέρνηση».¹¹⁶ Η συνεχιζόμενη υποστήριξη της Τουρκίας για τον εμπλουτισμό του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν αποτελεί ένα αγκάθι στις προσπάθειες της Δύσης να συσπειρώσει διεθνή υποστήριξη για την παγκόσμια καταδίκη και την επιβολή κυρώσεων στο Ιράν. Οι κυρώσεις κατά του Ιράν είχαν ωστόσο, αντίκτυπο στην Τουρκία: η εταιρία Turgas, η μοναδική εταιρεία διύλισης της Τουρκίας, έχει μειώσει την εισαγωγή του ιρανικού αργού πετρελαίου κατά 20% και έχει στραφεί στις υποστηριζόμενες από τη Δύση Σαουδική Αραβία και Λιβύη προκειμένου να καλύψει τη διαφορά.¹¹⁷

Οι διαφορές της Τουρκίας με τη Δύση για τα θέματα του πυρηνικού εμπλουτισμού και κυρώσεων οδήγησαν κάποιους σχολιαστές στη Δύση να αποδώσουν λανθασμένα την τουρκική εξωτερική πολιτική στο Ιράν, στον πολιτιστικό συντηρητισμό και τον ισλαμισμό του ΑΚΡ.¹¹⁸ Ωστόσο, βλέποντας κανείς τις σχέσεις των δύο χωρών μέσα από το πρίσμα των κοινών συμφερόντων, το Ισλάμ φαίνεται να έχει λίγο να κάνει με αυτό. Η Τουρκία έχει αναγνωρίσει την πυρηνική ενέργεια ως ένα κρίσιμο συστατικό των μελλοντικών σχεδίων της στον τομέα της ενέργειας. Όπως το Ιράν, έτσι και η Τουρκία έχει μια αυστηρή ερμηνεία της Συνθήκης για την Διάδοση των Πυρηνικών (Nonproliferation of Nuclear Weapons- NPT), και όπως το Ιράν, η Άγκυρα πιστεύει ότι έχει το αναφαίρετο δικαίωμα να αποκτήσει πυρηνική ενέργεια για ειρηνικούς σκοπούς.¹¹⁹ Πιο πρόσφατα, σημαντικά εξωτερικά γεγονότα όπως η

¹¹⁴ "United Nations Security Council Press Release," Ιούν. 9, 2010,

<http://www.un.org/News/Press/docs/2010/sc9948.doc.htm>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹¹⁵ Üstün K., 2010, "Turkey's Iran Policy: Between Diplomacy and Sanctions," *Insight Turkey*, τόμ.12, τεύχ.3 σελ.19-26.

¹¹⁶ Kibaroglu M., Cağlar B., 2008, "Implications of a Nuclear Iran for Turkey," *Middle East Policy*, τόμ. 15, τεύχ. 4, σ. 61.

¹¹⁷ David O'Byrne, "Turkey: Weaning off Iranian Oil," *Financial Times*, Ιουλ. 31, 2011, <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2012/07/31/turkey-weaning-off-iranian-oil/#axzz26uDTRIkN>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹¹⁸ Michael Rubin, "Turkey, from ally to enemy," *Commentary*, Αύγ. 2010, <http://www.michaelrubin.org/7639/turkey-ally-enemy>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹¹⁹ Σχετικά με την προσέγγιση της Τουρκίας στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν βλέπε., Aaron Stein, "Understanding Turkey's Position on the Iranian Nuclear Program," *WMD Junction*, James Martin Center for Nonproliferation Studies, Ιάν. 12, 2012, http://wmdjunction.com/120112_turkey_iran_nuclear.htm. Πρόσβαση την 3/8/2013.

βάνουση αντιμετώπιση του τουρκικού στολίσκου Mavi Marmara από το Ισραήλ στη Γάζα και η επακόλουθη διακοπή των σχέσεων με το Ισραήλ ώθησαν την Άγκυρα να λάβει μια πιο σκληρή γραμμή στην προώθηση μιας Ελεύθερης Ζώνης Πυρηνικών Όπλων στη Μέση Ανατολή (Middle East Nuclear Weapons Free Zone- MENWFZ).¹²⁰

Αγκάθι στις σχέσεις των δύο χωρών την περίοδο αυτή αποτελεί η διαφορετική τους αντίληψη όσον αφορά τις ισλαμικές οργανώσεις της Χαμάς και Χεζμπολάχ καθώς και το Ιράκ που μέχρι τις αραβικές εξεγέρσεις αποτελούσε το πρωταρχικό πεδίο μάχης των δύο χωρών¹²¹. Τόσο η Τουρκία όσο και το Ιράν υποστηρίζουν τις δύο ομάδες, η κάθε μια όμως για διαφορετικούς λόγους. Το μεν Ιράν λόγω της αντι-ισραηλινής ρητορικής τους, θεωρώντας ότι και οι δύο ομάδες αποτελούν τμήμα μιας ευρύτερης συνομοταξίας ομάδων και κρατών που αντιτίθενται στις πολιτικές των ΗΠΑ στη Μ. Ανατολή, η δε Τουρκία πιστεύει ότι η ενσωμάτωση των δύο ομάδων στο πολιτικό σύστημα της περιοχής θα οδηγήσει τις ομάδες να μετριάσουν τις πολιτικές απαιτήσεις και τακτικές τους, γεγονός που τελικά θα οδηγήσει σε περισσότερη ειρήνη και σταθερότητα. Ως εκ τούτου, Ιράν και Τουρκία αρχικά βρέθηκαν να υποστηρίζουν την εμπλοκή των δύο αυτών ομάδων, αλλά οι θεμελιώδεις διαφορές που διέπουν αυτήν την υποστήριξη τελικά συνέβαλαν σε εντάσεις¹²². Ο ανταγωνισμός αυτός επιδεινώθηκε περαιτέρω με την εξάπλωση των αραβικών εξεγέρσεων, οι οποίες αποκάλυψαν τους διαφορετικούς μακροπρόθεσμους πολιτικούς στόχους των δύο χωρών και οδήγησαν στην ανάδυση του μακροχρόνιου ανταγωνισμού για την περιφερειακή ηγεμονία στη Μ. Ανατολή.

Επιπλέον, κατά την διάρκεια των κοινοβουλευτικών εκλογών στο Ιράκ το 2009, το Ιράν τάχθηκε υπέρ του πολιτικού κόμματος Dawa του σημερινού ηγέτη του Ιράκ Νούρι αλ Μαλίκι (Nuri al-Maliki), ενώ η Τουρκία υποστήριξε το μη θρησκευτικό συνασπισμό κομμάτων al-Iraqiya του Iyad Allawi¹²³. Μετά την εκλογή του, ο Μαλίκι επιδίωξε τη σύσφιξη των σχέσεων του με τους ιρανούς υποστηρικτές του ενώ έστρεψε την οργή του προς την Τουρκία. Οι σχέσεις Τουρκίας- Ιράκ επιδεινώθηκαν αρκετά παρόλο που οι Τούρκοι αξιωματούχοι έκαναν

¹²⁰ Σχετικά με την προσέγγιση της Τουρκίας στην εφαρμογή μιας Ελεύθερης Ζώνης Πυρηνικών Όπλων στη Μέση Ανατολή βλέπε., Ulgen S., 2011, "The Security Dimension of Turkey's Nuclear Program: Nuclear Diplomacy and Nonproliferation Policies," *Center for Economic and Foreign Policy Studies (EDAM)*. <http://www.edam.org.tr/EDAMNukleer/section5.pdf>

¹²¹ Philipp C. Bleek και Aaron Stein, Turkish-Iranian Relations: From "Friends with Benefits" to "It's Complicated", *Insight Turkey* τόμ. 14, τεύχ. 4, 2012 σ. 137-150.

¹²² Bayram Sinkaya, "Rationalization of Turkey-Iran Relations: Prospects and Limits" *Insight Turkey* τόμ. 14, τεύχ. 2, 2012 σ.137- 156.

¹²³ Stein A., Bleek C. P., 2012, «Turkish-Iranian Relations: From "Friends with Benefits" to "It's Complicated"», *Insight Turkey*, τόμ. 14, τεύχ. 4, σ. 137-50.

κάποιες προσπάθειες για να μετριάσουμε την εχθρική ρητορική και να τονίσουν τη μη-θρησκευτική προσέγγιση της εξωτερικής τους πολιτικής. Το 2011, ο πρωθυπουργός Ερντογάν επισκέφτηκε το τέμενος του Ιμάμη Αλί και συναντήθηκε με τον Αγιατολάχ αλ Σιστάνι (Ayatollah Ali al-Sistani), τον ανώτερο κληρικό ηγέτη του Ιράκ.¹²⁴ Παρ'όλα αυτά, η σιωπή της Τουρκίας στην απόφαση της Σαουδικής Αραβίας να στείλει στρατεύματα για να καταστείλει την σιιτική εξέγερση στο Μπαχρέιν, την ένθερμη υποστήριξη της για την αλλαγή καθεστώτος στη Συρία, η θεωρούμενη από το Ιράν συμπάθειά της για σουνιτικά πολιτικά κόμματα συνέχισαν να ενισχύουν την αντίληψη ότι η Τουρκία είναι τμήμα της ευρύτερης ομάδας των σουνιτικών κρατών που συνεργάζονται με τη Δύση εναντίον της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν.

Παρά τον κλονισμό της πρόσφατης πολιτικής επαναπροσέγγισης των δύο χωρών από τις προαναφερθείσες δυσκολίες στο Ιράκ και τις τρέχουσες διαφορές σχετικά με τη διατήρηση των υψηλών δασμών και εισαγωγικών φραγμών για τις τουρκικές εξαγωγές¹²⁵ οι διαφορές και οι εντάσεις των δύο χωρών ήταν διαχειρίσιμες. Στην Τουρκία, η επιθυμία να αποτραπεί η περαιτέρω αστάθεια στην περιοχή της Μ. Ανατολής οδήγησε την ηγεσία της να συνεχίσει να τάσσεται ενάντια στις καθοδηγούμενες από τις ΗΠΑ προσπάθειες που στοχεύουν στην απομόνωση του Ιράν από το πυρηνικό του πρόγραμμα. Στο Ιράν, ορισμένοι εξακολουθούν να έχουν την ελπίδα ότι το AKP θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας αξιόπιστος συνεργάτης.

Γ. ΤΟΥΡΚΟ- ΙΡΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ.

Μέχρι τα τέλη του 2010, τα αυταρχικά καθεστώτα της Μέσης Ανατολής και της Βόρειου Αφρικής ήρθαν αντιμέτωπα με τις προκλήσεις που τέθηκαν από τις απαιτήσεις των ίδιων τους των πολιτών. Η πρώτη εξέγερση ξεκίνησε στην Τυνησία στις 18 Δεκεμβρίου 2010 και είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση του επί 23 έτη καθεστώτος του Μπεν Αλί. Στις 25 Ιανουαρίου του 2011, οι Αιγύπτιοι ανέτρεψαν το καθεστώς του Mubarak. Στη συνέχεια, οι εξεγέρσεις εξαπλώθηκαν στην Υεμένη, το Μπαχρέιν, τη Λιβύη και τη Συρία με αποτέλεσμα τις Νατοϊκές επιχειρήσεις κατά του καθεστώτος Καντάφι. Φαίνεται ότι αυτές οι δημοφιλείς

¹²⁴ "PM Erdogan's Iraq Visit" *TRT*, Μάρ. 30, 2011, <http://www.trtenglish.net/trtworld/en/newsDetail.aspx?HaberKodu=c2794df1-1862-41e2-8fba-88e535d4092a>, Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹²⁵ International Crisis Group, *In Heavy Waters: Iran's Nuclear Program, the Risk of War and Lessons from Turkey, Middle East and Europe Report* τεύχ. 116, Φεβ. 23, 2012, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iran%20Gulf/Iran/116--in-heavy-waters-irans-nuclear-program-the-risk-of-war-and-lessons-from-turkey.pdf>.

εξεγέρσεις στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, δεν άλλαξαν μόνο την εσωτερική πολιτική των χωρών αυτών, αλλά είχαν επίσης συνέπειες για τη γεωπολιτική της Λεβάντ στην οποία πολιτικά συστήματα, εθνικά συμφέροντα, συμμαχίες και αντιπαλότητες έχουν επανεκτιμηθεί. Σε αυτό το νέο περιβάλλον Τουρκία και Ιράν, κράτη με σημαντικές πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις στην περιοχή, επιδιώκουν να καλύψουν το κενό που δημιουργήθηκε και να προωθήσουν την επιρροή τους σε περιφερειακό επίπεδο.

Η σχέση με βάση το εθνικό συμφέρον των δύο χωρών συνεχίστηκε ακόμη και μετά την έναρξη των αραβικών εξεγέρσεων. Τόσο το Ιράν όσο και η Τουρκία, αν και για ριζικά διαφορετικούς λόγους, υποστήριξαν τις εξεγέρσεις στην Τυνησία και την ανατροπή του Αιγύπτιου προέδρου της Χόσνι Μουμπάρακ (Hosni Mubarak). Στην αρχή της λιβυκής εξέγερσης, οι δύο πλευρές ήταν διστακτικές στο να αναγνωρίσουν τους Λίβυους αντάρτες, αντιτίθεντο σε μια εξωτερική παρέμβαση και αρχικά κάλεσαν τον Μουαμάρ Καντάφι (Muammar Gaddafi) να ακούσει τα αιτήματα των εξεγερμένων και να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις προκειμένου να ανοιχθεί ο δρόμος για μια δημοκρατική μετάβαση.¹²⁶ Το Ιράν ανησυχούσε για μια παρέμβαση της Δύσης, ενώ η Τουρκία ανησυχούσε ότι θα απειλούνταν τα ουσιαστικά συμφέροντά της στη Λιβύη από την ξένη επέμβαση.

Ωστόσο, καθώς οι βαρβαρότητες του καθεστώτος Καντάφι αυξάνονταν και η κοινή γνώμη είχε αρχίσει να υποστηρίζει την ιδέα μιας ζώνης απαγόρευσης πτήσεων η Τουρκία, ξεπερνώντας τις αρχικές τις επιφυλάξεις, τελικά υποστήριξε την αποστολή του ΝΑΤΟ. Η τουρκική ηγεσία αιτιολόγησε τη στάση της αυτή λέγοντας ότι οι αυξανόμενη αιματοχυσία αποτελεί ανάθεμα για τα ιδανικά της εξωτερικής της πολιτικής αλλά και με πραγματιστικούς όρους ότι η στήριξη της Άγκυρας προς την πλευρά των νικητών θα εξασφάλιζε τη διατήρηση των

οικονομικών της συμφερόντων. Επιπλέον, το ΑΚΡ πίστευε ότι η δημοφιλία της Τουρκίας σε περιφερειακό επίπεδο θα βοηθούσε την Τουρκία να ασκήσει περαιτέρω επιρροή στη μελλοντική ηγεσία της Λιβύης. Αυτή η πολιτική θέση ενισχύεται από την αίσθηση ότι η Τουρκία βρισκόταν «στη σωστή πλευρά της ιστορίας» και ότι η υποστήριξή της για τα

¹²⁶“Turkey calls for cease-fire in Libya, opposes intervention,” *Today’s Zaman*, Μάρτ. 19, 2011, <http://www.todayzaman.com/news-238619-turkey-calls-for-cess-fire-inlibya-opposes-intervention.html>. Πρόσβαση την 3/8/2013. Πρόσβαση την 3/8/2013.

περιφερειακά δημοκρατικά κινήματα ήταν η σωστή επιλογή από πλευράς πολιτικής, ηθικής και στρατηγικής.¹²⁷

Τον Φεβρουάριο του 2011 ο ανώτατος ηγέτης του Ιράν Αγιατολάχ Αλί Καμενέι (Ayatollah Ali Khamenei) υποστήριξε ότι οι αραβικές εξεγέρσεις ήταν «ισλαμικές» και ότι ήταν σύμφωνες με την Ισλαμική επανάσταση του Ιράν το 1979. Και πιο συγκεκριμένα: «Οι εχθροί προσπαθούν να πουν ότι τα λαϊκά κινήματα στην Αίγυπτο, στην Τυνησία και σε άλλες χώρες δεν είναι ισλαμικά, αλλά σίγουρα αυτά τα λαϊκά κινήματα είναι ισλαμικά και θα πρέπει να εδραιωθούν».¹²⁸ Ο Ιρανός Πρόεδρος Μαχμούντ Αχμαντινετζάντ (Mahmud Ahmadinejad) επίσης, ισχυρίστηκε ότι οι εξεγέρσεις ήταν εμπνευσμένες από τον ιρανικό κλάδο του Ισλάμ. «Η τελική κίνηση έχει αρχίσει ... μια μεγάλη αφύπνιση εκτυλίσσεται. Κάποιος μπορεί να δει το χέρι του Ιμάμ να τη χειρίζεται» δήλωσε ο Αχμαντινετζάντ στις 11 Φεβρουαρίου, την ημέρα που ανατράπηκε ο Μουμπάρακ.¹²⁹

Παρά τους ισχυρισμούς του Ιράν ότι οι επαναστάσεις ήταν ανάλογες με τη δική του επανάσταση¹³⁰, οι εξελίξεις που ακολούθησαν έχουν αποδείξει το αντίθετο. Στην Τυνησία και την Αίγυπτο, τα Ισλαμικά κόμματα επιδόθηκαν στην πολιτική και τη διεξαγωγή εκλογών και επαίνεσαν το «Τουρκικό μοντέλο» και όχι το θεοκρατικό καθεστώς του Ιράν.¹³¹ Έτσι, η Αραβική Άνοιξη υπογράμμισε τις ιδεολογικές διαφορές μεταξύ των δύο χωρών. Μέχρι στιγμής η ιδεολογία της Τουρκίας φαίνεται να υπερτερεί.¹³² Η Τουρκία αποτελούσε ένα μοντέλο μουσουλμανικής δημοκρατίας, ένα νόμιμο πολιτικό σύστημα και έναν δημοφιλή παίκτη στην Μέση Ανατολή που ξεχώριζε ως πηγή έμπνευσης για τους ανθρώπους του ισλαμικού κόσμου.

¹²⁷ Σχετικά βλέπε τις δηλώσεις του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Νταβούτογλου στις αρχές των εξεγέρσεων στην εφημερίδα *Zaman*, 5 June 2012, <http://www.turktime.com/haber/Davutoglu-Suriye-Konusunu-Anlattiri/181307>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹²⁸ "Khamenei: US Must Be Removed from Islamic World," *Matzav*, Φεβ. 21, 2011, <http://matzav.com/khamenei-us-must-be-removed-from-islamic-world>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹²⁹ "Iran Fanning Islam's Messianic Hopes?," *Cbn.com*, Μάρ. 27, 2011, <http://www.cbn.com/cbnnews/world/2011/March/Iran-Fanning-Islams-Messianic-Hopes/>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹³⁰ Το Ιράν ισχυρίστηκε ότι οι διαδηλώσεις έχουν τις ρίζες τους στην Επανάσταση του 1979, τονίζοντας χαρακτηριστικά ότι: «αυτή η ισλαμική αφύπνιση (...) δημιουργήθηκε από τη νίκη της μεγάλης επανάστασης του ιρανικού έθνους» και ότι «το Ισλάμ έγινε η κατευθυντήρια αρχή αυτών των λαϊκών κινήματων». βλέπε σχετικά τις δηλώσεις του ανώτατου θρησκευτικού ηγέτη του Ιράν Καμενέι στα: "Iranians' voice echoed in Muslim world", *Press TV*, Φεβ. 2011, <http://www.presstv.ir/detail/163526.html>, και "Leader calls for 'Islamic power bloc'", *Press TV*, Νοέ. 5, 2011, <http://www.presstv.ir/detail/208487.html> αντίστοιχα. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹³¹ "Ennahda takes Turkey as model for democracy," *Hurriyet Daily News*, Οκτ. 27 2011, <http://www.hurriyetaidailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=ennahda-takes-turkey-as-modelfor-democracy-democracy-2011-10-27>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹³² "Arab Attitudes Toward Iran: 2011" *Arab American Institute Poll*, Ιούλ. 2011, <http://www.aaiusa.org/reports/arab-attitudes-toward-iran-2011>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

Το μεταβαλλόμενο τοπίο της Μέσης Ανατολής και η διαφορετική στάση των δύο χωρών απέναντι στις αραβικές εξεγέρσεις κατάδειξαν και τις αντιτιθέμενες πολιτικές τους. Ειδικότερα, τα γεγονότα στη Συρία ανάδειξαν την διαφορετική αντίληψη των δύο κρατών ως προς τις εξεγέρσεις καθώς και τις διαφορετικές αξίες τους ως προς τη δημοκρατία, την ελευθερία, την εκκοσμίκευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η Τουρκία υιοθέτησε μια στάση κατά της Συρίας, καλώντας τον Άσσαντ να παραιτηθεί και υποστήριξε τις ομάδες της συριακής αντιπολίτευσης. Οι πρώτες δηλώσεις που σηματοδότησαν την επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Ιράν ήταν ένα άρθρο που δημοσιεύθηκε στο Sobesadegh, ιστοσελίδα φίλια προσκείμενη στους Φρουρούς της Ισλαμικής Επανάστασης του Ιράν, η οποία κάλεσε την Τουρκία να ακολουθήσει *μια πιο ρεαλιστική πολιτική* στη Συρία. Προειδοποίησε δε ότι εάν η Άγκυρα δεν αλλάξει τη στάση της απέναντι στο ζήτημα της συριακής κρίσης, το Ιράν θα επιλέξει τη Συρία πάνω από την Τουρκία.¹³³

Κατά την έναρξη των εξεγέρσεων στη Συρία, τόσο η Άγκυρα όσο και η Τεχεράνη είχαν ένα κοινό συμφέρον να πείσουν τον Άσσαντ να προβεί σε μεταρρυθμίσεις. Ωστόσο, ο Άσσαντ απέρριπτε συνεχώς τις εκκλήσεις της Τουρκίας και όταν αυξήθηκε ο αριθμός των νεκρών, το ΑΚΡ τελικά αναγκάστηκε να αλλάξει στάση και να ακολουθήσει τη γραμμή της Δύσης και των κρατών του Περσικού Κόλπου που καλούσαν στην άμεση παραίτηση του ηγέτη της Συρίας. Υπήρχε η αίσθηση στην τουρκική ηγεσία ότι η Τουρκία και η διεθνής κοινότητα είχε την *ευθύνη για προστασία* και ότι η υποστήριξη της εκδίωξης του Σύριου ηγέτη δεν ήταν μόνο ηθικά συνετή, αλλά και πολιτικό συμφέρον της Τουρκίας. Ο Νταβούτογλου υποστήριξε σε ομιλία του στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ότι «η ευθύνη για την προστασία του λαού της Συρίας είναι θεμελιώδες καθήκον μας».¹³⁴ Τα σκληρά λόγια της Τουρκίας κατά του συριακού καθεστώτος και η υποστήριξη της συριακής αντιπολίτευσης έχουν θέσει το Ιράν και την Τουρκία στις αντίθετες πλευρές του ζητήματος. Ως εκ τούτου Το Ιράν ισχυρίστηκε ότι η Τουρκία έχει χάσει την αξιοπιστία της ως αντικειμενικού μεσολαβητή για το πυρηνικό ζήτημα.¹³⁵

¹³³ "Arabs look to Turkey, not Iran, says poll," *Hurriyet Daily News*, Ιουλ. 28, 2011 <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=arabs-look-to-turkey-not-iransays-poll-2011-07-28>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹³⁴ Σχετικά βλέπε την ομιλία του Τούρκου υπουργού Εξωτερικών Νταβούτογλου κατά την 67η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ Νέα Υόρκη, Σεπ. 28, 2012, http://www.mfa.gov.tr/address-by-mr_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-affairs-of-turkey-at-the-67th-unitednations-general-assembly_-28-september.en.mfa

¹³⁵ Βλέπε σχετικά, "İranlı Yetkili: Nükleer Görüşmeler İstanbul Yerine Şam'da Yapılsın (Ιρανόσ Αξιωματούχος: Οι Διαπραγματεύσεις για το Πυρηνικό Ζήτημα να Πραγματοποιηθούν στη Δαμασκό αντί της Κωνσταντινούπολης)," *Haberler (News)*, Απρ. 3, 2012, <http://www.haberler.com/iranli-yetkili-nukleer-gorusmeler-istanbul-yerine-3504462-haber>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

Για το Ιράν, η Συρία αποτελεί ένα κρίσιμο δίαυλο στη σύγκρουση Ισραήλ-Παλαιστίνης και μια σημαντική πηγή νομιμότητας για το θεοκρατικό του καθεστώς. Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν ενστερνίζεται μια εξωτερική πολιτική που συνδυάζει στοιχεία του περσικού εθνικισμού και του πολιτικό Ισλάμ και μια αντι-ιμπεριαλιστική ρητορική. Η υποστήριξη της Χεζμπολάχ στο Λίβανο και της Ισλαμικής Τζιχάντ και Χαμάς στα παλαιστινιακά εδάφη αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας για την προώθηση της αντι-Ισραήλινής και αντι-ιμπεριαλιστικής του ατζέντας και για την ανάσχεση της παρουσίας των ΗΠΑ στην περιοχή.¹³⁶

Η σημασία των εταιρικών σχέσεων του Ιράν με τη Συρία ενισχύεται όταν κάποιος λάβει υπόψη τη σχετική στρατιωτική αδυναμία του Ιράν σε σχέση με τα εχθρικά γειτονικά του κράτη. Οι ιρανικές ένοπλες δυνάμεις και ο πολεμικός εξοπλισμός είναι ξεπερασμένα σε σύγκριση με το καλύτερο εξοπλισμένο των ενόπλων δυνάμεων των συμμαχικών με τις ΗΠΑ κρατών μελών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (GCC).¹³⁷ Ως εκ τούτου το Ιράν θα πρέπει να αντιμετωπίσει τις καλύτερα εξοπλισμένες ένοπλες δυνάμεις των κρατών του περσικού κόλπου, ενώ παράλληλα να αντιμετωπίσει την ταχεία εξάπλωση μιας αντισιϊτική τάσης στο σουνιτικό Ισλάμ. Η ανατροπή του καθεστώτος Άσσαντ και η αντικατάστασή του με ένα φιλο- σουνιτικό καθεστώς εκλαμβάνεται ως γεγονός καταστροφικό από πολλούς στην Τεχεράνη. Η ανησυχία της Ισλαμικής Δημοκρατίας αυξάνεται ακόμη περισσότερο από την πιθανότητα το φιλο-ιρανικό καθεστώς του κόμματος Μπάαθ να αντικατασταθεί με ένα σκληροπυρηνικό σουνιτικό στην πλειοψηφία κόμμα με οικονομικούς δεσμούς με τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ.

Ιράν και Τουρκία διαφέρουν στον τρόπο με τον οποίο προτίθενται να εφαρμόσουν τις πολιτικές τους στη Συρία. Η Τουρκία υποστηρίζει τη διεθνή δράση, που συντονίζεται μέσω του ΟΗΕ και υποστηρίζεται από τον Αραβικό Σύνδεσμο, για την δημιουργία ασφαλών ζωνών στη Συρία. Το Ιράν διαφωνεί, υποστηρίζοντας ότι η λύση θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα εσωτερικού διαλόγου και της εφαρμογής μεταρρυθμίσεων. Οι δύο αυτές πολιτικές, ενώ μοιράζονται τον ίδιο στόχο δηλαδή τις μεταρρυθμίσεις, διαφέρουν σημαντικά. Η Τουρκία

¹³⁶ Ωστόσο η υποστήριξη του Ιράν απέναντι στη Συρία μετριάζεται από την αρχή του *maslahat* (εθνικό συμφέρον).

¹³⁷ Cordesman A., Wilner A., 2012, "U.S. and Iranian Strategic Competition: Iran and the Gulf Military Balance," *Center for Strategic and International Studies*, http://csis.org/files/publication/120221_Iran_Gulf_MilBal_ConvAsym.pdf.

θεωρεί την υποστήριξη της συριακής αντιπολίτευσης ως μέρος μιας ευρύτερης ηθικής υποχρέωσης να συμβάλλει στην παύση των καθημερινών αιματοχυσιών και πιστεύει ότι η επιμονή της για την ανατροπή του Άσαντ τοποθετεί την τουρκική εξωτερική πολιτική στη σωστή πλευρά της ιστορίας. Το Ιράν διαφωνεί, υποστηρίζοντας ότι η Συρία συνήθιζε να είναι μια ειρηνική χώρα και ότι η ξένη υποστήριξη των ανταρτών είναι η κύρια αιτία της βίας.

Λίγο μετά την υιοθέτηση αντίθετων στάσεων όσων αφορά τη συριακή κρίση οι σχέσεις των δύο χωρών επιδεινώθηκαν επιπλέον λόγω της συσκότισης που δημιουργήθηκε γύρω από τη σύλληψη του ηγέτη του PKK Μουράτ Καραγιλάν τον Αύγουστο του 2011. Η τουρκική Υπηρεσία Πληροφοριών φέρεται να ενημέρωσε την ιρανική ομολογή της για τις τοποθεσίες των κρησφύγετων του Καραγιλάν και των μαχητών του στην ιρανική πλευρά του βουνού Καντίλ (Qandil). Παρά τα στοιχεία αυτά, ο ίδιος δραπέτευσε από το να συλληφθεί, πράγμα που οδήγησε τον Τουρκικό Τύπο σε εικασίες υποστηρίζοντας ότι το Ιράν έκανε μια συμφωνία μαζί του κατά της Τουρκίας¹³⁸.

Ένα άλλο σημαντικό πλήγμα στις σχέσεις Τουρκίας-Ιράν ήρθε το Σεπτέμβριο του 2011, όταν η Τουρκία ανακοίνωσε ότι αποδέχθηκε την εγκατάσταση των αμερικανικών ραντάρ στο έδαφος της στο πλαίσιο του προγράμματος της αντιπυραυλικής ασπίδας του NATO¹³⁹. Το Ιράν θεώρησε την εγκατάσταση των ραντάρ στο τουρκικό έδαφος ως απειλή για την ασφάλεια του για μια σειρά λόγων. Πρώτον, η περιοχή της Malatya, όπου το ραντάρ θα αναπτυσσόταν βρίσκεται 1200 χιλιόμετρα μακριά από την Τεχεράνη γεγονός το οποίο θα βοηθούσε στην παρακολούθηση ιρανικών στρατιωτικών κινήσεων από το NATO. Δεύτερον, το σύστημα ραντάρ θα μπορούσε να εξουδετερώσει οποιεσδήποτε πυραυλικές επιθέσεις που σημαίνει ότι θα μπορούσε να βλάψει την ικανότητα αντίδρασης του Ιράν σε οποιαδήποτε επίθεση και ως εκ τούτου να υπονομεύσει την *ικανότητα αποτροπής* του. Τρίτον, το Ιράν ανησυχούσε για το ρόλο του Ισραήλ στην εγκατάσταση του ραντάρ και τη δυνατότητα της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ NATO και Ισραήλ. Έτσι, η υπονομευόμενη *ικανότητα αποτροπής* του Ιράν θα ενθάρρυνε το Ισραήλ να προχωρήσει σε στρατιωτικές επιθέσεις κατά του Ιράν.¹⁴⁰ Ως εκ τούτου, υψηλόβαθμοι Ιρανοί αξιωματικοί συμπεριλαμβανομένου του Προέδρου Αχμαντινεζάντ, του Υπουργού Εξωτερικών Σαλέχι, και του Υπουργού Άμυνας Βαχίντι

¹³⁸ "Karayilan'ı İran Kurtardı (Το Ιράν Απελευθέρωσε τον Καραγιλάν)" *Sabah*, Αύγ. 20, 2011.

<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/08/20/karayilani-iran-kurtardi>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹³⁹ "Turkey agrees to host missile early warning radar for NATO," *The Guardian*, September 2, 2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/sep/02/turkey-missile-warning-radar-nato>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹⁴⁰ Kaveh L. Afrasiabi, "Turkey gains a radar, loses neighborly trust," *Asia Times*, Σεπ. 13, 2011, http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/M113Ak02.html. Πρόσβαση την 3/8/2013.

εξέφρασαν τις ανησυχίες τους για την απόφαση της Τουρκίας να φιλοξενήσει ένα σύστημα ραντάρ στο έδαφός της, απόφαση η οποία επικρίθηκε επίσης σοβαρά από τα ιρανικά μέσα μαζικής ενημέρωσης.¹⁴¹

Τέλος, οι δύο χώρες βρίσκονται επίσης σε πλήρη διαφωνία για το μέλλον του Ιράκ. Στο έργο του «The Coming Turkish-Iranian Competition in Iraq» ο Sean Kane του United States Institute of Peace (USIP) γράφει: «η απόσυρση των αμερικανικών στρατευμάτων προκαλεί την αναδιάταξη των πολιτικών δυναμικών όχι μόνο στο Ιράκ, αλλά και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή. Η φύση απεχθάνεται το κενό (ισχύος) και μια σειρά από δρώντες προσπαθούν να αναλάβουν το ρόλο που η Αμερική είχε στο Ιράκ τα τελευταία οκτώ χρόνια ... Οι δύο ανερχόμενες δυνάμεις στην περιοχή, το Ιράν και η Τουρκία συνορεύουν με το Ιράκ και γίνονται ραγδαία οι πιο σημαντικοί στο εσωτερικό της χώρας».¹⁴² Το Ιράν είδε το Ιράκ ως τη φυσική σφαίρα επιρροής του και ακολουθεί μια θρησκευτική στρατηγική προκειμένου να επηρεάσει τη χώρα μέσω του Σιιτικού πληθυσμού. Όπως στη Συρία, το Ιράν θέλει να δει το Ιράκ να κυριαρχείται από σίιτες, για να μπορεί να ελέγχει το καθεστώς και ως εκ τούτου να εγκαθιδρύσει μια *Σιιτική Ημισέλινο (Shi'ite Crescent)*¹⁴³ μια στρατηγική ζώνη που θα εκτείνεται από τον Περσικό Κόλπο προς τη Μεσόγειο μέσω του Ιράκ προς στη Συρία. Η Τουρκία αντιθέτως, υποστήριξε την εδαφική ακεραιότητα του Ιράκ και μια πλουραλιστική δομή αντιπροσώπευσης.

¹⁴¹ "Iran Calls for Turkey's Explanation over NATO Missile Shield," *Fars News Agency*, Σεπ. 19, 2011, <http://www.highbeam.com/doc/1G1-267215238.html>. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹⁴² "The Coming Turkish-Iranian Competition," *United States Institute of Peace Report*, Ιούν. 11, 2011, http://www.usip.org/files/resources/Turkish_Iranian_Competition.pdf

¹⁴³ Ο όρος επινοήθηκε από τον βασιλιά της Ιορδανίας Αμπντουλάχ τον 2^ο.

5. ΟΙ ΝΕΟ-ΟΘΩΜΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΚΥΡΑΣ ΤΙΘΕΝΤΑΙ ΥΠΟ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ.

Όπως προαναφέρθηκε, η τουρκική κυβέρνηση έχει ακολουθήσει μιας ιδεαλιστικής υφής εξωτερική πολιτική που ονομάζεται πολιτική των *μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες* ως ένα σημαντικό συστατικό της αξιοποίησης του *στρατηγικού βάθους* της Τουρκίας στην εξωτερική της πολιτική. Ως εκ τούτου, έχει βελτιώσει τις σχέσεις με όλους σχεδόν τους γείτονές της¹⁴⁴, με εξαίρεση την Αρμενία, την Κύπρο και την Ελλάδα χώρες με τις οποίες εκκρεμεί η διευθέτηση ζητημάτων και τέλος την Συρία λόγω της ενίσχυσης των αντικαθεστωτικών. Ένα αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής ήταν η σύναψη συμφωνιών πολυεπίπεδης συνεργασίας μεταξύ της κυβέρνησης Άσσαντ και της τουρκικής κυβέρνησης και η πραγματοποίηση αμοιβαίων επισκέψεων σε επίπεδο κορυφής.¹⁴⁵ Μέχρι το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, οι σχέσεις των δύο χωρών είχαν αρχίσει να βελτιώνονται αισθητά. Το 2011, η Τουρκία άρχισε σταδιακά να προωθεί αλλαγές στη Μέση Ανατολή και υποστήριξε τις ομάδες της αντιπολίτευσης κατά των αυταρχικών καθεστώτων της Τυνησίας και της Αιγύπτου, στη συνέχεια εναντίον του καθεστώτος Καντάφι και τέλος κατά του συριακού καθεστώτος.

Η τουρκική κυβέρνηση, στη βάση των καλών σχέσεών της με την κυβέρνηση της Συρίας, πρώτα προσπάθησε να πείσει / πιέσει τον Άσσαντ να ξεκινήσει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων ώστε να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις της αντιπολίτευσης. Ύστερα από την αντίσταση του Άσσαντ προς αυτές τις μεταρρυθμίσεις, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κυβερνήσεων επιδεινώθηκαν γρήγορα. Η κρίση έχει επίσης αναχθεί σε ζήτημα διακρατικών αντιπαλοτήτων μεταξύ περιφερειακών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας. Η συριακή κρίση δημιούργησε μια μεγαλύτερη πρόκληση για την τουρκική εξωτερική πολιτική, επειδή οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ιράν και τη Ρωσία, κράτη τα οποία τάσσονται υπέρ του καθεστώτος Άσσαντ, επηρεάστηκαν αρνητικά από αυτή. Επιπλέον, η οικουμενικότητα των αξιών που προβάλλει η νέο-οθωμανική πολιτική της Τουρκίας αμφισβητείται, ενώ η ριζοσπαστικοποίηση των Κούρδων της Τουρκίας εντείνεται.

Έτσι, η αρχική υποστήριξη του καθεστώτος Άσσαντ μετατράπηκε σε σοβαρό πρόβλημα για την Τουρκία, θέτοντας σε δοκιμασία το μεγαλόπνοο όραμα του Νταβούτογλου να καταστήσει την Τουρκία περιφερειακή υπερδύναμη στη Μ. Ανατολή. Ως εκ τούτου

¹⁴⁴ Η Τουρκία έχει βελτιώσει τις σχέσεις της με όλες τις χώρες της Μ. Ανατολής και των Βαλκανίων εκτός από τις όμορες χώρες.

¹⁴⁵ Βλ. για παράδειγμα, "Latest Developments," Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, Άγκυρα, Σεπτ. 21, 2012. <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey%E2%80%93syria.en.mfa>.

αμφισβητείται τόσο η πολιτική των *μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες*, ως βασικού άξονα του δόγματος της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, όσο και η αποτελεσματικότητα της καθώς όπως θα αναλυθεί παρακάτω αδυνατεί να καθιερώσει την Τουρκία ως πόλο σταθερότητας και εγγυητή ασφάλειας χωρίς την παρουσία των ΗΠΑ στην περιοχή.

A. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.

Μέχρι το ξέσπασμα των Αραβικών Εξεγέρσεων, η Συρία αναφέρεται συχνά ως το πιο επιτυχές διπλωματικό επίτευγμα της Τουρκίας στα πλαίσια της υλοποίησης της πολιτικής των *μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες*.¹⁴⁶ Οι σχέσεις Τουρκίας-Συρίας μεταβλήθηκαν από εχθρικές το 1998, όπου οι δύο χώρες βρέθηκαν στο χείλος του πολέμου, σε φιλικές το 2005, με αποκορύφωμα το 2009 όπου σημειώθηκε η αμοιβαία άρση των απαιτήσεων θεώρησης για τους τουρίστες. Οι οικονομικοί και πολιτικοί δεσμοί των δύο χωρών αυξάνονταν σε τέτοιο βαθμό που η Τουρκία διαμεσολάβησε το 2008 στις σχέσεις Συρίας- Ισραήλ για την επιστροφή των υψιπέδων του Γκόλαν στη Συρία και το 2009 στις σχέσεις Συρίας- Ιράκ. Οι αμοιβαίες επίσημες επισκέψεις κυβερνητικών αξιωματούχων των δύο χωρών αυξήθηκαν, και έτσι μπορούσε κανείς να κάνει λόγο για την εδραίωση φιλικών σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Συρίας, παρά την αντίθεση και την άσκηση κριτικής από την πλευρά των ΗΠΑ.¹⁴⁷ Κατά συνέπεια, κατά τη διάρκεια της περιόδου του ΑΚΡ οι σχέσεις Τουρκίας-Συρίας βελτιώθηκαν σε όλα τα επίπεδα και η Τουρκία έγινε ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Συρίας.¹⁴⁸

Κατ' αυτόν τον τρόπο οι σχέσεις των δύο χωρών φαίνονταν να είχαν τεθεί σε μια σταθερή τροχιά. Ακόμη και στο ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, η Τουρκία επιθυμούσε έντονα μια ειρηνική αλλαγή στη Συρία χωρίς να διαταραχθούν οι βελτιωμένες σχέσεις των δύο χωρών. Ως εκ τούτου, η τουρκική κυβέρνηση πίεσε πρώτη τον Άσσαντ προκειμένου να ξεκινήσει τη διαδικασία συνολικών πολιτικών μεταρρυθμίσεων και να λάβει υπόψιν του τα αιτήματα της αντιπολίτευσης. Τόσο ο Τούρκος Πρόεδρος όσο και ο Τούρκος Πρωθυπουργός, ήταν αρχικά αισιόδοξοι ότι ο Άσσαντ θα ακολουθούσε το δρόμο των μεταρρυθμίσεων.¹⁴⁹

¹⁴⁶Kösebalaban H., 2011, "Turkey and the New Middle East: Between Liberalism and Realism", *PERCEPTIONS*, τόμ. XVI, τεύχ. 3, σελ. 93-114.

¹⁴⁷ Για λεπτομέρειες βλέπε, Grigoriadis I., 2010, "The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy", *Hellenic Foundation for European and Foreign Policy*, τεύχ. 8., και Murinson A., 2006, "The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy", *Middle Eastern Studies*, τόμ. 42, τεύχ. 6, σ. 955-56.

¹⁴⁸ Για ενδελεχή παρουσίαση των σχέσεων Τουρκίας- Συρίας κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης του ΑΚΡ βλέπε Κεφ. 3 της παρούσης εργασίας.

¹⁴⁹ Paul A., Seyrek M. D., 2011, "Turkish foreign policy and the Arab Spring" *Commentary- European Policy Center*, http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_1322_turkish_foreign_policy_and_the_arab_spring.pdf.

Ακόμη κι όταν ανέπτυξε στρατεύματα και άρματα κατά ειρηνικών διαδηλωτών, η τουρκική κυβέρνηση συνέχισε να πιέζει το συριακό καθεστώς να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση.¹⁵⁰ Ο Άσσαντ όμως, αγνόησε τις επανειλημμένες προειδοποιήσεις από την πλευρά της τουρκικής κυβέρνησης και συνέχισε να χρησιμοποιήσει βία κατά των αμάχων διαδηλωτών, αντί για την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων. Την άνοιξη και το καλοκαίρι του 2011 κλιμακώθηκε η βία, και τον Ιούνιο, ο Ερντογάν δήλωσε ότι η Τουρκία δεν μπορεί να συνεχίσει να υποστηρίζει τη Συρία υπό αυτές τις συνθήκες¹⁵¹.

Η Τουρκία, επίσης, προσπάθησε να διαπραγματευτεί ένα συμβιβασμό μεταξύ Άσσαντ και αντιπολίτευσης. Καθώς η συμβιβαστική λύση απέτυχε, η Τουρκία μετατόπιζε ολοένα και περισσότερο την υποστήριξή της προς τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης. Μέχρι τον Αύγουστο του 2011, η Τουρκία είχε ταχθεί την πλευρά της αντιπολίτευσης. Έτσι, η συριακή πολιτική της Τουρκίας εξελίχθηκε από την άσκηση πίεσης στον Άσσαντ για πολιτικές μεταρρυθμίσεις στην προσπάθεια για την ενοποίηση των ομάδων της αντιπολίτευσης, στην ενεργό υποστήριξη των αντιφρονούντων και την προώθηση διεθνών κυρώσεων κατά του συριακού καθεστώτος. Ως αποτέλεσμα, οι σχέσεις των δύο χωρών επιδεινώθηκαν γρήγορα.

Η κατάρριψη από την πλευρά της Συρίας ενός τουρκικού πολεμικού αεροσκάφους και οι διασυνωριακές ταραχές των συριακών δυνάμεων με τις δυνάμεις του Ελεύθερου Συριακού Στρατού, αύξησαν τις εντάσεις μεταξύ της συριακής και τουρκικής κυβέρνησης. Η Τουρκία δεν ήταν πλέον σε θέση να "βγει από τη συνεχιζόμενη αναταραχή".¹⁵² Δεδομένου ότι ο συριακός εμφύλιος συνεχίστηκε, πρόσφυγες ξεχύθηκαν σε γειτονικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας, και εκατοντάδες άμαχοι έχαναν τη ζωή τους καθημερινά. Επιπλέον, η Συρία έγινε μια περιοχή γεωπολιτικής αντιπαλότητας. Ενώ η Τουρκία έχει ταχθεί ανοιχτά υπέρ των δυνάμεων της αντιπολίτευσης, το Ιράν, η Ρωσία και το Ιράκ τάσσονται υπέρ του καθεστώτος Άσσαντ. Ως εκ τούτου η αλλαγή στάσης έναντι στη Συρία δημιούργησε νέες τριβές για την Τουρκία έναντι κρατών με τα οποία επιδιώκει να βελτιώσει τις σχέσεις της.

¹⁵⁰ Gül A., 2012, "Epiphanies from Abdullah Gül". Συνέντευξη με τον Benjamin Pauker, *Foreign Policy*.

http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/04/23/epiphanies_from_abdullah_gul?print=y. Πρόσβαση την 3/8/2013.

¹⁵¹ Cornell S., 2012, "Changes in Turkey: What Drives Turkish Foreign Policy?" *Middle East Quarterly*, τόμ. 19, τεύχ. 1, σ. 13-24.

¹⁵² Tol G., 2012, "The Kurdish Dimension to Turkey's Syria Policy", *The Middle East Channel*.

http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/04/10/the_kurdish_issue_in_turkey_s_syria_policy... Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 3/8/2013.

B. ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΠΑΙΚΤΩΝ (ΙΡΑΝ, ΡΩΣΙΑ, ΙΡΑΚ).

Το Ιράν, το οποίο απαριθμεί τέσσερις δεκαετίες στρατηγικής συνεργασίας με τη Συρία και την οργάνωση της Χεζμπολάχ στο Λίβανο, εξακολουθεί να υποστηρίζει το καθεστώς Άσσαντ. Τόσο οι κυβερνήσεις του Ιράν όσο και της Συρίας έχουν μοιραστεί και μοιράζονται αντι-δυτικές και αντι-ισραηλινές θέσεις, και έχουν και οι δύο περιέλθει σε καθεστώς διεθνών κυρώσεων. Το Ιράν βρίσκεται σε πλήρη διαφωνία με την Άγκυρα αναφορικά με το ζήτημα του συριακού εμφυλίου. Εν μέρει για θρησκευτικούς λόγους, λόγω της συγγένειας μεταξύ των Σιιτών του Ιράν και του δόγματος των Αλεβητών στη Συρία¹⁵³, αλλά πάνω απ' όλα για πολιτικούς και στρατηγικούς λόγους, το Ιράν υποστηρίζει σθεναρά το καθεστώς Άσσαντ.

Για την Τεχεράνη, τα γεγονότα που εκτυλίσσονται στη Συρία είναι το αποτέλεσμα μιας συνωμοσίας της Δύσης, προκειμένου να εκδιώξουν τον κύριο σύμμαχο της στην περιοχή και να την απομονώσουν ακόμη περισσότερο στη διεθνή αρένα. Σύμφωνα με αυτό, οι Ιρανοί πιστεύουν ότι η Τουρκία είναι ο Δούρειος Ίππος της Δύσης στην περιοχή, μια κλασική μομφή που απευθύνεται στην Τουρκία από το Ιράν η οποία ωστόσο, δεν εμπόδισε την ανάπτυξη στενών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών¹⁵⁴. Είναι γεγονός όμως, ότι το Ιράν θεωρεί ότι η Τουρκία και οι δυτικοί σύμμαχοι της επιδιώκουν να χρησιμοποιήσουν την εξέγερση στη Συρία για να προετοιμάσουν το έδαφος για ένα νέο καθεστώς στη Δαμασκό το οποίο θα είναι φιλοδυτικό και ως εκ τούτου εχθρικό απέναντι στο Ιράν.¹⁵⁵

Επιπλέον, στο πλαίσιο της συριακής σύγκρουσης, η Τουρκία τάσσεται στην ίδια πλευρά με δύο άλλες περιφερειακές δυνάμεις που δεν είναι άλλες από τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, κράτη που παραδοσιακά ήταν και εξακολουθούν να είναι ανταγωνιστικά απέναντι στην Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Το γεγονός αυτό επιδεινώνει την θρησκευτική ένταση μεταξύ των σουνιτικών και σιιτικών κρατών της Μέσης Ανατολής. Η Σαουδική Αραβία και το Κατάρ βλέπουν τα ίδια ως την εξισοροπητική δύναμη απέναντι στην ιρανική επιρροή και την επιρροή των άλλων Σιιτών στην περιφέρεια της Μέσης Ανατολής. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση της ανατροπής του καθεστώτος Άσσαντ και στην εδραίωση ενός σουνιτικού μπλοκ, οι χώρες του Περσικού Κόλπου θα αποκτήσουν ένα σημαντικό πλεονέκτημα στην

¹⁵³ Martin Krämer, "Syria's Alawis and Shi'ism", <http://www.geocities.com/martinkramerorg/Alawis.htm>. Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 5/8/ 2013.

¹⁵⁴ Pack J., M. Van Creveld, 2012, "In the Arab Spring, Watch Turkey". *The New York Times*, the Opinion Pages, http://www.nytimes.com/2012/01/05/opinion/in-the-arab-spring-watch-turkey.html?pagewanted=all&_r=0. Πρόσβαση την 5/8/2013.

¹⁵⁵ Vatanka A., 2012, "Syria Drives a Wedge between Turkey and Iran", *Middle East Institute*, <http://www.mei.edu/content/syria-drives-wedge-between-turkey-and-iran>.

περιφερειακή ισορροπία Σιιτών-Σουνιτών.¹⁵⁶ Αυτή η ιρανική αντίληψη των τουρκικών δεσμεύσεων στη Συρία συμβάλλει στην περαιτέρω επιδείνωση των ήδη εύθραυστων σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών.¹⁵⁷

Η Ρωσία αποτελεί επίσης ένα σημαντικό υποστηρικτής του καθεστώτος Άσσαντ. Ο Βλαντιμίρ Πούτιν έχει αντιταχθεί σε οποιαδήποτε πιθανότητα χρήσης βίας προκειμένου να ανατραπεί το συριακό καθεστώς. Στην περίπτωση της Λιβύης, η "Μόσχα είναι πεπεισμένη ότι εξαπατήθηκε προκειμένου να υποστηρίξει ένα ψήφισμα για την προστασία των αμάχων, για να συνειδητοποιήσει στο τέλος ότι αυτό χρησιμοποιήθηκε ως πρόσχημα για τις αεροπορικές επιδρομές και την απομάκρυνση του συνταγματάρχη Μουαμάρ Καντάφι από την εξουσία".¹⁵⁸ Ως εκ τούτου, η Ρωσία άσκησε βέτο στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που συνεπάγονταν στρατιωτική επέμβαση στη Συρία. Επιπλέον, η Ρωσία έχει μεγάλα συμφέροντα στη Συρία, συμπεριλαμβανομένων μιας στρατιωτικής βάσης¹⁵⁹ και οικονομικές¹⁶⁰ και στρατιωτικές σχέσεις με το καθεστώς.¹⁶¹ Ο σημαντικότερος όμως λόγος για τον οποίο έχει θορυβηθεί η Ρωσία είναι ότι η πώση του καθεστώτος Άσσαντ θα σήμαινε και την απώλεια του τελευταίου συμμάχου της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή. Επιπλέον, η αντικατάσταση του συριακού καθεστώτος από ένα αντίστοιχο, φιλικό προς τη Σαουδική Αραβία και το Σουνιτικό μπλοκ, θα σήμαινε την περαιτέρω εξάπλωση της επιρροής της Σαουδικής Αραβίας στους μουσουλμάνους του Βόρειου Καύκασου, όπως συνέβη στην Τσετσενία.¹⁶²

Μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι οι ισχυρές οικονομικές σχέσεις μεταξύ Τουρκίας-Ρωσίας έχουν λειτουργήσει αποτρεπτικά στην περαιτέρω επιδείνωση των σχέσεων των δύο χωρών λόγω των διαφορετικών τους προσεγγίσεων απέναντι στο συριακό εμφύλιο. Η

¹⁵⁶ Miller A., 2012, "Everything in Syria Is Going to Plan: It just depends on whose plan you're talking about". *Foreign Policy*, http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/13/everything_in_syria_is_going_to_plan?... Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 6/8/2013.

¹⁵⁷ Cafiero G., 2012, "Will Syria Cause a Divorce Between Iran and Turkey?", *Foreign Policy in Focus*, http://www.fpif.org/articles/will_syria_cause_a_divorce_between_iran_and_turkey. Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 6/8/2013.

¹⁵⁸ Paul A., 2012, Syria, Russia and Iran. *Today's Zaman* Ιούν. 19, 2012, <http://www.todayzaman.com/columnists-284022-syria-russia-and-iran.html>. Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 6/8/2013.

¹⁵⁹ Η Ρωσία διαθέτει τη μοναδική της σε όλη τη Μεσόγειο ναυτική βάση στο λιμάνι της Ταρτούς στη Συρία.

¹⁶⁰ Η Συρία αποτελεί ένα σημαντικό αγοραστή ρωσικού στρατιωτικού εξοπλισμού.

¹⁶¹ Paul, A. 2012. Syria, Russia and Iran. *Today's Zaman* Ιούν. 19, 2012, <http://www.todayzaman.com/columnists-284022-syria-russia-and-iran.html>. . Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 6/8/2013.

¹⁶² Miller A., 2012, "Everything in Syria Is Going to Plan: It just depends on whose plan you're talking about". *Foreign Policy*, http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/13/everything_in_syria_is_going_to_plan?... Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 3/8/2013.

δραστηριοποίηση των τουρκικών εταιριών στη Ρωσία είναι έντονη, Ρώσοι τουρίστες συρρέουν στην Τουρκία, αλλά πάνω απ' όλα οι δύο χώρες εξαρτώνται η μία από την άλλη στον τομέα του φυσικού αερίου. Η Τουρκία χρειάζεται τόσο το ρωσικό φυσικό αέριο όσο και το ιρανικό για τις ανάγκες της οικονομίας της σε φυσικό αέριο¹⁶³, ενώ και η Ρωσία χρειάζεται την τουρκική αγορά. Επιπλέον, το μεγαλόπνοο σχέδιο της Ρωσίας για την κατασκευή ενός πυρηνικού σταθμού στην Τουρκία έχει προχωρήσει σε τέτοιο βαθμό που δεν θα είναι προς όφελος των δύο κρατών η θυσία του στο βωμό της συριακής κρίσης.¹⁶⁴ Στο πλαίσιο αυτό, ο Τούρκος πρωθυπουργός πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στη ρωσική πρωτεύουσα στα μέσα Ιουλίου του 2012, σε μια περίοδο που οι συγκρούσεις στο συριακό έδαφος είχαν ενταθεί. Στόχος της επίσκεψης του Τούρκου Πρωθυπουργού ήταν να πείσει τη Ρωσία να επανεξετάσει το ζήτημα μιας νέας Συρίας χωρίς τον Άσσαντ¹⁶⁵ και ο επανακαθορισμός των όρων της τόσο ζωτικής σημασίας οικονομικής συνεργασίας των δύο χωρών. Επιπλέον, η επίσκεψη του Προέδρου Πούτιν στην Τουρκία στις 3 Δεκεμβρίου του 2012 απέδειξε ότι η Ρωσία αποτιμά περισσότερο τους οικονομικούς δεσμούς της με την Τουρκία παρά τις σχέσεις της με τη Συρία. Ως εκ τούτου, η Συριακή κρίση φαίνεται να έχει δημιουργήσει μικρό αντίκτυπο στις ρωσο-τουρκικές σχέσεις χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η εμβάθυνση των σχέσεων των δύο χωρών είναι δεδομένη και απροβλημάτιστη.

Τέλος, το Ιράκ θεωρεί ότι απειλείται η σχέση του με την Τουρκία, λόγω της κρίσης στη Συρία. Οι σχέσεις των δύο χωρών περιπλέκονται περισσότερο από το γεγονός ότι στο Ιράκ, η Άγκυρα έχει να διαπραγματευτεί τόσο με τη Βαγδάτη, όσο και με την Ερμπίλ, την πρωτεύουσα της αυτόνομης κουρδικής περιοχής. Έχοντας σε μεγάλο βαθμό εμπλακεί στην εσωτερική πολιτική του Ιράκ, η Τουρκία βλέπει τις σχέσεις της με το σιιτικό στοιχείο της κυβέρνησης της Βαγδάτης να επιδεινώνονται. Ο Ιρακινός πρωθυπουργός Νουρί αλ Μαλίκι κατηγορεί την κυβέρνηση της Άγκυρας ότι δηλητηριάζει εσκεμμένα τις σχέσεις μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών του Ιράκ.¹⁶⁶ Επιπλέον, η κυβέρνηση της Βαγδάτης κατηγορεί την Τουρκία ότι διατηρεί προνομιακές σχέσεις με την Κουρδική αυτόνομη κυβέρνηση, η οποία δεν αποτελεί

¹⁶³ Karakaya L., 2011, "Turkey Played its Hand Well in the Energy Game", *Economic Policy Research Foundation of Turkey, TEPAV*, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1330691043,Turkey_Played_its_Hand_Well_in_the_Energy_Game.pdf.

¹⁶⁴ Arus Ş., 2010. "Turkey's Pact With Russia Will Give It Nuclear Plant", *New York Times*, <http://www.nytimes.com/2010/05/13/world/europe/13turkey.html>. Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 3/8/2013.

¹⁶⁵ "Rusya'ya Esedsiz yönetim önerdik, düşünecekler, (Προτείναμε στη Ρωσία μια κυβέρνηση χωρίς τον Άσσαντ, ας το σκεφτούν)", *HaberRus*, Ιούλ. 19, 2012, <http://haberrus.com/politics/2012/07/19/rusyaya-esedsizyonetim-onerdik-dusunecekler.html>. Πρόσβαση στην ιστοσελίδα 3/8/2013.

¹⁶⁶ Ottens N., 2012, "Diplomatic Crisis Between Iraq, Turkey Deepening", *Atlantic Sentinel*, <http://atlanticsentinel.com/2012/04/diplomatic-crisis-between-iraq-turkey-deepening>. Πρόσβαση την 6/8/2013.

τίποτα παραπάνω από μια περιοχή στο βόρειο τμήμα του Ιράκ, γεγονός που αντιπροσωπεύει μια απειλή για την εδαφική ακεραιότητα της χώρας.

Στην πραγματικότητα, όμως, όσο παράδοξο κι αν μπορεί να φαίνεται, η Τουρκία μια χώρα η οποία καταστέλλει τη δική της κούρδική μειονότητα, έχει δημιουργήσει μια σταθερή και ισχυρή σχέση με τους Κούρδους του Ιράκ για καθαρά οικονομικούς λόγους.¹⁶⁷ Στόχος αυτών των σχέσεων είναι και κοινό συμφέρον των δύο πλευρών, Τουρκίας και Ιρακινού Κουρδιστάν, είναι η μεταφορά των πετρελαϊκών κοιτασμάτων του αποκλεισμένου από τη θάλασσα Βόρειου Ιράκ προς τη Δύση, είτε μέσω Ceyhan είτε μέσω Nabucco, αλλά και η κάλυψη των αναγκών της ίδιας της Τουρκίας.¹⁶⁸ Ενώ η Τουρκία έχει δηλώσει επίσημα την υποστήριξή της για την εδαφική ακεραιότητα και την εθνική ενότητα του Ιράκ, οι δράσεις της έχουν ενισχύσει τις δυνάμεις που απειλούν να κατακερματίσουν τη χώρα. Μεγάλο ποσοστό αυτής της αστάθειας έχει τις ρίζες της στον ανταγωνισμό μεταξύ σιιτών-σουνιτών.

Λόγω της σιιτικής αλληλεγγύης η κυβέρνηση της Βαγδάτης δεν αντιτίθενται στο καθεστώς Άσσαντ και κατηγορεί την Τουρκία ότι προωθεί τη θρησκευτική διαίρεση μέσω της στήριξης του σουνιτικού πληθυσμού της Συρίας στη βάση των προνομιακών σχέσεων της με το Εθνικό Συμβούλιο της Συρίας SNC στο οποίο η Μουσουλμανική Αδελφότητα, φίλα προσκείμενη στην Τουρκία, έχει μια ισχυρή θέση. Ο ισχυρός σύμμαχός στην περιοχή, το Ιράν, υποστηρίζει την κυβέρνηση της Βαγδάτης σε αυτό το ζήτημα. Ως εκ τούτου η συριακή κρίση, αποκρυσταλλώνει τη ρήξη μεταξύ σιιτών-σουνιτών και επιδεινώνει περαιτέρω την υπάρχουσα ένταση μεταξύ Άγκυρας και Βαγδάτης, ενώ παράλληλα η κούρδικη εξέγερση στη Συρία και οι ενέργειες του PKK έχουν συμβάλει στην ριζοσπαστικοποίηση των Κούρδων της Τουρκίας με αποτέλεσμα η αντίδραση της Τουρκίας σε αυτές να έχει γίνει πιο βίαιη, επιθετική και προληπτική τόσο στο εσωτερικό της όσο και στο Βόρειο Ιράκ.

Γ. ΟΙ ΕΠΙΠΛΟΚΕΣ ΤΟΥ ΚΟΥΡΔΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ.

Από τη στιγμή της ανόδου στην εξουσία του AKP το 2002 η Τουρκία σημείωσε αναμφισβήτητη πρόοδο στο σχεδιασμό και τη διαχείριση του κούρδικού προβλήματος, παρά

¹⁶⁷ Tol G., 2012, "Turkey Cozies Up to the KRG", *National Interest*, <http://nationalinterest.org/commentary/turkey-cozies-the-kr-6975>. Πρόσβαση την 6/8/2013.

¹⁶⁸ *United Press International*, Δέκ. 22, 2011.

τη σημερινή οπισθοδρόμηση που παρατηρείται σήμερα στο εν λόγω ζήτημα.¹⁶⁹ Σημαντικά βήματα έχουν ληφθεί χάρη στην πολιτική του "δημοκρατικού ανοίγματος" (Demokratik Acilim)¹⁷⁰, ένα πακέτο μεταρρυθμίσεων που στόχος τους ήταν να ικανοποιηθούν τα βασικά αιτήματα που είχαν τεθεί από τους Κούρδους.¹⁷¹ Αν και ανεπαρκείς, οι μεταρρυθμίσεις αυτές δημιούργησαν κάποια αποτελέσματα: τη διδασκαλία της κουρδικής γλώσσας, τη δημιουργία ενός τηλεοπτικού καναλιού και ενός ραδιοφωνικού σταθμού στην κουρδική γλώσσα και τη δυνατότητα διενέργειας Κουρδικών σπουδών στο πανεπιστήμιο. Ακόμη πιο τολμηρό γεγονός προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελούν οι συνομιλίες που διεξήχθησαν στο Όσλο μεταξύ της τουρκικής κυβέρνησης και εκπροσώπων του ΡΚΚ αναφορικά με την εξεύρεση μιας πολιτικής λύσης στο κουρδικό ζήτημα,¹⁷² επιχειρώντας οι δύο πλευρές για πρώτη φορά πραγματικό διάλογο μεταξύ τους.

Η συριακή κρίση και η στάση της Τουρκίας απέναντι στο καθεστώς Άσσαντ συνέβαλαν στην επιδείνωση των εντάσεων και στην έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ του τουρκικού κράτους και των φορέων που εκπροσωπούν την Κουρδική οντότητα, δημιουργώντας έτσι τον κίνδυνο αναβολής επ' αόριστον της διευθέτησης του κουρδικού ζητήματος στην Τουρκία. Τούρκοι αξιωματούχοι και ορισμένοι ανεξάρτητοι αναλυτές έθεσαν το ζήτημα της θερμής σύσφιξης των σχέσεων μεταξύ του ΡΚΚ και της Συρίας ως ένα μέσο αντιποίνων απέναντι στη φιλική στάση της Τουρκίας προς τη συριακή αντιπολίτευση.¹⁷³ Είναι πράγματι αληθές ότι, παράλληλα με την επιδείνωση της κατάστασης στη Συρία, το ΡΚΚ έχει εντείνει τις επιθέσεις του κατά του τουρκικού στρατού, κυρίως κατά τη διάρκεια των επιδρομών τον Ιούλιο του 2011 και τον Ιούνιο του 2012, προκαλώντας μεγάλες απώλειες στις τουρκικές δυνάμεις. Για πολλούς αναλυτές, αυτές οι σχολαστικά οργανωμένες διεξαχθείσες επιθέσεις μαρτυρούν το γεγονός ότι το ΡΚΚ έχει αρχίσει να ωφελείται πάλι από τη βοήθεια και την υποστήριξη από το καθεστώς της Δαμασκού. Η επιδρομή του Ιουλίου του 2011 θεωρείται

¹⁶⁹ Jake Hess, 2012, "The AKP's 'New Kurdish Strategy' Is Nothing of the Sort", Συνέντευξη με τον Selahattin Demirtas, *Middle East Research and Information Project*, <http://www.merip.org/mero/mero050212>. Πρόσβαση την 10/8/2013.

¹⁷⁰ Erbey M., 2011, "The 'democratic opening' and the illusion of advanced democracy in Turkey", *Open Democracy*, <http://www.opendemocracy.net/muharrem-erbey/democratic-opening-andillusion-of-advanced-democracy-in-turkey>. Πρόσβαση την 10/8/2013.

¹⁷¹ International Crisis Group, 2011 "Turkey: Ending the PKK Insurgency", Report, N° 213, [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/213%20Turkey%20Ending%20the%20PKK%20Insurgency.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/213%20Turkey%20Ending%20the%20PKK%20Insurgency.pdf).

¹⁷² Khosnaw H., 2012, "Secret Talks Reported between Turkey and Imprisoned PKK Leader", *Rudaw*, <http://www.rudaw.net/english/news/turkey/4942.html>. Πρόσβαση την 10/8/2013.

¹⁷³ Orhan O., "Suriye Türkiye'ye Karşı PKK Kozunu Oynuyor (mu?)", *H Συρία παίζει το χαρτί του ΡΚΚ ενάντια στην Τουρκία*, *ORSAM- Center for Middle Eastern Strategic Studies*, Φεβ. 14, 2012, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3208>. Πρόσβαση την 10/8/2013.

ότι διεξήχθη υπό την ηγεσία του Μπαχόζ Ερντάλ, του Κούρδου διοικητή του ΡΚΚ στη Συρία.¹⁷⁴ Ως εκ τούτου, ο συριακός εμφύλιος έχει αλλάξει τη συνολική κατάσταση για το ΡΚΚ: το έχει κάνει πιο καχύποπτο απέναντι στο τουρκικό κράτος και αναπτύσσει μια περιφερειακή στρατηγική που συμπεριλαμβάνει και τους Κούρδους της Συρίας αλλά και του Ιράκ.

Η Άγκυρα δεν αγνοεί αυτή τη στρατηγική και ακόμα προσπαθεί αδέξια να επηρεάσει το Συριακό Εθνικό Συμβούλιο (SNC), κατά τις διαδικασίες διαπραγματεύσεων του με το κουρδικό στοιχείο της συριακής αντιπολίτευσης, το οποίο αγανακτεί με την τουρκική παρέμβαση. Ως αντίδραση στη συμπεριφορά αυτή της Τουρκίας, τα κουρδικά κόμματα έχουν μποϊκοτάρει συγκεντρώσεις του Συριακού Εθνικού Συμβουλίου (SNC), προσδοκώντας να δημιουργήσουν τους δικούς τους φορείς, προσδίδοντας έτσι σε αυτές (τις συγκεντρώσεις) μια διαφορούμενη στάση έναντι του συριακού καθεστώτος. Η επιφυλακτική στάση που έχει υιοθετηθεί από τους Κούρδους της Συρίας έχει υιοθετηθεί επίσης και από τους Κούρδους της Τουρκίας, οι οποίοι έχουν ακόμη λιγότερη εμπιστοσύνη απέναντι στην τουρκική κυβέρνηση, η οποία έχει εντείνει τις συλλήψεις και κρατήσεις Κούρδων αυτονομιστών οι οποίοι θεωρούνται ύποπτοι για τη συμμετοχή τους στο αστικό παρακλάδι του ΡΚΚ, το Κόμμα των Κοινοτήτων του Κουρδιστάν (ΚΚΚ, Koma Civakên Kurdistan).¹⁷⁵

Η εμφάνιση μιας αυτόνομης κουρδικής περιοχής στη Συρία αποτελεί μια πιθανότητα. Στα τέλη του Ιουλίου του 2012, η εντατικοποίηση των εχθροπραξιών και η αδυναμία, ή η συνενοχή του καθεστώτος της Δαμασκού έχουν επιτρέψει στους μαχητές του Κόμματος της Δημοκρατικής Ένωσης (PYD)¹⁷⁶ να καταλάβουν τον έλεγχο πολλών περιοχών που συνορεύουν με τις ανατολικές επαρχίες της Τουρκίας, όπως τις Afrin, Derek, Qamishlo, Kobane και Amoude με τελευταία την κατάληψη τον Ιούλιο του 2013 της συριακής πόλης Ras al-Ain¹⁷⁷. Μάλιστα, μετά την κατάληψη της πόλης το PYD αντικατέστησε τη σημαία του Ελεύθερου Συριακού Στρατού (FSA) με τη δική του.¹⁷⁸ Προς απογοήτευση της Τουρκίας, το κουρδικό ζήτημα εντείνεται και αυξάνει τους φόβους της Άγκυρας ότι η εμφάνιση μιας αυτόνομης κουρδικής περιοχής στη Συρία θα συνέβαλε στην ενδυνάμωση των αυτονομιστών

¹⁷⁴ Gürgen M., Çağlar M., Dara Z., “Yine Bahoz yine Dağlica”, *Habertürk*, Ιούν. 20, 2012, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/752237-yine-bahoz-yine-daglica>. Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁷⁵ Jenkins H. G., 2011, “The Latest KCK Arrests: One Step Closer to Breaking Point”, *Central Asia- Caucasus Institute*, τόμ. 4, τεύχ. 21. <http://www.silkroadstudies.org/new/inside/turkey/2011/111107A.html>.

¹⁷⁶ Το Κόμμα της Δημοκρατικής Ένωσης (PYD) αποτελεί το σημαντικότερο παρακλάδι του ΡΚΚ στη Συρία.

¹⁷⁷ ‘Kurds seize town on Syria-Turkey border, Ankara concerned’, Reuters, Ιούλ. 18, 2013, <http://uk.reuters.com/article/2013/07/18/uk-syria-crisis-turkey-idUKBRE96H0ET20130718>. Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁷⁸ ‘Kurdish militants replace FSA flag with PYD’s in Ras al- Ain’, *Today’s Zaman*, Ιούλ. 19, 2013, <http://www.todayzaman.com/news-321278-.html>. Πρόσβαση την 10/8/2013.

του ΡΚΚ οι οποίοι μάχονται για την αυτονομία τους στην Τουρκία.¹⁷⁹ Το κουρδικό ζήτημα δεν πρέπει να υποτιμάται σε καμία περίπτωση, αλλά και δεν θα πρέπει να επισκιάσει μια άλλη ζημία που έχει προκληθεί εξαιτίας της συριακής κρίσης. Ο συριακός εμφύλιος που σταδιακά έχει αποκτήσει χαρακτηριστικά θρησκευτικού πολέμου και η στάση της Τουρκίας που τάσσεται ανοιχτά με το μέρος της συριακής αντιπολίτευσης απειλεί να υπονομεύσει την οικουμενικότητα των αξιών που προβάλλει του δόγμα του *στρατηγικού της βάθους*.

Δ. ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΜΑΧΕΣ ΩΣ ΑΠΕΙΛΗ ΣΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΟΡΑΜΑ.

Η στάση της τουρκικής κυβέρνησης απέναντι στο συριακό εμφύλιο παρουσιάζεται από τους αντιπάλους του, ως ένδειξη της θρησκευτικής του αλληλεγγύης με τους σουνίτες της Συρίας, οι οποίοι μάχονται κατά των σιιτών και των υπολοίπων θρησκευτικών ομάδων (π.χ. Χριστιανοί) που συνασπίζονται γύρω από το καθεστώς Άσσαντ. Η "σουνιτικοποίηση" της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στη Συρία γίνεται ολοένα και περισσότερο μέρος του συριακού ζητήματος. Η τουρκική κυβέρνηση συνεχίζει να ρίχνει το βάρος της πίσω από τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Η Αδελφότητα κυριαρχεί στο Συριακό Εθνικό Συμβούλιο, το οποίο έχει την έδρα του στην Κωνσταντινούπολη και έχει καταφέρει να επισκιάσει άλλες ομάδες εντός του νέου συνασπισμού της αντιπολίτευσης, ουσιαστικά ματαιώνοντας την αμερικανική προσπάθεια για την ενίσχυση των μη-ισλαμιστών. Επιπλέον της αδράς υποστήριξης του σουνιτικού μπλοκ στη Συρία, η Άγκυρα δεν έχει κάνει καμία προσπάθεια να δείξει τη συμπάθεια της για τους φόβους των σιιτικών, χριστιανικών και κουρδικών μειονοτήτων της χώρας.¹⁸⁰

Οι ανατολικές επαρχίες της Τουρκίας έχουν προσφέρει ένα σημαντικό καταφύγιο για τους σουνίτες αντάρτες που μάχονται κατά του καθεστώτος Άσσαντ και η τουρκική κυβέρνηση παρέχει τόσο πολεμικό εξοπλισμό όσο και εκπαίδευση στις εν λόγω ομάδες. Ακολούθως, η Τουρκία κλείνει τα μάτια στην παρουσία σουνιτικών εξτρεμιστικών οργανώσεων στο έδαφός της, τις οποίες και έχει χρησιμοποιήσει για να καταστείλει τις προσδοκίες των Κούρδων στη Συρία. Τον Νοέμβριο του 2012, ισλαμιστές αντάρτες της Jabhet al-Nusra, η οποία φημολογείται ότι έχει διασυνδέσεις με την Αλ Κάιντα στο Ιράκ, εισέβαλε στη συριακή πόλη

¹⁷⁹ Patrick J. McDonnell, "Turkey says it won't let Kurdish rebels operate in north Syria", *Los Angeles Times*, Ιούλ. 27, 2012, <http://www.latimes.com/news/nationworld/world/la-fg-turkey-syriakurds-20120727,0,4304751.story>. Πρόσβαση την 10/8/2013.

¹⁸⁰ Karaveli H., 2013, 'Turkey, The Unhelpful Ally', *New York Times, the Opinion Pages*, http://www.nytimes.com/2013/02/27/opinion/turkey-the-unhelpful-ally.html?_r=0. Πρόσβαση την 11/8/2013.

Ras al-Ain από την Τουρκία και εξαπέλυσε επιθέσεις κατά μαχητών του Κόμματος της Δημοκρατικής Ένωσης (PYD), το οποίο είχε αποσπάσει τον έλεγχο πολλών τμημάτων της βορειοανατολικής Συρίας. Οι μαχητές της Jabhet al-Nusra απωθήθηκαν από την περιοχή τον Ιούλιο του 2013,¹⁸¹ αλλά συνεχίζουν να παρενοχλούν τη μεθόριο με τη Συρία μέσω των ασφαλών καταφύγιών τους που βρίσκονται στην Τουρκία.

Όπως γίνεται αντιληπτό αυτή η κινητικότητα μετριοπαθών και ριζοσπαστικών ομάδων έχει προκαλέσει τη διάχυση της σύγκρουσης στα γειτονικά με τη Συρία κράτη, αυξάνοντας ολοένα και περισσότερο τις κατηγορίες εναντίον της Τουρκίας. Ο Faleh al-Fayad, σύμβουλος εθνικής ασφαλείας του Ιράκ, κατηγόρησε την Τουρκία σε συνέντευξή του στο Al-Monitor ότι " μεταφέρει μαχητές στη Συρία" και "παρεμβαίνει στις ιρακινές υποθέσεις."¹⁸² Τις δηλώσεις του Faleh al-Fayad, ακολούθησαν οι δηλώσεις του Ιρακινού Υπουργού Μεταφορών Hadi al-Amiri το Φεβρουάριο του 2013, ο οποίος δήλωσε ότι η υποστήριξη των εξεγερθέντων στη Συρία από την Τουρκία και το Κατάρ ισοδυναμεί με κήρυξη πολέμου κατά του Ιράκ.¹⁸³ Οι δηλώσεις αυτές αναφέρονταν στην υποστήριξη που δέχθηκαν οι ριζοσπαστικές ισλαμικές ομάδες που μάχονται το καθεστώς του Άσσαντ, όπως η Al Nusra. Την ίδια ακριβώς ημέρα, ο Ιρακινός πρωθυπουργός Νούρι αλ-Μαλίκι επανέλαβε τον συχνό ισχυρισμό του ότι "εξωτερικές επιρροές" συμβάλλουν στην αυξανόμενη θρησκευτική σύγκρουση στη χώρα του. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξής του με το Associated Press, δήλωσε: "Αυτό που συμβαίνει στο Ιράκ συνδέεται με τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή. Συνδέεται επίσης, με τα αποτελέσματα της λεγόμενης Αραβικής Άνοιξης και με ορισμένες σχεταριστικές πολιτικές στην περιοχή".¹⁸⁴ Επειδή ο Μαλίκι έχει κατηγορήσει και στο παρελθόν την Τουρκία για το ότι αναμειγνύεται στις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας του¹⁸⁵, τα λόγια του ελήφθησαν ως αναφορά και πάλι απέναντι στην Τουρκία.

Την ίδια ημέρα, ο ηγέτης της Χεζμπολάχ σείχης Χασάν Νασράλα (Hassan Nasrallah) κατηγόρησε επίσης την Τουρκία κατά τη διάρκεια τηλεοπτικής συνέντευξής του στο Λίβανο.

¹⁸¹ 'Kurds seize town on Syria-Turkey border, Ankara concerned', Reuters, Ιούλ. 18, 2013, <http://uk.reuters.com/article/2013/07/18/uk-syria-crisis-turkey-idUKBRE96H0ET20130718>. Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁸² 'Iraqi National Security Adviser Says Terrorism Linked to Havens in Syria', Φεβ. 2013, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/02/iraq-national-security-advisor-interview.html>. Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁸³ 'Backers of Syrian rebels endanger Iraq: Iraqi minister', Reuters, Φεβ. 27, 2013, <http://www.reuters.com/article/2013/02/27/us-syria-crisis-iraq-idUSBRE91Q0FB20130227>. Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁸⁴ 'Iraq PM warns Syria War could spread', Associated Press, Φεβ. 27, 2013, <http://bigstory.ap.org/article/ap-interview-iraq-premier-syria-war-could-spread> Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁸⁵ 'Iraq's Maliki slams Turkey, claims it can bring civil war to region', Today's Zaman, Ιάν. 14, 2012, <http://www.todayzaman.com/news-268558-iraqs-maliki-slams-turkey-claims-it-can-bring-civil-war-to-region.html>. Πρόσβαση την 11/8/2013.

Είπε ότι η Τουρκία, μαζί με τη Σαουδική Αραβία, το Κατάρ και τις ΗΠΑ στηρίζουν τις σουνιτικές ομάδες στη Συρία, γεγονός το οποίο αναζωπυρώνει το σεχταρισμό στο Λίβανο: "Υπάρχει κάποιος που ωθεί με γρήγορους ρυθμούς το Λίβανο σε συγκρούσεις μεταξύ σχετών και προσπαθεί μέρα και νύχτα προς την επίτευξη αυτού του στόχου και στη σύγκρουση μεταξύ Σιιτών και Σουνιτών".¹⁸⁶ Εν τω μεταξύ, ο Salih Mohammed Muslim, ο επικεφαλής του κουρδικού Κόμματος της Δημοκρατικής Ένωσης στη Συρία, κατηγόρησε με τη σειρά του την Τουρκία για το ότι προκαλεί την εμβάθυνση των θρησκευτικών διαιρέσεων στην περιοχή με το να στηρίζει τις ομάδες εξτρεμιστών στη Συρία. Σύμφωνα με δημοσίευμα της τουρκικής *Hurriyet* ο κούρδος επικεφαλής δήλωσε από το Παρίσι ότι: "Το τουρκικό κράτος παρεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις της Συρίας. Η Τουρκία προσπαθεί να επηρεάσει την κατάσταση, σύμφωνα με τα δικά της συμφέροντα".¹⁸⁷

Η ισλαμική παράμετρος της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής όχι μόνο μετέβαλε προς το χειρότερο τις φιλικές σχέσεις της με τους γείτονες, αλλά και την κατέστησε δέκτη κατηγοριών για την αύξηση της περιφερειακής αστάθειας στη Μέση Ανατολή. Αυτό που φαίνεται να έχει συμβεί, ιδίως μετά την κρίση στη Συρία, είναι ότι ο ισλαμικός προσανατολισμός της κυβέρνησης Ερντογάν έχει προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα, με αποτέλεσμα τη φιλοσουνιτική στροφή της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Από τη μία αυτό μπορεί να είναι καλό για τη συνολική "σουνιτική αλληλεγγύη" στη Μέση Ανατολή, αλλά από την άλλη είναι σαφές ότι η ικανότητα της Άγκυρας να είναι μια αμερόληπτη σταθεροποιητική ήπια δύναμη στην περιοχή έχει μειωθεί κατά πολύ, ως αποτέλεσμα της μεροληπτικής της στάσης στην οποιαδήποτε ειρηνευτική διαδικασία. Αδυνατώντας να ξεφύγει πλέον από την πόλωση μεταξύ σιιτών-σουνιτών, πυροδοτεί ολοένα και περισσότερο τις θρησκευτικές διαιρέσεις και συγκρούσεις και τροφοδοτεί την αστάθεια στην περιοχή. Όπως γίνεται αντιληπτό, όλα τα ανωτέρω δεν συμβαδίζουν με το όραμα του Νταβούτογλου να καταστήσει την Τουρκία μια σταθεροποιητική δύναμη ικανή να διευθετεί με αμεροληψία τις περιφερειακές συγκρούσεις στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Οι αποτυχημένες προσπάθειες της Τουρκίας για την διευθέτηση της συριακής κρίσης αποδεικνύουν το γεγονός ότι η ίδια από μόνη της δεν αποτελεί πλέον εγγυητή ασφάλειας και έναν ισχυρό δρών στην ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή

¹⁸⁶ 'Nasrallah sends message on Syria', *Al Monitor*, φεβ. 28, 2013, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/02/hasan-nasrallah-sick-hezbollah-lebanon-electoral-law.html>. Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁸⁷ Idiz S., 2013, 'The sunnification of Turkish Foreign Policy', *Al Monitor*, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/03/akp-sunni-foreign-policy-turkey-sectarianism.html>, Πρόσβαση την 11/8/2013, *Hurriyet*, Φεβ. 28, 2013.

αλλά και το ότι η ανεξάρτητη πολιτική της δοκιμάζεται αφού φαίνεται να μην έχει αποσυνδεθεί από αυτή των δυτικών συμμάχων της και ιδιαίτερα των ΗΠΑ.

Ε. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΑΔΥΝΑΤΕΙ ΝΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΙ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΤΗΝ ΣΥΡΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ.

Όλο αυτό το χρονικό διάστημα είναι παραπάνω από προφανές πως η Τουρκία, μια χώρα που θέλει να παρουσιάζει τον εαυτό της σαν μια περιφερειακή δύναμη που θα είναι πηγή σταθερότητας για την περιοχή, αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες στο να διαχειριστεί μια κατάσταση που πλήττει ζωτικά για αυτήν συμφέροντα. Ο Τούρκος Πρωθυπουργός δέχεται, ειδικότερα μετά την κατάρριψη του τουρκικού R-F4 από την συριακή αεράμυνα, ισχυρές επικρίσεις από το εσωτερικό της χώρας για απραξία. Στις επικρίσεις αυτές προστίθενται και οι διαμαρτυρίες της τουρκικής κοινής γνώμης για την υποστήριξη που παρέχει η τουρκική κυβέρνηση σε τρομοκρατικές ομάδες στη Συρία¹⁸⁸.

Το τεράστιο προσφυγικό κύμα στην περιοχή της Αλεξανδρέττας- Hatay (άνω των 135.000 Σύριων στην πλειοψηφία τους σουνιτών) προκαλεί τόσο ανθρωπιστικό, όσο και πρόβλημα ασφαλείας για την Τουρκία, λαμβάνοντας υπόψη τη δυσaráσκεια, τις αντιδράσεις και τις διαμαρτυρίες της τοπικής τουρκικής κοινωνίας καθώς και τις δραματικές διαστάσεις που λαμβάνει αυτό το ζήτημα με χιλιάδες άτομα να στοιβάζονται σε προσφυγικούς καταυλισμούς. Σύμφωνα με ανακοίνωση της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε για τους Πρόσφυγες μέχρι το Μάρτιο του 2013 οι επίσημα καταγεγραμμένοι πρόσφυγες στην περιφέρεια της Μέσης Ανατολής άγγιζαν σε αριθμό το ένα εκατομμύριο¹⁸⁹, ενώ ο επίσημα καταγεγραμμένος προσφυγικός πληθυσμός στην Τουρκία μέχρι τις 5 Αυγούστου του 2013 απαρτιζόταν από τους 434.814 πρόσφυγες.¹⁹⁰

Η ανθρωπιστική βοήθεια της Τουρκίας προς τους πρόσφυγες της Συρίας υπήρξε υποδειγματική, αλλά τα διάτρητα σύνορα της και η ασφαλής διέλευση έχουν επιτρέψει σε ακραίες θρησκευτικές οργανώσεις να θέσουν πολλές από τις συνορεύουσες με τη Συρία τουρκικές επαρχίες σε κίνδυνο. Οι βομβιστικές επιθέσεις στις 11 Μαΐου στην πόλη του Reyhanli, στην οποία σκοτώθηκαν τουλάχιστον πενήντα ένα άτομα και τραυματίστηκαν άλλα

¹⁸⁸ 'Turkish People slam Erdogan's Government Support for terrorist Groups in Syria', <http://www.islamicinvitationturkey.com/2013/05/19/turkish-people-slam-erdogans-government-support-for-terrorist-groups-in-syria/>. Πρόσβαση την 12/8/2013.

¹⁸⁹ The UN Refugee Agency (UNHCR), <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁹⁰ The UN Refugee Agency (UNHCR), <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> Πρόσβαση την 11/8/2013.

εκατόν σαράντα,¹⁹¹ αφήνουν πολύ μικρή αμφιβολία ότι η συριακή πολιτική της τουρκικής κυβέρνησης είναι εκτός ελέγχου. Η επιδείνωση του κουρδικού ζητήματος, οι αποτυχημένες προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης να περάσει ένα ψήφισμα στον ΟΗΕ που ουσιαστικά θα σηματοδοτούσε το τέλος εποχής για τον Άσσαντ και η απροθυμία ευρωπαϊκών και αραβικών χωρών να συμμετάσχουν ενεργά σε μια επιχείρηση κατά του συριακού καθεστώτος έχουν στρέψει την Τουρκία να αναζητήσει τη βοήθεια των ΗΠΑ και του NATO.

Στις 21 Νοεμβρίου του 2013 οι πρεσβευτές του NATO εξέτασαν το αίτημα της τουρκικής κυβέρνησης για την ανάπτυξη των πυραύλων Patriot κοντά στα σύνορα με τη Συρία,¹⁹² ενώ στις 4 Δεκεμβρίου του 2012 το αίτημα της Άγκυρας έγινε δεκτό.¹⁹³ Ως αποτέλεσμα αυτού από τις 26 Ιανουαρίου του 2013 έξι συστοιχίες πυραύλων Patriot λειτουργούν υπό τη διοίκηση και τον έλεγχο του NATO σε επαρχίες της νότιας Τουρκίας. Δύο συστοιχίες προερχόμενες από την Ολλανδία λειτουργούν στα Άδανα, δύο γερμανικές συστοιχίες τοποθετήθηκαν στην περιοχή Kahramanmaraş ενώ οι υπόλοιπες δύο που προέρχονται από τις ΗΠΑ βρίσκονται στην επαρχία του Gaziantep.¹⁹⁴

Πέραν τούτου, οι διπλωματικές επαφές μεταξύ αξιωματούχων τόσο της αμερικανικής όσο και της τουρκικής κυβέρνησης έχουν εντατικοποιηθεί. Χαρακτηριστική της προσπάθειας της Τουρκίας να προσεγγίσει τις ΗΠΑ αναφορικά με τη συριακή κρίση, ήταν η συνάντηση του Τούρκου Πρωθυπουργού Ερντογάν και του Αμερικανού Προέδρου Ομπάμα στην Ουάσινγκτον το Μάιο του 2013. Στη συνάντηση αυτή συζητήθηκε για το πώς θα ενισχυθεί η συριακή αντιπολίτευση, πώς θα βοηθηθούν οι Σύριοι πρόσφυγες που έχουν εκτοπιστεί εξαιτίας του εμφυλίου και πώς θα κινητοποιηθεί η διεθνής κοινότητα προκειμένου να ασκήσει μεγαλύτερη πίεση στον Μπασάρ αλ-Άσσαντ και να εδραιωθεί μια πολιτική μετάβαση.¹⁹⁵

Η Άγκυρα λοιπόν, που τα τελευταία δέκα χρόνια προσπαθεί να αποσυνδέσει την εξωτερική της πολιτική από αυτήν των ΗΠΑ, στο χώρο της Μέσης Ανατολής, τώρα καλεί τις ΗΠΑ να επέμβουν, για ένα ζήτημα που αφορά άμεσα την ασφάλεια της. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια έμμεση παραδοχή πώς το μεγαλόπνοο σχέδιο του Νταβούτογλου να ενοποιήσει

¹⁹¹ 'Death toll rises to 50 as explosions hit Turkish town on border with Syria', *Hurriyet Daily News*, Μάι. 11, 2013, <http://www.hurriyetaidailynews.com/explosions-hit-turkish-town-on-border-with-syria-killing-four-and-injuring-18.aspx?pageID=238&nID=46682&NewsCatID=341>. Πρόσβαση την 11/8/2013.

¹⁹² 'Turkey asks NATO for missile defense against Syria', *Reuters*, Νοέ. 21, 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/11/21/us-syria-crisis-turkey-nato-idUSBRE8AK0UZ20121121>. Πρόσβαση την 12/8/2013.

¹⁹³ *NATO Official Page*, http://www.nato.int/cps/en/SID-E6526D70-39BD4AD0/natolive/topics_92555.htm?

¹⁹⁴ *NATO Official Page*, <http://aco.nato.int/nato-deployment-of-patriot-missiles-to-turkey.aspx>

¹⁹⁵ 'Obama, Turkish Prime Minister discuss how to end civil war in Syria', *CNN*, Μάι. 16, 2013, <http://edition.cnn.com/2013/05/16/world/meast/syria-civil-war>. Πρόσβαση την 12/8/2013.

τον χώρο της Μέσης Ανατολής κάτω από την σκέπη της Τουρκίας είναι στην καλύτερη περίπτωση πολύ πρόωρο. Αποδεικνύεται πως η Άγκυρα προς το παρόν δεν μπορεί να αποτελέσει πόλο σταθερότητας και εγγυητή ασφάλειας στην περιοχή χωρίς την συμβολή των ΗΠΑ.

6. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Παρά την οικονομική και γεωπολιτική άνοδο που γνωρίζει η Τουρκία τα τελευταία χρόνια της διακυβέρνησης του Ερντογάν, η Άγκυρα δεν έχει καταφέρει να υλοποιήσει τις μεγαλεπήβολες επιδιώξεις της στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Οι εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή, ειδικά μετά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, κατέδειξε τις πρακτικές αδυναμίες στην εφαρμογή του δόγματος του στρατηγικού βάθους. Έγινε πλέον ξεκάθαρο πως η Τουρκία αδυνατεί να αποτελέσει την δύναμη, γύρο από την οποία θα συσπειρωθούν τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής, μια δύναμη που θα μπορέσει να παράσχει ασφάλεια και να λειτουργεί ως αποτελεσματικός διαμεσολαβητής στην επίλυση των τοπικών διενέξεων, χωρίς μάλιστα να χρειάζεται την συμβολή τρίτων παιχτών ξένων προς την περιοχή.

Η Μέση Ανατολή υπήρξε πάντοτε ένα δυναμικό περιβάλλον όπου επικρατούσαν ρευστές ισορροπίες οι οποίες έθεταν σημαντικές προκλήσεις για τα κράτη της περιοχής. Είναι φυσικό κάθε προσπάθεια συσπείρωσής της γύρο από έναν ισχυρό παίχτη ή/και εξομάλυνσης των διακρατικών σχέσεων, έστω στο όνομα της θρησκείας ή των κοινών πολιτισμικών καταβολών να αντιμετωπίζει σημαντικές δυσκολίες. Τα προβλήματα στις σχέσεις της Τουρκίας με τις γειτονικές χώρες αν και είναι φυσικό να δυσχεραίνουν τις επιδιώξεις της Άγκυρας δεν πρέπει να θεωρηθεί πως τις ακυρώνουν καθώς δεν είναι κατ' ανάγκη μόνιμα. Η μεταβολή των τοπικών αλλά και των παγκόσμιων ισορροπιών ισχύος αλλά και οι πολιτικές εξελίξεις στο εσωτερικό των κρατών της περιοχής, που σε μερικές περιπτώσεις είναι αρκετά έντονες, είναι φυσικό να επηρεάσουν την δυναμική σχέση που αυτά έχουν με την Τουρκία.

Το δόγμα Νταβούτογλου ίσως υπήρξε υπερβολικά φιλόδοξο τόσο για τις υφιστάμενες δυνατότητες της Τουρκίας όσο και για τις δεδομένες πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή. Το γεγονός όμως δεν αναιρεί την πιθανότητα, μελλοντικά να υπάρξει καταλληλότερη χρονική συγκυρία για την υλοποίηση των επιδιώξεων της Άγκυρας αρκεί η τελευταία να λάβει σοβαρά υπόψη της τα διδάγματα από τις πρόσφατες δυσχέρειες που αντιμετωπίζει η εξωτερική της πολιτική.

BIBΛIOΓPAΦIA.

- Roulton H., 1999, *Ημίψηλο, Γκρίζος Λύκος και Ημισέληνος: Ο τουρκικός εθνικισμός και η Δημοκρατία της Τουρκίας*, μφ. Πέππα Ε., Οδυσσέας, Αθήνα.
- Γιαλλουρίδης Χ., Λαγγίδης Α., 2010, *Μετακεμαλισμός*, Σιδέρης, Αθήνα.
- Νταβούτογλου Α., 2010, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*, μφ. Ραπτόπουλος Ν., επιμ. Σαρρής Ν., Ποιότητα, Αθήνα.
- Κουσκουβέλης Η., Λίτσας Σ., 2013, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Ποιότητα, Αθήνα.
- Oran B., 2004, *Türk Dis Politikasi, Kurtulus Savasından Gunumuzde Olgular, Belgeler, Yorumlar (Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική. Παράγοντες, Έγγραφα και Ερμηνείες από τον πόλεμο της Απελευθέρωσης έως σήμερα)*, İletişim Yayınları, Κωνσταντινούπολη.
- Aydın M., Erhan Ç., 2004, *Turkish–American Relations: Past, Present and Future*, Routledge, Λονδίνο.
- Nye S. J., 2004, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs , Νέα Υόρκη.
- Aksu F., 2008, *Türk Dis Politikasında Zorlayıcı Diplomasi (Η Διπλωματία Εξαναγκασμού στην Τουρκική Εξωτερική Πολιτική)*, Bağlam Yayınları, Κωνσταντινούπολη.
- Özcan Ali N., 1999, *PKK Tarihi, Ideolojisi ve Yöntem (Η Ιστορία, η Ιδεολογία και οι Μέθοδοι του PKK)*, ASAM, Άγκυρα.
- Yetkin M., 2004. *Kürt Karanı: Şam'dan İmralı'ya Öcalan (Η Παγίδα των Κούρδων: Ο Οτσαλάν από τη Δαμασκό στο Ιμραλί)*, Remzi Kitabevi, Κωνσταντινούπολη.
- Fawn R., Hinnebusch R., 2006, *The Iraq War : Causes and Consequences*, Lynne Rienner, Λονδίνο.
- Veysel A., 2012, *Arap Baharı, İsyenlar, Devrimler ve Değişim (Αραβική Άνοιξη, Εξεγέρσεις, Επανάστασεις και Αλλαγές)*, Marmara Kitap Merkezi Yayınları (MKM), Κωνσταντινούπολη.
- Barkey J. H., 1996, *Reluctant Neighbor: Turkey's Role in the Middle East*, US Institute of Peace Press, Ουάσιγκτον.
- Altunisik B. M., 1999, *Türkiye ve Ortadoğu: Tarih, Kimlik, Güvenlik (Η Τουρκία και η Μέση Ανατολή: Ιστορία, Ταυτότητα, Ασφάλεια)*, Boyut Yay, Κωνσταντινούπολη.
- Hinnebusch R., Tür Ö., 2013, *Turkey- Syria Relations: Between Enmity and Amity*, Ashgate, Σάρεϋ.
- Elik S., 2012, *Iran- Turkey Relations 1979- 2011*, Routledge, Νέα Υόρκη.
- Ehteshami A., Hinnebusch R., 1997, *Syria and Iran: Middle Powers in a Penetrated Regional System*, Routledge, Λονδίνο.

- Barkey J.H., 1996, *Reluctant Neighbor: Turkey's Role in the Middle East*, United States Institute of Peace Press, Ουάσιγκτον.
- Hinnebusch R., Ehteshami A., 2002, *The Foreign Policies of Middle East States: The Middle East in the International System*, Lynne Rienner, Λονδίνο.
- Karaosmanoğlu A., Taşhan S., 2004, *The Europeanisation of Turkey's Security Policy: Prospects and Pitfalls*, Foreign Policy Institute, Άγκυρα.
- Lawson F. H., 2009, *Demystifying Syria*, London Middle East Institute SOAS, Λονδίνο.
- Rubinstein Z. A., Smolansky O., 1995, *Regional Power Rivalries in the New Eurasia: Russia, Turkey and Iran*, Armonk, Νέα Υόρκη.
- Öztürk A., 2009, «The Domestic Context of Turkey's Changing Foreign Policy Toward the Middle East and the Caspian Region», *German Development Institute*, τεύχ. 10.
- Onis Z., Yilmaz S., 2009, «Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey During the AKP Era», *Turkish Studies*, τόμ. 10, τεύχ. 1.
- Gull A., 2004, "Turkey's Role in a Changing Middle East Environment", *Mediterranean Quarterly*, , τόμ. 15, τεύχ. 1.
- Balci A., Mis N., 2008, «Turkey's Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy?», *Turkish Studies*, τόμ. 9, τεύχ. 3.
- Kouskouvelis I. I., 2013, «The Problem with Turkey's "Zero Problems": Turkey, Past and Future», *The Middle East Quarterly*, τόμ. XX, τεύχ. 1.
- Aras B., Koni H., 2002, "Turkish– Syrian Relations Revisited", *Arab Studies Quarterly*, τόμ. 24, τεύχ. 2.
- Mufti M., 1998, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", *Middle East Journal*, τόμ. 52, τεύχ. 1, σ. 34-5.
- Nye S. J., 1990, "Soft Power", *Foreign Affairs*, τεύχ. 80.
- Altunışık M., Tür Ö., 2006, "From Distant Neighbors to Partners? Changing Syrian–Turkish Relations", *Security Dialogue*, τόμ. 37, τεύχ. 2.
- Olson R., 1997, "Turkey–Syria Relations Since the Gulf War: Kurds and Water", *Middle East Policy* τόμ.5, τεύχ. 2.
- Aras D., 2012, «The Syrian Uprising: Turkish-Syrian Relations Go Downhill», *Middle East Quarterly*, τόμ. XIX, τεύχ. 2.
- Aykan B. M., 1999, «The Turkish–Syrian Crisis of October 1998: A Turkish View», *Middle East Policy*, 1999, τόμ. 6, τεύχ. 4.
- Mufti M., 2002 "Turkish-Syrian Rapprochement: Causes and Consequences", *Policy Watch*, τεύχ. 630.

Moubayed S., 2008, "Turkish-Syrian Relations: The Erdogan Legacy", *SETA Policy Brief*, τεύχ. 25.

Taspınar O., 2008, "Turkey's Middle East Policies: Between Neo-Ottomanism and Kemalism," *Carnegie Papers, Carnegie Endowment for International Peace*.

Olson R., 2010, "Turkey-Iran Relations, 1997 to 2000: The Kurdish and Islamist Questions," *Third World Quarterly*, τόμ. 21, τευχ. 5.

Aras B., 2001, "Turkish Foreign Policy towards Iran: Ideology and Foreign Policy in Flux," *Journal of Third World Studies*, τόμ.18, τεύχ.1.

Özcan A. N., Özdamar Ö., 2010, "Uneasy Neighbors: Turkish-Iranian Relations Since the 1979 Islamic Revolution," *Middle East Policy*, τόμ. 17, τεύχ. 3.

Sever A., 2000, "Turkey's Stance on 'Dual Containment'", *Journal of South Asia and Middle Eastern Studies*, τόμ. 24., τεύχ.2.

Noruzi N.M., 2000, "Contention of Iran and Turkey in Central Asia and the Caucasus", *Amu Darya*, τόμ.4, τεύχ. 5.

Olson R., 2002, "Turkey-Iran Relations, 2000-2001," *Middle East Policy*, τόμ. 9, τεύχ. 2.

Altunışık M., 2009, "Worldviews and Turkish Foreign Policy in the Middle East," *New Perspectives on Turkey*, τόμ. 40.

Mccurdy D., 2008, "Turkish Iranian Relations: When Opposites Attract", *Turkish Policy Quarterly*.

Kardas S., 2010, "Turkey: Redrawing the Middle East Map or Building Sandcastles," *Middle East Policy*, τόμ. 17, τεύχ. 1.

Stein A., Bleek C. P., 2012, «Turkish-Iranian Relations: From "Friends with Benefits" to "It's Complicated"», *Insight Turkey*, τόμ. 14, τεύχ. 4.

Uzun S. Ö., 2013, «The "Arab Spring" and Its Effect on Turkish-Iranian Relations», *Ortadoğu Etütleri*, τόμ 4, τεύχ. 2.

Kırışçi K., 2009, "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State," *New Perspectives on Turkey*, τόμ. 40.

Üstün K., 2010, "Turkey's Iran Policy: Between Diplomacy and Sanctions," *Insight Turkey*, τόμ.12, τεύχ.3.

Kibaroğlu M., Çağlar B., 2008, "Implications of a Nuclear Iran for Turkey," *Middle East Policy*, τόμ. 15, τεύχ. 4.

Ulgen S., 2011, "The Security Dimension of Turkey's Nuclear Program: Nuclear Diplomacy and Nonproliferation Policies," *Center for Economic and Foreign Policy Studies*

Sinkaya B., 2012, "Rationalization of Turkey-Iran Relations: Prospects and Limits" *Insight Turkey* τόμ. 14, τεύχ. 2.

Murinson A., 2006, "The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy", *Middle Eastern Studies*, τόμ. 42, τεύχ. 6.

Cornell S., 2012, "Changes in Turkey: What Drives Turkish Foreign Policy?" *Middle East Quarterly*, τόμ. 19, τεύχ. 1.

ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.

<http://www.foreignpolicy.com/>

<http://edition.cnn.com/>

<http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>

<http://www.reuters.com/>

<http://www.hurriyetdailynews.com/>

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/home>

<http://www.al-monitor.com/pulse/home.html>

<http://www.todayszaman.com/home>

<http://www.nytimes.com/>

<http://www.orsam.org.tr/tr/anasayfa.aspx>

<http://www.merip.org/>

<http://nationalinterest.org/>

<http://atlanticsentinel.com/>

<http://antiwar.com/>

<http://sam.gov.tr/>

<http://www.washingtonpost.com/>

<http://www.cnnturk.com/default.aspx>

<http://www.mei.edu/>

<http://www.radikal.com.tr/>

<http://www.taraf.com.tr/>